۱۰۵
۱۲۳

تفہیم الابہار

فارسی ادب

2273

سرورق

ڈاکٹر زبیدہ صدیقی

ملتان ۔ پاکستان

Marfat.com

تفہیم الاسلام

سیرت

ڈاکٹر زبیدہ صدیقی

ملتان ۔ پاکستان

۱۳۹۶ ہجری قمری

۱۹۷۶ میلادی

Marfat.com

از پنج شش سالگی تا امروز از ادبستان تا دانشگاه ها که تحصیلاتی میکرده ام. و در دانشکده ها که درس میداده ام اغلب همدرسان و همکاران و دوستان همیشه مرا سنگدل شمرده اند. و اصلاً قبول نداشته اند که پهلوی من هم دلی وجود دارد. حتی یکی از بزرگان ایرانی هم فرمودند که این برای حج رفتن و سنگ اسود را بسینه اش جا داد. دل ندارد که عواطفی داشته باشد. من هم تصدیق میکنم که واقعاً سنگ سختی بجای دل بمن داده اند. و این اشعار هم زمزمه ی جوی اشک و خون جگر است که از سوز و گداز عشق و محبت بفحوای وَاِنَّ مِنَ الْحِجَارَةِ لَمَا يَتَفَجَّرُ مِنْهُ الْاَنْهَارُ ازین سنگ پاره به وجود آمده. این است که اسم مجموعه را ازین آیه مبارکه گرفتم.

دکتر زبیده صدیقی

Marfat.com

سپاسگزاری

بنده صمیمانه از تمام استادان و بزرگان و دوستان سپاسگذارم که از تشویق ایشان شعر هیچ میرزبنده بصورت چاپی خدمت ادب دوستان رسیده است. ویژه از جناب دکتر علی اکبر جعفری مدیر مرکز تحقیقات فارسی که این مجموعه را بدست ماشین نویس اداره جناب عبدالرشید (دستش مریزاد) بصورت ماشینی در آوردند و نیز از استاد محترم جناب دکتر محمد جعفر محجوب رایزن فرهنگی سفارت شاهنشاهی ایران که "خریدار" هم چو شعر ناقابلی شدند.

از جناب محمد حسین تسبیحی کتابدار محترم کتابخانه گنج بخش مرکز تحقیقات فارسی (روزنامه فردا، فارسی پاکستانی)، و جناب دکتر سبط حسن رضوی و جناب الیاس عشقی (یگانه شاعر فارسی و اردو

Marfat.com

و سندی سرای شهیر پاکستان) هم خیلی خیلی ممنون هستم که در معرفی شعر و شخص این حقیر از لطف بزرگانه سعی بلیغ فرمودند. که البته به هیچ وجه خود را شایسته ی زحمات ایشان نمی بینم.

در آخر لازم دارم که از جناب مولینا عبدالعزیز نیز صمیمانه تشکر کنم که گذشته از کتابت، تدوین و تمام امورِ چاپی را بعهده گرفتند و ازین راه بنده را مواجه ممنونیت تام و تمام نمودند و الّا با این گرفتاری ها و (راستش را هم باید بگویم) لاابالی گریهای که دارم تمام عمر این جزوه بدین صورت درنمی آمد.

نباید مساعی چاپ کنندگان و دوستانی با محبت مثل جناب محمّد شریف چوهدری کتابدار خانهٔ فرهنگ ایران ملتان ناشکور بماند.

دکتر زبیره صدیقی
ملتان ـــ پاکستان

Marfat.com

حرفِ آغاز ـــــ عرضِ ناشر

برِّ صغیر پاک و ہند میں سلطنتِ مغلیہ کے زوال کے بعد گو فارسی شاعری کی قدیم روایت میں وہ توانائی نہ رہی جو پہلے تھی۔ لیکن اس کے باوجود وقتاً فوقتاً ہر دور میں ایسے فارسی شعرا آتے رہے جن کا دنیا کے کسی بھی اچھے شاعر سے تقابل کیا جا سکتا ہے۔ اس میں شک نہیں کہ اہلِ ایران نے پاک و ہند کی فارسی شاعری کو وہ وقعت اور اہمیت نہ دی جو اس کا حق تھا اور مختلف ایرانی نقادوں نے پاک و ہند کے فارسی شعرا کے کلام میں زبان و بیان محاورے اور روزمرّہ کی غلطیاں دیکھیں اور اپنے اہلِ زبان ہونے کی فوقیت اور فضیلت کا جگہ جگہ اظہار کیا

Marfat.com

پاک و ہند کی بیشتر فارسی شاعری کی زبان کو قدیم دقیانوسی، عربی آمیز اور متروک قرار دیا لیکن اس کے باوجود بھی وہ امیر خسرو، مرزا عبدالقادر بیدل، مرزا غالب اور علامہ اقبال کی فارسی شاعری کی عظمت کو تسلیم کئے بغیر نہ رہ سکے اور ایران کے ملک الشعرا بہار کو اقبال کے بارے میں یہ کہنا پڑا:

عصرِ حاضر خاصہ اقبال گشت
واحدی کز صد ہزاران بر گشت

دورِ جدید میں برصغیر پاک و ہند میں اگرچہ بیشمار فارسی گو شعرا موجود ہیں. لیکن بہت کم ایسے ہیں جو جدید، با محاورہ، زندہ اور مستعمل فارسی سے واقف ہیں. زبان کوئی ساکت و جامد شے نہیں بلکہ ایک فعّال، متحرک اور رواں دواں عمل ہے. اور کسی زبان میں مکمل دسترس حاصل کرنے کے لئے اسے اوڑھنا، بچھونا بنانا پڑتا ہے.

ڈاکٹر زبیدہ صدیقی صاحبہ پاک و ہند کے ان معدودے چند سربرآوردہ شعرا، ادبا اور دانشوروں سے ہیں. جنکے متعلق کہا جاسکتا ہے کہ فارسی زبان و ادب انکی گھٹی میں پڑا ہے

Marfat.com

اور وہ صرف اہلِ زبان کی طرح نہیں کیوں کہ ادیب اور دانشور بننے کے لئے صرف اہلِ زبان ہونا کافی نہیں) بلکہ مہذب، متمدن اور ترقی یافتہ اہلِ زبان کی طرح فارسی لکھتی، بولتی، سمجھتی اور برتتی ہیں ایران میں فارسی کی ڈاکٹریٹ کے دوران انہیں اہلِ ایران اور ایرانی زبان کو قریب سے دیکھنے، سننے، سمجھنے اور استعمال کرنے کا موقعہ ملا اور اس کے بعد سے آج تک ان کا ایران سے یہ رابطہ قائم ہے۔

قدیم فارسی زبان و ادب کے وسیع مطالعہ کے ساتھ ساتھ وہ جدید ترین فارسی زبان و ادب میں گہری دسترس رکھتی ہیں۔ جن لوگوں نے ڈاکٹر صاحبہ کو بے تکلف اور بے تکان مسلسل فارسی بولتے سنا ہے ان میں سے اکثر نے (جنہیں تعارف نہیں تھا) ڈاکٹر صاحبہ پر ایرانی خاتون ہونے کا گمان کیا ہے۔

ڈاکٹر صاحبہ کے اس زیرِ نظر فارسی شعری مجموعے میں ہمیں غزلیں، نظمیں اور قطعات ملیں گے۔ ہر چند کہ ڈاکٹر صاحبہ نے اس سے بہت زیادہ نظمیں اور مثنویاں وغیرہ بھی کہی ہیں۔ ان غزلوں میں قدم قدم پر گہری

Marfat.com

روحانی تنہائی اور ایک انتہائی حساس قسم کے ذہنی کرب کا احساس ملتا ہے یہ ازلی و ابدی روحانی تنہائی اور ذہنی کرب ہر سوچنے والے ذہن اور محسوس کرنے والے دل کا حصہ رہا ہے. یہی کرب تنہائی ہمیں دنیا کے عظیم ترین شاعروں کے کلام میں ملتا ہے. اور اچھے شعر کی تخلیق کے لئے تنہائی کا یہ جانگداز و جانکاہ احساس ایک مہمیز کی حیثیت رکھتا ہے. یہ کہنا بے جا نہ ہوگا کہ ڈاکٹر صاحبہ کی شاعری (ہر عظیم شاعری کی طرح کرب ذات اور کرب تنہائی کی شاعری ہے) تنہائی ہر عظیم انسان کا مقدر ہے جو جتنا زیادہ اونچا اڑتا ہے وہ اتنا زیادہ ہجوم سے دور ہو جاتا ہے اور اتنا ہی زیادہ خود کو تنہا محسوس کرتا ہے. تنہائی کا احساس صرف ان انسانوں کو نہیں ہوتا جو صرف حیوانی سطح پر زندہ رہتے ہیں لیکن ڈاکٹر صاحبہ کی شاعری میں ایک ایسا پہلو ہے جو دوسرے بڑے شعرا کی کرب تنہائی کی شاعری سے ان کی شاعری کو ممیز کرتا ہے اور وہ ہے ایک توانا رجائیت پسندی کا احساس ڈاکٹر صاحبہ کی شاعری میں ہمیں کہیں بھی قنوطیت شکست خوردگی، بیزاری، بے دلی اور گریز و فرار کا احساس نہیں ملتا جو بعض

Marfat.com

بڑے بڑے شعرا کی شاعری میں ہمیں ملتا ہے۔

قنوطیت و شکست خوردگی کی بجائے ہمیں ایک ٹھوس توانا اور پُرقوت رجائیت ملتی ہے۔ ڈاکٹر صاحبہ کسی روحانی، خیالی، تصوراتی اور طلسماتی دنیا میں پناہ نہیں ڈھونڈتیں بلکہ وہ زندگی کے ہر چیلنج کو قبول کر کے جوانمردوں کی طرح اس سے نبرد آزما ہونے کا حوصلہ رکھتی ہیں۔ جو لوگ ڈاکٹر صاحبہ کو قریب سے جانتے ہیں اور جنہوں نے ڈاکٹر صاحبہ کی تنہا مگر پُرقوت، پُرکشش اور پُرعزم شخصیت کا قریب سے مطالعہ کیا ہے انہیں یہ مجموعہ پڑھ کر احساس ہوگا کہ ان کی شاعری، ان کی شخصیت کا ایک ثابت و سالم عکس ہے۔

قومی ثقافتی مرکز بہبود ایک عرصہ سے خاموشی، لگن، خلوص اور استقلال کے ساتھ پاکستان میں زبان و ادب اور تہذیب و ثقافت کی خدمت کر رہا ہے۔ یہ ان سرکاری درباری اداروں سے بہت مختلف ہے جو اپنی ذاتی ساز باز اور جوڑ توڑ کے ذریعے اپنے وجود کو قائم رکھتے ہیں۔

Marfat.com

قومی ثقافتی مرکز بہبود اس سے پہلے بھی چند اہم اور معروف کتابوں کی اشاعت کر چکا ہے لیکن ڈاکٹر صاحبہ کے دیوان کی اشاعت اس سلسلے میں ایک سنگ میل کی حیثیت رکھتی ہے۔ ہمیں بڑی شدت سے یہ احساس ہے کہ اس دور میں فارسی بولنے، لکھنے، سننے اور سمجھنے والوں کی تعداد انگلیوں پر گنی جا سکتی ہے لیکن فارسی کے میدان میں اس علمی اور ادبی کساد بازاری کے دور میں ڈاکٹر صاحبہ کا اس فارسی شعری مجموعہ کو اپنے خرچہ پر چھاپنا انتہائی جرأت مندانہ اقدام ہے قومی ثقافتی مرکز صحیح ادب کی تخلیق و ترویج کو اپنا مقصد اولین سمجھتا ہے اور یہی مقصد اس قیمتی دیوان کی اشاعت کا موجب بنا۔

فرخ درانی۔ نگران اعلیٰ

وزیر اعوان۔ چیئرمین

قومی ثقافتی مرکز بہبود پاکستان۔ ملتان

Marfat.com

از : الیاس عشقی

شعر زبیده

شگفت نیست اگر از بین فارسی گویان پاکستان شعر زنده و ارزنده ی دوشیزه دکتر زبیده صدیقی را موضوع گفتگوی امروز قرار داده ایم. کسانیکه کلام این شاعر ارجمند کم نظیر را از زبان خودش شنیده و یا خوانده اند. خوب می دانند که شعر پرشور و شیوای او چنان توجه خواننده یا شنونده را بخود جلب میکند که نقشی پائیدار از آن در خاطره میماند و ذوق و سلیقه ی دوستداران سخن را چنان تشنه میگذارد که همیشه منتظر شعر تازه ی او میباشد.

شعر پرارزش اغلب شعرای پارسی گوی معاصر پاکستان را دقیقاً مطالعه کرده ایم و معترف کمال ایشان هستیم و میدانیم

Marfat.com

که کار ایشان خیلی مهم است و تنها رشته ای است که ما را
بفرهنگ و معارف اسلاف مربوط نگهداشته است و نتیجتاً
از سنن شعری و ادبی نیاگان دور نیفتاده ایم که ادب و شعر
کنونی ما برهمان پایه محکم است و ساختمان ادبیات زیبا
و شیوای امروزی ما برهمین اساس مبرم.

شعر گوینده ایکه فعلاً بآن نظر داریم. بجهاتی چند بر شعر
فارسی گویان معاصر پاکستان رجحان دارد. اولاً اینکه تسلط
و دسترس وی برزبان فارسی امروزی به هیچ وجه کمتر از قدرت
وی برزبان مادریش نیست. که ضمن تحصیلات عالی
درجه دکتری زبان و ادبیات فارسی سالی چند در دانشگاه
تهران درس خوانده است و دراین خصوص نبوغش دارای
امتیازاتی هم بود. دوم اینکه سلیقه ی او در اخذ و ایجاد اندیشه
های شاعرانه خیلی نزدیکی بل یگانگی با ذهن و ذوق ایرانی
دارد. سوم اینکه او اطلاعات وسیع و مطالعات عمیقی در

Marfat.com

تاریخ زبان و ادبیات ایران بهم رسانده است و از جنبش ها
و نهضت های ادبی وقوف کلی دارد. بنا بر این ذوق و
قریحه ی او با سلیقه ی گویندگان و نویسندگان ایرانی آنقدر
مطابقت یافته که در خارج از ایران کمتر دیده میشود. از
مطالعهٔ شعر وی در مییابیم که سخنش همپایه ی شعر گویندگان امروزی
ایران است بویژه از حیثِ زبان تفاوتی درمیان نیست.
چهارم اینکه چون او از چگونگی اوضاع سایر انجمنهای ادبی آن
کشور کاملاً آگاه و در نتیجه تاثیراتی از هر جنبش ادبی در شعرش
آشکار است.

در زمان دانشجویی در دانشگاه تهران زبیده با نگارندگان
و شعرای معروف معاصر ایران گفتگو های مفصل و مداوم
داشته و بهره ها از محضر ایشان برده است و از فارسی سرایان
پاکستان چنین شرفی خیلی بندرت نصیب کسی شده است.
استفاضه های او از استادان و آفرینندگان ادبیات فارسی

Marfat.com

و مطالعات دقیق و عمیق وی تأثیراتی بسزا در طبعش نموده است.
بدین سبب در شعر زبیده مختصات شعر قدیم و جدید چنان
یکرنگ و یکرشته شده که سبکی مخصوص وی بوجود آمده است
که با سبک نو پردازان ایران زمین همانندی بسیار دارد. زبیده
بر بیان عواطف و احساسات و واردات و مشاهدات و
با عکس العمل طبیعی خود به الفاظ و تعبیرات رسا و پرزور و
پرتأثیر و احیاناً رقت خیز چیرگی و تسلط قوی دارد و به همین
قدرت و چیرگی است که با بیان عکس العمل های شاعرانه
شعر شیوا و زیبا و پرشوری پدید میآرد که تأثیر آن در خواننده حد
و پایان ندارد. گویی شعرش از دل می خیزد و بدل می ریزد.

اگر گوینده ی واقعی آن است که بنای افکار خود را بر
مشاهدات اوضاع زندگانی و تجربیات تو در توی حیات می گذارد
و احساس فوق العاده درّاک دارد و موفق می شود که سبکی خاص
خود بوجود آورد، و اگر درعین حال قدرت کامل بر زبان و

Marfat.com

بیان هم داشته باشد و کشمکش اضداد را که همواره در زندگانی انسان
درجریان است به الفاظ زنده و تابنده و رسا ارایه دهد: زبیده
نه فقط برین عیار شاعر کم نظیری است بلکه مبتکر نیز هست.
اینست که شعرش توجه اصحاب ذوق را جلب کرده است.

ناگفته نماند که بنده با زبیده آشنایی چند ساله دارم و او را
از نزدیک دیده ام. درین مدت نه فقط مواقعی فراوان برای
هم نشینی و شعرخوانی داشته ایم. بلکه در هنگام دوری نیز ترتیب
تواتر مکاتبت و مراسلتمان بهم نخورده است. اینست که
جرأت کرده ام نظر خود راجع به شعرش به خوانندگان گرامی برسانم.

بی مورد نباشد اگر درباره شعر بویژه شعر نو سخنی چند گفته شود
به نظرم شعر کلاسیک ویژه غزل از قبیل شعر یکنواخت ازحیث
ظاهر و پراگنده ازحیثِ معنی است و پوشیده نیست که
نزد اغلب منتقدین جدید ادبیات، غزل گفتن کاری غیر
از قافیه پیمودن نیست. و بدین سبب با طبع و فکر امروزه

Marfat.com

جور نیاید که گوینده ی امروزی شعر را پاره پاره و پراگنده نمیخواهد و در غزل هم تسلسل مطالب و تأثیر را بهم نمیزند که مقتضای طبیعی سازمان جدید است و گویا شاعر نو پرداز غزل را پیش برده است.

زندگانی بشری امروزی سراسر عبارت است از انتشار و پراگندگی و هنرمندی فکور که اوضاع حیات را بچشم باز می بیند، خود را درین جهان حادثه زای در مقابل مسایل پیچا پیچ تنها می یابد و نتواند که دنیایی را که هر آن زندگی را دشوارتر می سازد منقلب کند، یا شکست خورده حس میکند و یا بعکس آماده به محاربه با حوادث می شود. و با چنین پیکاری در ذهن، شعر لخت لخت و یکنواخت بدرد او نمیخورد و چون شاعر امروز هنرمند فکوری است کمتر به غزل رو آورده و اگر هم احیاناً گفته، آن را از سنت پراگندگی باز گرفته است.

نو پردازان تازه فکر مثل کاروانی تازه دم راه نوآوری را

Marfat.com

درپیش دارند ، راهیکه باپای رهروی آشنا نشده و دشتها و نخلستانها و وادی ها و کهسارهای سنن سلف را عقب گذاشته سوی منزل های نادیده ی ناشناخته میروند و حالا این قافله با امکانات گوناگون جهانی تازه که آن را کشف کرده رو برو است. و هر یکی ازین گروه گوشه ای و یا کنج مخصوصی برای خود انتخاب نموده جداگانه بامسایل نو بنو می جنگد و می خواهد زندگانی را به ترتیب و نظمی نو بیاراید، زبیده هم از میان این ماجرا جویان مثل سایران گوشه ی امنی برای خود برگزیده است که دنیای شعری او است. بین کهن سرایان و تازه پردازان تفاوتی جز این نیست که آنان درجهان بسیط فکری باهم زندگی می کنند و اینان هر یک جداگانه در دنیای خاص خود. یعنی آنها در جهان ساخته و کهن بنیاد نغمه میسرایند و اینها خودشان معمار جهانهایی هستند و مقابلهٔ تلخ نوا.

شعر زبیده ذهن را تکان میدهد و بطوری جلب توجه میکند که فکر و اندیشه ی هر خواننده یا شنونده که مسائل را مثل

Marfat.com

گوینده حس میکند بحرکت میاید. گوشه های لطیف و نفیس افکار
گوینده در ذهنش روشن میشود و مطالب ظریف و زیبا و
گیرا که در چامه ها و چکامه هایش وجود دارد گاهی برای اصحاب
ذوق ادبی اسباب نشاط روحی است و گاهی مایه ی تفکر و
اندیشه. لحن گوینده در بعضی جاها شدید و تلخ است ولی چون
این تلخی با جزالت و عذوبت شعری درمیآمیزد تأثیر
شعرش دو برابر میشود. و ذهن خواننده را تقویت و
فکرش را ژرف میکند. حلاوت و شیرینی که خاصه ی طبع زنانه
است و چون زبیده هم درین خصوص مستثناء نیست، لذا سریان
فطری این شیرینی و عذوبت در شعرش کاملاً محسوس است.
اولین بار است که در کشور ما گوینده ی مبتکر فارسی سرائی
همچو زبیده از سازمان زنان بلند شده و شعری نغز و شیوا
به هدیه آورده است که سراسر مملو از عواطف و احساسات
زنانه میباشد. و عجب اینکه درعین حال هم مایه و همپایه ی

Marfat.com

شعر مردان است ، بلکه در بعضی جاها عالی تر و جا افتاده تر
وعجب تر اینکه در هیچ جا عاری از عواطف لطیف زنانه و
خالی از شیرینی بیان بانوان نیست . اذکار زبیده به موجه های
نسیمی تازه و فرح افزا می ماند که چون نکهتِ آواره در اطراف
و اعماق قلب و ذهن خواننده پراگنده و پریشان و وزان است
و مشام جان را معطر میسازد مجموعه ی شعری وی گلستانی همیشه
بهار است که دارای گلهای رنگا رنگ خوشرنگ و خوشبو است،
شعرِ او پر از تشبیهات دقیق ولطیف وفکرش ژرف و
ظریف میباشد . و این گلستان خارها هم دارد که در اعماق
دل گوینده شکسته است وخلیدن این خارها در دل خواننده
نیز بهمان شدت اولی محسوس است. درد دل شاعر عبارت
است از حرمان و هجران وشکوه و از ناهمواری اوضاع و
دشواری حیات انسانی ومحنت و رنج که لازمه ی زندگانی بشری
است وشکایت از ظلم و جوریکه شاعر در اطراف خود می بیند که

Marfat.com

راه رستگاری از آن مشهود نیست. فکر ورنکبت و بدبختی انسان زبیده را ذهنی پاکیزه و طبعی آزاد بخشیده است که حاضر نیست تنگ حوصلگی و دلتنگی را بهر رنگی هم باشد قبول کند. او محبت را روح حیات و احترام را مذهب انسانی میداند. خودِ دین و مذهب در نظر زبیده محبت است که جمعیت پراگنده و منتشر انسانی را پیغام اتحاد و یگانگی می دهد. اختلاف کیش و دین و سیاست را قبول ندارد. کیش وی نوعدوستی است، هر چند اختلاف مذاهب و ادیان در دنیا وجود دارد، اما در فکر زبیده چنین اختلافاتی راه ندارد. چنانکه از مقطع معروفش روشن است:

سنی نه ای، شیعه نه ای، آخر زبیده تو کرای
در حیرتم در جنگِ دین با کرشمارِ تو کنم

درین پرسش از خود یک جهان طنز پوشیده است که فکر انسان را تکان میدهد و به نوع دوستی و وحدتِ انسانی رهنمایست.

چون روح عصر بی نصیب از اطمینان و قرار است و

60394

Marfat.com

اوضاع جهان هر لحظه دگرگون لذا گوینده می فکوریکه می خواهد جهان را ازین تشویر و آوارگی وارهاند تا دنیا جای امن و آسایش گردد و نمی تواند، از خود و از هرچه هست رنجیده می شود و به هیچ مطمئن نه . روح زبیده روحی است مهجور و بی قرار و رنج دیده و غم در زندگانی وی معنی ژرف و پهناوری دارد. غم درحقیقت مرکز فکر و هجر نقطه ی حساس او است .غم دل و غم روزگار در شعر او بهم آمیخته وعشق برای او داستان و سرگذشت روح است و جذبه ای پاکیزه که موجب افزایش نشاط زندگی است و باعث سرور حیات . در شعرش نشاط از غم و غم از نشاط می خیزد. او میخواهد غم را در نهانخانه ی دل نگهدارد ولی جذبات و احساسات چنان بر او غلبه کند که بیخود حدیث دل بر زبانش میرود :

هست چندی ای لبیب شوق دامانم بسوخت
سر دشو آخر میان سینه تا جانم بسوخت

Marfat.com

مدتی زین سوختن هم لذتی بردم و لیک

سوخت آنهم سالها این سوز چندانم بسوخت

فصل گل بود و صبا آتش بدامان میگذشت

دانکی برلاله افتاد و گلستانم بسوخت

تابت هر آرزو را تیشه ای کردم بسر

میتوان در آتش غم خندخندانم بسوخت

دشمنان سوزند خرمن دشمنان را ای عجب

خرمن جانم زبیده جان جانانم بسوخت

ملاحظه فرمودید جذبه ای سوزناک و ناراحت کننده را گوینده با سرشاری نشاط آمیزی بیان داشته است که محض بیان نیست بلکه داستان روح شاعر است. چنانکه خودش در نامه ای به نگارنده اظهار داشته که نمیتواند بخواست خودش شعر بگوید و هم نمی تواند بگوید که اگر بر شعر قدرت داشت یک بیت شعر هم نمی گفت چون شعر گویی را هرگز برای خودش

Marfat.com

دوست ندارد. ولی چون شعر بر او حمله میآرد نمیتواند از سرودن
خود داری کند که کیفیتی فوق العاده و جذبه ای پر زور روحش
را میگیرد و زیر استیلای چنین سرشاری شعر خود به خود ازو صادر میشود.
حتی هنگام سرودن موضوع و صنف شعرش را هم نمیداند مگر
اینکه بعداً که از غلبه شعری نجات پیدا میکند بخواند، موضوعش را
دریابد، فکر کند، عنوانش بنویسد و ببیند چه صنفی از سخن است.
و این حال از شعر مزبور آشکار است. گوینده هرچند درد دل
خود را در پرده الفاظ پوشانده است ولی لفظ لفظش پرده
دری میکند نه پرده داری. و راز دردش تشت از بام میشود.

الحذر ای دوستان! از داستانِ من که نیست
هیچکس را تاب سوز و شورِ جانفرسای من
ای خوشا دوشینه عشرت‌ها که بودم بردرت
وای دریغا بی تو این امروز و این فردای من

Marfat.com

هان شبانگاهان ! چراغ آرزو بی نور شد

می شود آیا بر آید ؟ ماهِ مهر آسای من

تا به بیدردان نگوید باز رازِ دردِ او

دوخت از تارِ نگه لبهای من ای وای من

جستجوی یار گمشده وعشق رمیده موضوعیست پامال از غزل

ولی چون احساس زنده در قالب الفاظ تابنده جلوه میکند رنگی

تازه و اثری نو دارد . شعر زیبده را بخوانید :

ای عشق من و بخت تو بیدار ! کجایی؟ !

جان میکند این دلشده دلدار ! کجایی؟ !

میسند که نومید روم در شب تاریک

ای اخترِ امیدِ من زار ! کجایی؟ !

هر درد دوا دارد و آغاز بهم انجام

انجام و دوای دل بیمار کجایی ؟ !

غایت جستجو است که دوست را گویا در دل خود

Marfat.com

میجوید. تنهایی و طلب یار در شعر زبیده هزار چهره و هزار جامه دارد و ازین گونه عواطف و احساسات روشن است که زبیده هم مثل سایر صاحبدلان در زندگانی محرم راز و غمگساری ندارد و در زندگانی تنها فقط تنهایی است که با او است. وی نه فقط به تنهایی خو گرفته است و بلکه با تنهایی سخن می گوید و درد دل میکند. غم نشاط انگیز تنهایی را در غزل زیر ببینید:

ای حسرتت نصیب من ای رفته از برم
ای بی تو خار هر موی سنجاب بسترم
بشگافم این جگر کز دستش نمانده تاب
یا شمع دل بکش کز نسوزد سراسرم
تا چشم من ندید گلت بی نصیب ماند
گلگون شده دو گونه ام از دیده تی ترم
برگردای کمان مرا جسته تیر بخت
با دنج گوشه ایکه ز غیر تو جان برم

Marfat.com

تنهایی ای تو یارِ رمیده کجا شدی؟

بخشای بر زبیده و آسای در برم

در هر رنگ غم منفرد او شناخته میشود که کیف انتظار یکی از مختصات این غم با نشاط است که از دل عمدیده و انتظار کشیده ی گوینده نشان میدهد:

ای آمدنت روزی نو روز به ما، آی
آ، زمزمه آموزِ لبِ خفته نوا، آی
آمیخته صد آه بصد غم جگر امشب
آموخته صد ناله به شبگیر دعا، آی
هنگام گل و مل شده هر فرد به جایی
محبوب خلایق شده من، بهرِ خدا، آی
آورده گل شعر زبیده به نثارت
مگذار که پَر پَر شود از بادِ فنا، آی

هر چند منتظر یار است ولی امیدوار نیست که این هم

Marfat.com

کیفیتی از انتظار است که لذّت جداگانه ای دارد، انتظار را باید محور و مرکز عواطف و احساساتِ زبیده شمرد و هر جا ازین سرْوده است غزلش لذتی و تأثیری مخصوص دارد و زبان شیرین و بیان شیوای او مستزاد است:

ای وقتِ تو خوش باد که خوش وعده بدادی
گفتی که بیایی، پی جان دام نهادی
آواره ی هر کوی، به بوی تو، صبادار
صد بار بدر خورد مست اما نگشادی
از هر چه بگویی، بلی، کمتر شدم امروز
و از هر چه حساب خرد افزود زیادی

جدایی، تنهایی و انتظار در غزل زبیده همیشه با سروری دلآویز وجود دارد. واژه های نرم و نازک و زبان شیوا و بیان گیرا و رسا از دل غم نصیب گوینده چنان میجوشد که گویی چشمه ی آب مصفای شیرین و خنک از کهساری

Marfat.com

به جوش و خروشی میدمد و بر هموار و ناهموار جریان میگیرد، غم هجر و تنهایی برای او انجمنی است که به شرکت غم تشکیل شده:

بی تو ای غیرتِ مه انجمنی ساخته ایم
من و غم بهرِ تو از کل چمنی ساخته ایم
جامه ی صبر که یاران به بر ما کردند
خوش دریدیم و چنین پیرهنی ساخته ایم
تا رباب دل نالان زبیده بشکست
لب فروبسته و بابی سخنی ساخته ایم
حالت خود فراموشی با کیف عجیبی در سراسر شعرش مشهود است:

آن کیست؟ آن شاهِ دلم، کوی غلامش منزلم
خاکِ رهش بر سر نهم، بهرِ نثارش جان دهم
یکدم ازو غافل نیَم، جز او بکس مایل نیَم
جز برقِ او حاصل نیَم از کشتِ جان و از تنم

Marfat.com

ای عارفان ! ای لولیان ! ای زاهدان ! ای مطربان !
باهم خورید از جامِ آن ، کز جامِ وی ترشد لبم
چنین است که غزلش بداستان روح مبدل میشود و
عشق جوشان و خروشان او عشق جاویدان روحانی بیش
نمی ماند و معشوق در غزل زبیده مخلوقی است جاوید از
عالم روحانی و شاعر در سراپای او پاکیزگی و لطافت را مجسم می‌بیند
و نمی تواند جز نگاه نارسایی هدیه ای باو تقدیم کند هر چند طوفانی
از سخن های گفتنی در دلش خروشان است ولی از وفورِ
شوق اکتفاء به نگاهی می کند آنهم چه نگاهی ؟

می سوختم ز شوقِ فراوانِ تو دل
رفتم به ناگزیر که دیگر خدا نخواست
آنرا که خواستم به دو چشمِ تو افگنم
آن آخرین نگاه ز پای تو بر نخاست

همچو جذبه ای شریف و پاکیزه در شعر زبیده فراوان دیده

Marfat.com

میشود و همین عواطف لطیف ظریفی است که واردات قلب شاعر را مبدل به واردات روحانی میکند. بیتی چند از غزلش که به‌عنوان لالایی سروده شده. ببینید که نظیر آن در تمام ادبیات فارسی بچشم بنده نخورده است. این لالایی راهم گوینده برای دل مهجور خود و برای معشوقش میخواند که باز از همان پاکیزگی عواطف و شدت عشق نشان میدهد که مخصوص غزل زیبده است:

ای مست من بخواب! اگر خفته است روزهم
برده بگیس شب، رخ عالم فروز هم
خوانی سرود و مرغ چمن را ببرد خواب
خفته است آب جوی و تو رقصی هنوز هم
بکشید شعله ملحفه خاکستری به سر
منقل بخفت و خفت به پهلوش سوز هم

Marfat.com

بافیده شب برای زمین پتویی ز برف
مه گشت رختخواب مه شب فروز هم
میگون شده است چشم زبیده بخواب کو (کراو)
بگشیده انتظار شبی را بروز هم

غزل زبیده نماینده غزل جدید فارسی است. وی در ابراز عواطف بیباک است که شاید تأثیر مطالعاتش در شعر فروغ فرخزاد و سیمین بهبهانی باشد. غزلی به عنوان قم اللیل :

۱- شبم آهسته خوانی از که ترسی ؟
بغارت بر جوانی از که ترسی ؟

۲- ز عشقت تیره خاکم شعله گردان
بسوزانش چو جانی از که ترسی؟

۳- به زخم یک نظر از تن نترسم
باین تیر و کمانی از که ترسی ؟

Marfat.com

۵۔ زبیده از تو میخواهد خودت را
مگرش از در نرانی از کرم ترسی؟

در بعضی غزلها رنگ سرمستی و شباب هم مشهود است چون او در سرور و مستی فوق العاده ای نغمه میسراید رنگ شعرش کمی متفاوت می شود :

ساقی بیار اخترِ شامم که شب رسید
زان شعله آب ریز به کامم که شب رسید

عمرم به زهد و مستی پندار و کبر شد
زآتش بجوی چاره ی خامم که شب رسید

بگذار ماهتاب تراود به قلب من
برگرد ای تو ماه تمامم که شب رسید

بادی وزید نرمک و خواب از زبیده برد
باشد که بینمَ (بینی مرا) سرِ بامم که شب رسید

غزل زبیده از رطب و یابس پاک است و طبق عیار

Marfat.com

نو پردازی غزل خوبی است و تمام غزلهایش هم پیرایست
و از حیث زبان و سبک بیان به هیچ وجه کمتر از غزل معاصر
برازنده نیست :

دامن از یاد لبت بود پر از گل دوشم
محتسب دور ، ز میخانه ی وحدت نوشم

باده از تاکِ جگر سازم و ساغر از شوق
چشمِ مرد افگنِ تو میبرد از کف هوشم

لن ترانی تو ام کاش می آمد باور
دوختم تا برخت دیده ز خود بی هوشم

همه گویند که دیوانه ٔ فلانی گشته است
دوستم آخ ! زبیده چه شدش ؟ خاموشم

زبیده از همه غزلگوی باخبراست و در دفتر اشعارش غزلهای وجود دارد که از قدرت و تسلط وی بر غزل سرائی حکایت میکند. غزل ملاحظه بفرمایید که گواه صادق بر چنین مهارت هنرمندانه ی

Marfat.com

اوست ... کمال شیرین به انداز محاوره و گفتگو سروده شده و مسلم است که بدون تسلط استاد بر هنر چنین کاری امکان ندارد :

گفتم" امشب" گفت" فرصت نیستم از دیگران"
گفتم" ای بادا ترا ، کاین میرود از دستمان"

گفتم" ای جمی ! که جان برلب رسید از فرطِ شوق
تا کی ؟" آخر" گفت" باشی هم به ما هم بجان"

گفتم" ای دلدار سوزم از برای وصلِ تو
چه شود دارد؟" گفت" سوزد جسم و جان عاشقان"

گفتم" اختر ها بشب برگریه ام خنده زنند
می نسوزد" گفت" قلبم صد هزاران مثلِ آن"

گفتم" آیا در جهان عشق همچو من کسی است؟"
گفت" تو نو واردی ، آگه نه ای از این جهان"

Marfat.com

گفتم" ای درد اگه از درد تو پیچانم چو مار
باش تا" گفت" آنکه از نالہ بگردی نیستان"
گفتم از نالم شوند آگه زبیده عاشق است
زین چنین رسوایی" گفت" افتی قبول دوستان"

چیره دستی استاد را شاعر را دیدید. برای غزل این همه استادی لزوم ندارد و مطلوب و مقصود هم نیست. برای اظهار قدرت بر زبان البته لازم است. امّا در غزلی دیگر بیت‌های پرشور پر تأثیر و ظریف را با طلاقت لسان و سلاست بیان میخوانیم که ذوق و سلیقه ما را چندان مشغول میکند که بدون دقت در بحر اصلاً در نمیابیم که گوینده در اوّل هر نیم بیتی صنعت تکرار را بکار برده است که باز دال بر استادی او است:

نغمه، نغمه دگر آواز زجان می خیزد
شعله، شعله دلم از نوک زبان می خیزد

Marfat.com

آمده تو : عمت ای مرکه تقلبم بنشست

تکه تکه به مثل ابر روان می خیزد

تا نالد که شب تارِ فراقت گذرد

لعل لعل ز گلت صبح دمان می خیزد

زنده کند کرا مرا سوختی بگو هر شب

اگر اگر بر افلاک دخان می خیزد (الخ)

غزل زیبده از سلاست زبان و بلاغت بیان مایه دار است، چنانکه شعرش روشن از حیث معنی و زیبا از حیث لفظ است گوینده در نکته آفرینی و عواطف نگاری دامن صداقت را از دست نمیدهد وچنین ویژگی ها است که موجب تاثیر و دلکشی سبک و شعرش است. اینک دسته گل از گلچینی غزلش که شاهد برین مطالب است:

نعره ی شوق ای حریفان یار از در آمده

آنکه پار از ما رمید امسال در بر آمده

Marfat.com

دلفریبِ ما بعکس دلستانانِ جهان
گرم جوش و نرم خوی و بنده پرور آمده

ز تو ای عشق دارم هر چه دارم
تویی ای عشق جان و عقل و دینم
ز تو پاک است و روشن تیره خاکم
ز تو بر طارمِ اعلیٰ نشینم

در عشقِ تو از دردِ رقابت خبری نیست
هر دل شده را دلبرِ جانانه تویی، تو
پنهان و صد غمزه ی غماز تو پیدا است
رازی و بر خلق هم افسانه تویی، تو

Marfat.com

برندلی به جمالش ز داغهای جگر
بغیر زخم ازو یادگار نتوان گفت
ز قصه های فراق و ز جان بی تابم
توان بگفت به هرکس به یار نتوان گفت
گذر به خاک زبیده نسیم تو فان وار
بر این حدیث سکون و قرار نتوان گفت

خرّم آن روز که بر دوش صبا مثل غبار
بوسه زن بر قدم ساقی گلفام شوم
سالها غرقِ خیال می چشمت کردم
بود آیا؟ که خودم غرقه در آن جام شوم

یاد آیامیکه در میخانه کاری داشتیم
هرچه کوته بود امّا یادگاری داشتیم

Marfat.com

دیدنش را خواستیم و یک نظر نینداختیم
از نگاهِ نارسایی شرمساری داشتیم

خفت آن دلبر و این دیده ز تیمار نخفت
رخت بر بستر گل و نرگس بیمار نخفت

نیمه شبها که همه مستِ شرابِ خوابند
روزگاری است که این دیده ی خونبار نخفت

نمی توان گفت در این مختصر داد غزل زبیده چنانکه
باید داده ام و یا سایر مختصات غزلش را برشمرده ام امّا بجرأت
میتوانم بگویم که هر تأثیر و تأثری را که مطالعه ی غزلش در
قلب و ذهنم ایجاد کرد تا حدی نوشته ام و مطمئنم که لااقل
روح غزل وجد آفرین او را بیان داشته ام اینک راجع به منظومات
او که چکیده ی روح و طبع شاعرانه این گوینده است آنچه را که
شایسته ی ذکر میدانم یاد آور میشوم.

Marfat.com

زبیده فقط شاعری غزلگو نیست. بلکه شاید بهترین استعداد استادانه و هنر طبع او در منظوماتش با ابتکار و قدرت ماهرانه جلوه کرده است. اما باید قبول کرد که مختصات غزلش در درک مطالب و اخذ لذت از منظومه هایش کمک شایانی میکند. نبوغ و ابتکار زبیده در چکامه ها بهتر شناخته میشود تا در غزل. از شعر او به اوضاع عصرش و از اوضاع عصر به شعرش پی میبریم. گویا چگونگی اوضاع شاعر عین چگونگی اوضاع عصر او است که علت و معلول یکدگر بوده. گوینده بهترین آوان و خاطرات زندگانی خود را برای همیشه در اشعار خود نگاهداری کرده است و پیدا است که شعرش سرگذشت واقعی زندگانی او است.

شب بر روح زبیده اثری مخصوص دارد که برای او همیشه توأم با تنهایی است و هردوی این (تنهایی و شب) با اثر انگیزی شاعرانه با هزار جامه در شعرش جلوه گر است.

Marfat.com

تنهایی از شب و شب از تنهایی اثر و کیفیت وام میکند و اسباب انشراح روحی زبیده را فراهم می چیند و توسط شعرش بدیگران نیز لذت می دهد. ممکن است درختی مخصوص در زندگانی کسی مهم باشد و خاطراتی بآن منوط. امّا کمتر کسی میتواند مثل زبیدهٔ آنرا زندگانی جاودانی ببخشد. در زمان تحصیلات دانشگاه لاهور زبیده در باشگاهی زندگی میکرد که در حیاط آن درخت توت وجود داشت و او اغلب نیمه شب ها عادةً پای آن درخت مطالعه مینمود. باز نیمه شبی زبیده جزوه ای و کتابی چند در دست پای درخت توت آمد، احساس محرومی و مهجوری که در زندگانی تنهای او نفوذ قاطع خاصی وارد بر ذهن و روحش مستولی شد. چنانکه کتاب و مطالعه از یادش رفت و او بی خبر از هر چیز غرق فکر شعر شد و چون بیدار شد منظومه ی معروف خود درخت توت را سروده بود که آولین شعر آزاد او است و بقول خودش قبل ازین نمیدانست قادر بگفتن شعر آزاد هم هست.

Marfat.com

درین شعر که درخت توت را گوینده باشهای مطالعه در چمنستان حیاط باشگاهِ حیات ابدی بخشیده است، سرگذشت درختِ توت را مماثل سرگذشتِ خود می بیند چنانکه داستان آن مبدل بداستان روحی خودش میگردد:

شبها درختِ توت جوان میکشد کشیک
تنها بکوچه ای و بهارش بر شب رسید
گاهی ز جورِ باد الم شنگه افگند
گر شعرِ غم فزا به سراید به زمزمه
استاده هیچ خم نشود پیش تند باد
صد برگ خون شده کر نثارِ رهش کند

درختِ توت مثل گوینده تنها زندگی میکند و در پیکار با حوادث چو خودش هیچگونه ضعفی از خود نشان نمیدهد. گوینده مطمئن است که از سرگذشت این درخت کسی آگاه نیست و جز او هیچ کس دلش برای او نمی سوزد و فریادش در احدی اثر

Marfat.com

نمیکند و اینجا است که او سرگذشت آن را سرگذشت خود تلقی
می نماید و در شگفت می ماند و از خود پرسشهایی دارد .

آن کیست؟ کو ز چشم درختی ببرد خواب
و این باد از چه رنجه کند این نهال را

وقتی بهار بود و همین باد دیده ام
بازی کنان جوان را با آغوش میکشید

وقتی که با خیال خزان آشنا نبود
وقتی که باد هم سر قهری با او نداشت

شاعر همچنان با خود گفتگو ها دارد که من و این درخت دو تایی
تنها شب زنده داری میکنم و سایران در شبی چنین سرد زمستانی
خوابند من و این درخت مواجه یکدیگریم و کسی از احوال ما خبر ندارد
که ناگهان عقلش از فکرها بیدار میشود و می بیند که با درخت آمده
است تا از نور چراغی دور دست استفاده کند و به نالهٔ خود رود و
بعکس با فکار پریشان و بیهوده گم شده است و از قول عقل

Marfat.com

نیبی بخود میزند :

کای بینوا محصلِ بی برگ آشنا
کز دست تو بهارِ جوانی هدر رود
میکوش جزوه های خودت را زبر کنی
تا هم تو لذتی و نصیبی بری ز زیست

شعور دقیقه بین شاعر زود میرسد که زندگانی درخت خیلی متفاوت با زندگانی او است و درخت باهمه ی خزان نصیبی براتب بهروزتر است. زیرا که :

بعد از خزان درخت ببیند بهار باز
اما بهارِ زندگیت نامکرر است

پس بخود توصیه و تحذیر میکند :

میخوان هرآنچه درس و کتابی بدستِ تست
الا حیات تلخ تر از مرگ جانگزا است

Marfat.com

تا کی ؟ دلت ز درد درختی تپد زسوز
باری خبر زدردِ خودت شو کہ بی دوا است

واقعاً بعد از تاراج خزان بہار تازہ رس صدمت پائیز را جبران میکند و درختا زندگی تازہ تری میبابند، اما برای انسان ہیچ چیز نمیتواند زمان گذشتہ را برگرداند و خوشوقتی های پارینہ را بدو بازگرداند. در جہان خالی از دل فقط انسان ذی حس درد میکشد و دلش از درد ہر موجودی می تپد واحدی بفکر او نیست.

تمام خاطراتی کہ بر زندگانی زبیدہ سایہ افگندہ اثری درشعرش گذاشتہ است خاطرات پارینہ و خوابہای خوش آینده در شعرِ او معنی ژرفی دارد و خاطرات دورہ تحصیلی و دانشجویی را بویژہ دوست تر دارد. درمنظومہ پرشور و زیبای کہ باز یادگاری از دوران دانشجویی شاعر است بہ شہر لاہور میگوید کہ ای آفریدگار فرہنگ تو مرکز زندگی منی و یادگارہای زیبا و فریبای رشد و شباب من در خاطرات دلکش حسنت درآمیختہ و گم شدہ است. تو

Marfat.com

زادگاهِ آرزوی و قلب زنده ی من . روز های ابر و باران وشبهای
تاریک سرد تو فراموش نشدنی است. در خیابانهای تو وگلرد
بوده اسم و کوچه های داغ تو پاها و نقوش پاهای مرا میسوخته است
خطاب به لاهور میگوید :

لاهور ای تو مایه ی الهام وشعر من
"می بینمت هنوز" (از فریدون توللی)
با شالیمار و قلعه و لارنس و شمله ات
شبها خیال میکشد دیگر بسوی تو
دیگر به سایه های درختان کهنه ات
می خوانم از رهی و فریدون وشهریار
یا از کلام حافظ و اقبال و مولوی
آن سایه های دنج ترا یاد میکنم
دیگر امید دیدِ تو ایجاد میکنم
لاهور ای خزانِ تو سرمایه ی بهار

Marfat.com

از یادِ برگ زردِ تو در دامنِ خیال
صد غنچه گل شود
صد دیده واشود
تا یک نگاهِ شوق نثارِ رخت کند.

دیوان زبیده دفتری است از خاطرات و رویاهای او که با چشم باز در زمان گذشته دیده است و اکنون بیادِ آن سرخوش زندگی میکند. این شاعر کم نظیر کیفیات روحی خودش را که در سراسر زندگانی او بردلش گذشته در شعرش جمع آوری کرده است به بیانی که بر دل خواننده هم به همان سرشاری میگذرد. شعر زبیده مثل پرده ی فلمی میباشد که خاطراتش برآن رسم شده است به حسن سحر آمیزی که خواننده خود را در فکر و قلب گوینده گم میکند گویی سرگذشت خودش است منظومه ی زیبای او "در سالن بزرگ" هم ازان رویاهاییست که ما باشا می بینیم و چنان بی خبر از محیط میشویم که خود را نیز در سالن بزرگ

Marfat.com

میبابیم چیرگیِ استادانهٔ زبیده بر بیانِ هنرمندانه، این رویای بیداری
را مبدل به حقیقت زنده میکند وگویا برای العین می بینیم که:

باقی است جام ها.

یا شیشه های می.

در سالنِ بزرگ.

چندی است صرف شد.

هر آنچه داشتند.

چندی است رفته اند.

مستان و دوستان.

گوش وچشم شاعر گوش وچشم ما است ومی بینیم ومی شنویم
که دستگاه خودکار معمایی نغمه ی خوش آیندی را تمام کرده است
و سوزن به پایان صفحه رسیده مهمانان و میزبانان جمله رفته اند
اما یکی را هنوز درین سالن سرمیز خود تنها می بینیم:

اما نرفت او

Marfat.com

سرمیز خود هنوز
تنها نشسته است
چشمانِ بازوی
پاید درِ ورود
باشد کسی رسد
زین رفتگان دگر
گوینده وضع ذهنی این تنها نشین را کاملاً درک کرده است
و بالفاظ رسا بیان میدارد :
این مات و منتظر
بی نشه و سرور
پژمرده بر لبش
از خنده یک گل
دو شیشه است و جام
خالی به پیشِ وی

Marfat.com

او بی خبر ازین
غرّه بفکر خویش
در سالنی بزرگ
در سالنی که زان
هر کس به خانه رفت

این است صحبت هر خوانده که مثل گوینده با خودش دارد. بیان ساده ای است خالی از هرگونه تفصیل از اسباب دیرنشینی و رنج این تنهای تشنه لب. ولی میدانیم که این منتظر کسی است که یقین برگشتن ندارد و دو جامی که بر میز اوست مثل دل حسرت نصیب بی امیدش تهی است و وضع این عاشق دلخسته را با لب خاموش بیان میکند و این تشنه لبی تنها هم چو یار فراموشکار خود که وعده اش را بنیان سپرده از وجود این دو بی خبر است. این است ناگفته های گوینده که از گفته هاش ترشح پیدا کرده است.

Marfat.com

اغلب شعر زیبده از قبیل لیریک (lyric) و دارای احساس جوان عاشقانه و شاعرانه است و درعین حال خالی از عمق فکر و شدت جذبه نیست. او در چگونگی و اوضاع حیات که هر لحظه متغیر است دقت میکند و میداند که هرچه هست نیست خواهد شد و هرچه زیبا و فریبا در زندگی وجود دارد رفتنی و گذشتنی است و این رفت و گذشت همیشه برچشم بینای او معلوم است و در "برگ زرد" بیانش را می‌خوانیم:

ای برگ زرد برسرِ راهی فتاده ای
از آن درختِ پیر
زان شاخه ی بلند
از دست بادتند
دریای مه رخی چونگاهی فتاده ای

باز بیان ساده ای را دیدیم که بی جنبه ی هنرمندانه ی شاعرانه نیست و گویا شاعرهم از سبک پرتاثیر دلنوازش باخبراست.

Marfat.com

دلش بر حال برگ زردی می سوزد که روزگاری بر شاخه ی درختی
سبز و شاداب بوده و از لمس نرم پر محبت باد صبا مستانه
میرقصیده است و اکنون که در اثر باد تند پاییز رنگش پریده و
زرد زردی مثل نگاهی درپای ماهرویی افتاده است. زبیده
از روی دلسوزی پرسشهایی از برگ دارد.

آن رقص مست کو !
کز بوسه ی نسیم
بر شاخِ کهنه بود
بی رنگ و بی سرود
درپای رهروی چوگیاهی فتاده ای

شاعر با عماق فکر فرو میرود و در مییابد که زندگانی خود او
نیز بی شباهت به حیات برگ نیست و خطاب بآن میگوید:

بشناختی مرا
افتادیم بپای

Marfat.com

بی هوشیم بخش
نشناختم ترا
با من تو آشناتری، قربان تو شوم
ای سرگذشت من
هم من دمیده ام
از شاخه ی حیات
دمدی شاخ من
و این عمر بی ثبات
ای عکس زندگانی من با تو چون کنم ؟

چشم شاعر حقیقت زیست را هر کجا هست فاش می بیند و فکر خود را با قدرت استادانه و هنر شاعرانه در پیکر شعر می آورد. در منظومه مختصر اثر انگیزی حقیقت زندگی را به عنوان "شرح روزگار" باز گفته است. (نامه ای منظوم) :

Marfat.com

قرنها چشم خرد میبود مست خواب زلیست

تا بهوش آمد ز عشق این خواب را تعبیر یافت

عمرها مثل کمان خم ماند سرو جان ز غم

تا کمر وصل راستی بالایی مثال تیر یافت

سالها غنچه ی اصل چون خار در دل می خلید

تا ز خونناب نسیم سعی بگل تغییر یافت

ماه ها میکرد گریه ابر بر خاک سیاه

تا ز رنگا رنگی گلها چمن تکثیر یافت

هفته ها قطع منازل کرد مه در دشت شب

تا ز اشراق سفر تیره دلش تنویر یافت

روز ها دم درکشید از قیل و قال عارف که تا

دل ز بیتابی نوای ناله ی شبگیر یافت

ساعه ها از دید ما دون چشم عاشق دور ماند

تا بلوح جان خیال دلستان تصویر یافت

Marfat.com

لحظه ها بنواخت بر اندیشه مضراب عمل
تا که در اندک زمانی کارکی تدبیر یافت

لحظه ها میسوخت مغزم از پی این نامه ات
تا که شرحِ روزگار از بهرِ تو تحریر یافت

اگر از تسلّط بر زبان و زیبایی بیان و روانی کلام که لازمه ی سبک زبیده است صرف نظر هم کرده بالتزام بسزمندازی این شعر نگاه کنیم در میبابیم که باکمال استادی وقت را در هر بیت تقسیم کرده است و از قرن ها تا بلحظه رسانده و خواننده بنا بزیبایی هنری این شعر تا پایانش متوجّه این امر نمیشود. افکار و امثله متنوع با واژه های دلنشین مثل پرده ای است بر روی شرح وقت که بدون وقت در سراسر شعر درک مطلب کمتر میسر است و اینهم امری است که بر زیبایی و معنویت شعر زبیده می افزاید و اینجا است که جز اعتراف باستادی گوینده چاره نمی بینیم. و اورا به منتهای قدرت و تسلّط هنری مسلم میدانیم.

Marfat.com

در تمام جهان ازدحام و انبوه مردم است لیکن آدم
واقعی بین آنان کمتر می توان یافت. همین درد مولوی را وا داشت
فریاد بر آورد" از دام و دد ملولم و انسانم آرزو است، بیدهم
در آدم جویی" از شدّت این رنج نالیده است:

خدا جویی مگر گم کردی او را؟

بیا آدم بجوی ، داریم هُو را

تو ای زاهد پیِ موجود معلوم
بگردی هفت کشور چار سُو را

مرا عمری بسر آمد ندیدم
یک آدم خود شناسِ نیکخُو را

رهِ تارِ حیاتم پیچ در پیچ
بیاور خضر و نورِ آرزُو را

بهرِ پیشش دو صد خوک و سگ و خر
بشکلِ آدمی آراسته رُو را

Marfat.com

نشسته در کمینگاهم همواره
زده بر جانِ زشتی رنگ و بُو را

ازین بعد گوینده ابیاتی در زبانی آمیخته بعربی سروده است و در زبان عربی هم درعین سادگی همان سلاست و طلاقت را نگهداشته است که در زبان فارسی خاصه ی او است که نمودارِ تسلّط و قدرتش بر زبان عربی است و به همان طرز شیوا و گیرا درد و رسا دردش را بیان میدارد و بخدا و خود میپردازد.

خدایا لاتَذَر دَیّار زیشان و اللّهُمّ زِدْ هُمْ الثبورا
وَ اُشکُوْ بَثّی وَ حُزْنی اِلَی اللّه أنَا المَغلُوب. فَانْصُرْنی غفورا
تو نِعْمَ المَوْلیٰ و نِعْمَ النَّصیری فَانْصُرْ اُمَّةِ حَبْسیَ اللّه گورا

زبیده چند خون گریی سحر شد
بمند اندر دمه ی خونخواره خورا

اُما طبعش مایل به تغزل و تعشق است و همین رنگ است که نمودار کامل جوهر نبوغش است. و ابتکار طبع شاعرانه ی

Marfat.com

او را با تأثیری فوق العاده بوجود میآرد که در اشعارِ فارسی سرایان
پاکستان کمتر دیده میشود" او بود پشت در یکی از بهترین شواهد
این نکته است:

من بودم و شبی که نه ماه و ستاره داشت
دامانِ جنسِ ابر ز برقی شراره داشت
اشکی گهی ز دیده بدامن همی چکید
گاهی دلم بسینه بشدّت همی تپید
دشتِ خیال من چو همان شب سیاه بود
نی اختر امید، نه دیدارِ ماه بود
از دور میرسید بگوشم ترانه ای
گاهی صدای چنگ پیکی از قهوه خانه ای

در عین چنین وصفِ زیبده بوسیله ی خیال نیرومند
خود دوستش را که از و کنار جسته است بکنار میکشد:

Marfat.com

یادش همین که برق زد اما بوهم تار
یکدفعه در گشودم و بگرفتمش کنار

او بود، او که بر دهمه تیرگی و رنج
او بود پشتِ در به شبِ تار سردِ دنج

درین شعر سادگی و سلاست و طلاقت را به اوج
هنری می بینیم. بهترین اشعارِ زیبده اشعار عاشقانه ی او است
بیتی چند از "شب پاره" می خوانیم که نمونه بارزی از زیبایی
و برجستگی الفاظ و لطافت معنی است:

ای تب بمان! بمان! که دگر پای هرزه گرد
از شهروی بمانده و محبوسِ بستری است
دردی و سوزشی ببدن چیز میکند
و این زحمت لذیذ که در تن سراسری است
از فیضِ سوزِ تست گل نوبهار است

Marfat.com

ای تب کسی چو من نشناسد مقامِ تو
تنها منم کہ لب بسپاست گشادہ ام
روزان لو دوستانِ رمیدہ بمن تنی
شہبازتست رو بقفا بر افتادہ ام

در نور چلچراغِ پریسالہ خاطرات

میخواہد کہ دوستش سرود رفتہ را از تار دلش گوش کند و سودایی کہ در سرش خفتہ بود بصورت اشک ظہور کند و ہر نقش اولین کتاب سرور و شوق کہ از برگ ہای زندگانیش گم شدہ بود دوبارہ بدستش است و بعد:

گلہای خاطرات دمیدہ چمن چمن
گلہا کہ نیست ہمچو بکیشان بصد بہار.
آوانِ خوب کودکی و مایہ ی شباب
یک یک گذر کنند زپیشم ہزار بار
من مست و مات لذت و سوزان زشوق و تب

Marfat.com

در بند آخر شعر تأثیرش بکمال خود میرسد :

ای تب بمان، بمان، بیکی پاره شب بمان!
شبپاره ایکه رشکِ چمن پاره ها بود
شبپاره ایکه دامنش لبریزِ لاله ها است
قربانِ چشم تیره اشک خور پاره ها بود

تابنده تر ز ماه هزاران چراغ بین

خاطرات آوانِ کودکی و عنفوان شباب بهترین سرمایه ی زندگانی و تجربیاتِ این گوینده ی خوش فکر شیرین نوا است که او نه فقط چون کودکی زنده دل ازین خاطرات لذت میگیرد و بلکه نوجوانی بیفکر که در دلش خوابیده است کاملًا بیدار میشود و گاهی چنین است که او در خاطرات کودکانه یک التهاب شاعرانه برمیانگیزد. او را در تماشای باد بادک پرانی در حالت خود فراموشی محو می بینیم که لحظی کودکانه معصومانه ازین نظاره میبرد و محویتِ او دیدنی است :

Marfat.com

دو بر بام های مقابل

دو تا کودک ببینم ببازی
زان یکی کاغذِ بادِ قرمز
بهوا میکند اهتزازی

دیگری کاغذِ زرد و سبزش
سوی آن قرمزی میپراند
هر یکی شان رسیده به افلاک
یکدی کوچکی را بماند

گوئیده ازاین مسابقه ی باد بادک چنان منظره کشی
میکند که چشم خواننده بکمالِ انهماک محو تماشا میشود و می بیند:

آن یکی پیش رفته به تندی
و این یکی در عقب رفت ناگاه
دست شاطر نخش بیشتر کرد
دیگری را نخی گشت کوتاه

Marfat.com

اینک اینک دگرگون شده کار
تاب در جان قرمز نمانده
رفته پائین پائین بیکبار
زرد و سبزش سوی خاک رانده

کاغذِ قرمزی رفته برباد
پیشِ میزِ من افتاده برخاک
زرد و سبزی بریدش نخِ عمر
همان نخِ ما که باشیم درخاک

این فکر که زندگانی ما پاره ی کوتاهی است از وقت که بر ازل و ابد محیط است. وقت پایان ندارد وعمر ما زمانی است کوتاه ومعین. مرکز افکار زبیده است که در اشعارش گیرایی وژرفا و تأثیر ازان است. گذشت وقت عنصر مهمی است که شعر این گوینده ی کم نظیر را آمیزه ای از سوز و سرور ساخته و اگر بگوییم که بخش بزرگ از اشعارش گرد

Marfat.com

وقت میگردد اشتباه نکرده باشیم. در شعریکه به عنوان سالروز سپرده شده هم از گذشت زمان میگوید :

سالی گذشت سال بر آن شعله های مست
آن شعله ها که شامگهت از نظر گسست
آن شعله ها که سوخت مرا هرچه بود و هست
آن شعله های رازِ نهانت لبم ببست
سالی بکوله بارِ گران و نفسِ زنان
بگذشت با دو گام پگاه و شبانگهان
باری ز غارتِ امل و عشقِ مردمان
باری ز حسرتِ کهان و ز نعمتِ مهان

میگوید که سالی که گذشت او بی مهر و ماه بود و روزش مثلِ شب سیاه :

Marfat.com

سالی که روزِ آن چو شبانِ سیاه بود
گویی گذشتنش همه بی مهر و ماه بود
از شعله های یاد دوچشمت سحر دمید
ز اندوهِ ناامیدی من شب سیاه بود

از رفت و آمد سالها دل شاعر غیر از شعله های عشق یادگاری ندارد. و گذشتِ زمان برای او چیزی جز طول کشیدن در آتش هجر نیست که تمام وجودش را سوخته است و میسوزد. این احساس را بزبان خودش گوش کنید:

رازت که پیک اشک ز چشم ترم نیافت
آهم رهش نداد، سوی خنده ام شتافت
در خنده هم نماند و ز شعرم سرش فراخت
رازت که از خلیدنم آخر جگر شگافت

این راز خنده ی زبیده که حاصل جگر خراشی او است دیگر در شعرش راز نیست. بلکه مثل روح هنری در تمام چکامه ها

Marfat.com

و چاره هایش در همه جا محسوس است. غم عشق در شعر او
نه فقط گوارا است بلکه انگیزنده ی یک گونه سرشاری و خوشدلی
است که بدون این جذبه نمیتوانیم زندگانی شعری و عشق او
را تصور کنیم. زیده از دقت در سراسر زندگانی جز غم چیزی
ندیده است که برای او کمتر غم روزگار و بیشتر غم دل است
و در شعرش تاثیر و ژرفا و گیرایی از انجا است. هر چه از زبان
قلمش برمی آید چنان مؤثر است که واردات گوینده واردات
هر خواننده میگردد. یکی از امثالش را در شعر لطیف پر تاثیرش
"زمانه" ملاحظ بفرمایید.

جوانی رفت و ماندم زندگانی — دریغا زندگانی بی جوانی
فروبستم ز شادی چشم و ماندم — گذشت عمر تنها شادمانی
همه بد دیده انداز روزگاران — به جز یک حسن کان باشد روانی
اگر ای وقت هرگز می نرفتی — نمی بشکست زنجیر زمانی
کسی را از تو امید رهائی — میسر می نشد از سخت جانی

Marfat.com

تو کز برا شهب دران سواری یکی انگیز اسبت گر توانی
همه امید مردم در گذشتت همه فریادم از تو کند رانی
ز بند سالهای پر ملالت مرا شد خرد هر یک استخوانی

زبیده هیئت غزل را دوست دارد. که منظومه های زیبا
شیوا را نیز گاهی باین هیئت سروده است غزلهای مسلسل
او مثل بعضی از منظومه های فریدون توللی بتمام معنی کلام
منظوم و مردف است. منظومه هایش رنگ مخصوصی دارد
که کمال سبک او است شعر بی بدیل "تا کی؟" درین مورد
در دیوانش دارای مقام عالی است:

ای راهِ تارِ پرخم و پیچ حیاتِ من
تا کی؟ مرا به پست و بلندِ تو کار هست
تا کی؟ بجایم نرسانی ازین سفر
تا کی؟ بدوش نعش تمنام بار هست

Marfat.com

ای پای لنگ با همه تاریکیِ شبم
خواب مرا بسوزی و سازی نخواب خویش
تا کی؟ مرا به منزل بی منزلی کشی
تا کی؟ دهم ببادِ تحسر شباب خویش
ای همسفر که از شبح افزون نه بینمت
از تیرگی بفکر ترا سنجیده ام ترا
تا کی زمن گریزی و تنها گذاریم
آخر زنیستی نه رهاینده ام ترا؟

عشق شدیدی که زیبده در سراسر زندگانی خود در جانش پرورده است از مادیت گذشته یک سرور روحی و قلبی بیش نمانده است و معشوقش نیز از خاک نیست. گویا عشق و معشوق زیبده از بند مکان و زمان و ترس مرگ و خطر نیستی رسته و حیات ابدی یافته است در پایان این مختصری شعری میهن دوستانه را هم ملاحظه کنید که چگونه این شاعر نغزگو

Marfat.com

درمیهن دوستی مختصات سبک و هنرخود رانگهداشته است.
در "چهاردهم اوت" عواطف گوینده را که از ابیات پرشور و
پرجوش او مترشح است ببینید.

ثمرها قومی به خونِ خویش بازی میکنند
تانگارِ حرّیت بندد حنا بر خویشتن
اختران جمعاً وجود خویش قربان میکنند
تا ز آزادی یکی خورشید گردد ضوفگن
صد هزاران جانِ پروانه بسوزد از اشتیاق
تا فروزد شمعِ استقلال شب در انجمن
شب همان شب هست کز خو بنازی پاکانِ قوم
طورِ پاکستان ز نورِ حریت شد لمعه زن

امشب ای یاران بخون ریخته وعده دهیم
خون نثارِ خاکِ پاکستان کنیم و جان و تن

Marfat.com

خاک پاکستان کہ ہر یک ذرّہ اش تابندہ باد

تا قیامت میہن قدسیِ ما پایندہ باد

از روی حلاوت و سلاست و طلاقت زبان و استواری و استحکام و انسجام بیان زبیده گوینده ی معنی آفرینی است از سبکی بین سبک هندی و سبک بازگشت. شعرش گاهی مثل دریایی است پرشور خروشان و جوشان و گاهی مانند جوی سبک رو نرم خرام.

زبیده دیوانش را "یَتَفَجَّرُ مِنْهُ الْاَنْهَارْ" اسم گذاشته و درنامه ای برای من توضیح داده که از بچگی تا این زمان، تمام دوستان و خویشان و همدرسان و همکاران اورا سنگدل دانسته وخوانده اند. و ازشعر پرشور و پرسوزش درعجب مانده اندکه چگونه از دل سنگ این همه شور وسوز و رقت بوجود آمده. و او برای رفع این اشکال دوستان از آیه ی مبارک قرآن مجید این اسم را اخذ کرده است. تا بدانند که از سنگ هم جویها جریان

Marfat.com

میابد. نمیدانم زبیده راست گفته است یا نه. ولی چنانکه من
بنده اورا دیده و فهمیده ام زبیده دل گرمی جوشان از محبت و
عشق دارد. با هر کس که علاقه دارد پاک و استواراست. و در محبت
و نفرت شدید است و خلوص محض را نگهدارد و بهیچ وقت و در
هیچ حال نمی پسندد که او یا کسی که مورد علاقه ی و دوستی
او است ازین پاکی و استواری رو گرداند. در تمام عمر خودش
همچو محبتی را جستجو کرده است و میکند و دردش که ازان
با صد نوا و هزار بینوایی نالیده است همین "یافت میشود
جسته ایم ما" است. داغ نومیدی بر دلش دارد که خوی
خوش بینیش آنرا باندک امیدی میزداید و باز با دل جوشان از
امید به مطالعه دوستان و آشنایان می پردازد و باندک روگردانی
از عظمت انسانیت میرنجد و ناله هایی از عمق جان می کشد.
چنانکه شعرش داستانی است مبنی بر این حقیقت.

نمیدانم هرچه درباره ی طبع و شعرش نوشته ام تا چه حد

Marfat.com

درست است. ولی هیچ باک در باز گفتن ندارم که بنده از خواندن دیوانش بهره وافر و لذت تمام گرفته ام. و شعر این گوینده ی بی مثال و بی بدل را از روی عیار سبک کلاسیک و سبک تازه زیبا و شیوا یافته ام و کمتر دیوانی را باین انسجام و توجّه و ذوق و شوق خوانده ام و میدانم که بارها خواهم خواند که شعرش نه فقط در روی شعرای پارسی گوی پاکستان بلکه در ازای شعرای معاصر ایران هم شایسته ی خواندن است. زیرا زبانش فارسی امروزی ادبی است و امیدوارم شعر زبیده بر ذوق و سلیقه ی شعر شناسان ایرانی هم اقلاً نسبت بسایر پارسی سرایان معاصر خارجی گوارا تر باشد و مطمئنم که کلام نغزش در حلقه های ادبی ایران شناسان و فارسی دوستان مقبول خواهد شد و فارسی شناسان شبه قاره این دیوان مختصر را عزیز و گرامی خواهند داشت که رشته ایست لطیف و رابطه ایست جمیل

Marfat.com

بین فارسی کلاسیک شبه قاره و فارسی امروزی ایران و آئینه
ایست نمودار عشق و علاقه‌ی قلب و ذهن پاکستان بزبان
و ادب و روح فکری ایران.

هنر بیارد و زبان آوری مکن سعدی
چه حاجت است که گوید شکر که شیرینم

Marfat.com

Marfat.com

نوشته : محمد حسین تسبیحی

رابعهٔ قدلیه

مدت سه روز بود خانم دکتر زبیده صدیقی دانشیار دانشکده دولتی دختران ملتان در کتابخانه مرکز تحقیقات فارسی مشغول فهرست نگاری کتب خطی بود، در این مدت فرصتی بود که با او آشنا گردم و از آگاهی های ارزنده او دربارهٔ شعر و شاعری و نثر و نثر نویسی در سرزمینِ پاک بهره مند گردم

دکتر زبیده صدیقی بر زبان اردو و فارسی و انگلیسی تسلط کامل دارد و با زبانِ عربی و سایر زبانهای سرزمینِ پاک آشنا است . او در پاتیاله (هند) متولد شده و هنگامِ استقلالِ پاکستان به ملتان آمده ، با پدر و مادر و برادران و

Marfat.com

خواهرانش در ملتان زندگی کرده، و تا تحصیلات عالیه پیش مادرش درس خوانده و در دانشگاه امتحان داده و قبول شده است.

او شاگرد اول دورهٔ متوسطه، لیسانس در زبان ادبیات فارسی لیسانس در زبان ادبیات انگلیسی، فوق لیسانس در زبان و ادبیات فارسی، فوق لیسانس در زبان و ادبیات اردو (لاهور) دکترای زبان و ادبیات فارسی از دانشکدهٔ ادبیات دانشگاه تهران است.

علاوه بر این درجات عالی تحصیلی، تجربه وتبحر در مطالعه ونگارش وتدریس و شاعری دارد بطوری که استادان او اظهار داشته اند، دکتر صدیقی، همیشه درس را قبل از تدریس می دانسته است. استادانش دکتر عبدالشکور احسن، مرحوم پرفسور رازی، دکتر سید محمد عبدالله، دکتر محمد باقر (پاکستان)، دکتر حسن مینوچهر، دکتر خلیل خطیب رهبر، دکتر اسمعیل حاکمی، دکتر مجوب،

Marfat.com

دکتر نیر سینا ، دکتر مظاہر مصفا ، دکتر سادات ناصری (ایران) بوده اند ، هم اکنون دانشیار زبان و ادبیات فارسی و اردو در دانشکده دولتی دختران ملتان می باشد.

آنگونه که خودش اظهار می داشت ، رساله دکترای او "شرح حال و تصحیح دیوان سیف الدین اسفرنگی" بوده است و ضمناً اولین دانشجویی بوده است که در مدت سه سال با کوشش خستگی ناپذیر درس خوانده و رساله اش را نوشته و قبول شده و موفق از ایران با خاطرات خوش به پاکستان باز گشته است.

آنگاه که در ایران بوده مورد توجه محافل ادبی و مجالس شعر و هنر قرار گرفته است تا آنجا که شعرش توسط بزرگان ادب و ادیبان سخن سنج دهان به دهان گشته و بر صفحات مجلات زینت بخش گردیده است. آقای دکتر محمد علی اسلامی ندوشن یکی از اشعار او را تحت عنوان "باز" در مجلهٔ یغما طبع کرده است.

Marfat.com

من که افتخار آشنائی با دکتر صدیقی یافته بودم. چنین
می اندیشیدم که او فقط در ایران شعر فارسی می سروده است،
اما وقتی بجستجو و پرسش پرداختم دریافتم که او در سرودن شعر
فارسی در سرزمینِ پاک هم مجرّب و کار دیده است. اینگونه شنیدم
که بعضی از فضلای خاورشناس و ایران، او را "رابعه قدیسه" نام
نهاده اند منظور از رابعهٔ قدیسه، همان رابعه بنت کعب قزداری
یا قصه داری است که مولد و منشاء او در قصدار سند بوده است
الحق این نام بر او برازنده و شایسته است، زیرا رابعه بنت
کعب قزداری شاعری عارف و آزاده ونیکو سخن بوده است
که در آوائل قرن پنجم هجری قمری می زیسته است. دکتر صدیقی
یا "رابعه قدیسه" هم از شاعران و محققان و نویسندگان قرن
چهاردهم هجری قمری است که درهمان حدود قزدار یا قصدار سند
روزگار می گذارد.

دکتر صدیقی یا "رابعه قدیسه" شعر فارسی را برای دل خود

Marfat.com

میگوید زیرا همانگونه که خودش اظهار می داشت، اگر شعر از میان
جان و از ته دل برنخیزد، در شنونده یا خواننده اثر نخواهد
گذاشت وخیلی زود به وادی نابودی و گم نامی راهنمون میگردد.

من از او خواستم که ابیاتی چند از سروده های خود را برای
درج در روزنامه فردا بنویسد او هم شعر موزون و مقفی وهم
شعر آزاد می سراید. اینک این شعر آزاد او درباره لاهور:

لاهور ای الههٔ فرهنگ و زندگی
نیمه خدای عشق و زیبایی و سرور
هر یادگار جاذب رشد و شباب من
در خاطرات دلکش حسن تو گم شده است
ای مرز و بوم آرزوی قلب زنده ام
آن روز های ابر و شبان سیاه باد
کز التهاب شوق
فرمان هرزه گردی و آوارگی بداد

Marfat.com

زنده است در دلم

راه های نیلگون لولز مهر سیم روز

می سوخت پای رهروان و نقش پایشان

سوزنده کوچه ها و خیابانهای تو

از نقش ناپدید قدمهای من پراست

لاهور ای تو مایه الهام و شعر من

"می بینمت هنوز"

با شالیمار و قلعه و لارنس و شملهات (گردشگاه های لاهور)

شبها خیال می کشد دیگر به سوی تو

دیگر به سایه های درختان کهنهات

می خوانم از دهی فریدون و شهریار

یا از کلام حافظ و اقبال و مولوی

آن سایه های دلنج ترا یاد می کنم

دیگر امید دید تو ایجاد می کنم

Marfat.com

لاهور ای خزان تو سرما به بهار
از یاد برگ زرد تو در دامن خیال
صد غنچه گل شود
صد دیده و اشود
تا یک نگاه شوق نثار رخت کند

چنانکه ملاحظه می شود تأثیر عمیق شاعرانِ پارسی گوی ایران امروز در شعر آزاد "رابعه قدیسه" نمایان است. آما اکنون از اشعار موزون و مقفای او بخوانیم تا تأثیر عمیق عرفان و ادب و تصوف کهن ایران را در شعر او بیابیم:

آن کیست؟ آن شاه دلم، کوی غلامش منزلم
خاک رهش بر سر نهم، بهر نثارش جان دهم
یک دم ازو غافل نیم، جز او به کس مایل نیم
جز برقِ او حاصل نیم، از کشت جان و از دلم

Marfat.com

ای عارفان ای اولیان ، ای زاهدان ای مطربان

باهم خوریم از جامِ آن ، کز جام وی ترشد لبم

خواهم ز طوف این سرا ، نی خانه بل خانه خدا

زان شاه می جویم رضا ، بر کوه و در صحرا دوم

"لا" گفته ، "لا" گردیده ام ، تا روی "الا" دیده ام

"مازاغ عینی ماطغی" نه بر دو چشم من قدم

سنی نه ای ، شیعه نه ای ، آخر زبیده تو که ای

در حیرتم در جنگ دین با کرشمار تو کنم

در مدت سه روز که دکتر زبیده صدیقی میهمان مرکز تحقیقات فارسی بود و در کتابخانه به تحقیق و جستجو و نگارش فهرست کتابهای خطی مشغول بود ، خواب و خوراک را بر خود حرام کرده بود و هرگز خستگی و افسردگی در او ندیدم ، شاید به جرأت بتوانم بگویم که ۲۰ ساعت مطالعه می کرد و روی بدرگاه قاضی الحاجات می داشت و شبانگاهان و صبگاهان به راز و نیاز می پرداخت

Marfat.com

و به تنهائی در کوچه ها و خیابانهای خلوت قدم میزد و اینک شعری دیگر از او :

جاودان زی ای جگر ای ساقی و مینای من
روزها من میخورم شب چشم خون پیمای من

الحذر ای دوستان از داستان من کز نیست
هیچکس را تاب سوز و شور جان فرسای من

ای خوشا دوشینه عشرت ها که بودم بردرت
وای دریغا بی تو این امروز و این فردای من

هان شبانگاهان چراغ آرزو بی نور گشت
میشود آیا بر آید ماه مهر آسای من

تا به بیدردان نگویم باز راز درد او
دوخت از تا رنگه لب های من ای وای من

دوزخ و اعراف و جنّت می ندانم واعظا
از خدا خواهم که باشد کوی یار جای من

Marfat.com

دوش بر صحرا گذر کردم قضا را دیدمش
خاک بر سر ناله بر لب یار دلآرای من
گفتمش "تا کی زبیده سر به صحرا لب به آه؟"
گفت: "تا فرمان بفرماید جنون فرمای من

در این دو غزل حالت روحی شاعر خوب تشخیص داده می شود که با چه التهاب و سوز درونی الفاظ را لباس معنی می پوشاند و خوب معلوم است که غزلیات مولوی معنوی او را غرق کرده است، ضمناً همانگونه که خواندیم تخلص این شاعر آزاده "زبیده" است و با انواع شعر، قطعه، رباعی، غزل، قصیده، مثنوی و شعر آزاد مسلط است و خویشتن را آزموده است. اینک یک قطعه:

می سوختم ز شوق قراوان تو ولی
رفتم بناگزیر که دیگر خدا نخواست
آن را که خواستم به دو چشم تو افکنم
آن آخرین نگاه ز پای تو برنخاست!

Marfat.com

از: جناب دکتر سبط حسن رضوی

زبیده صدیقی

شرح احوال[1]

نامش زبیده و نام خانوادگی صدیقی است. او در ۲۴ فوریه ۱۹۴۳م در شهر پتیاله پا بعرصه وجود نهاد وی فقط در فارسی شعر می سراید و زبیده تخلص میکند پدرش مولوی محمد صدیق از بازرگانان شهر "پتیاله" و در علوم متداوله نیز وارد بود گاهگاهی شعر هم بزبان فارسی و اردو میگفت. ذوق شعرگوئی را زبیده از پدرش به ارث یافت مولوی محمد صدیق عضو حزب مسلم لیگ بود و در نهضت آزادیخواهی

۱۔ مصاحبہ نگارندہ با شاعر.

Marfat.com

فداکاریها نموده و دوبار زندانی شد.

در تقسیم شبه قاره کشت و کشتاری سخت در ایالت پنجاب روی داد و همه عزیزان وی در آن قتل و غارت کشته شدند و مولوی محمد صدیق بازن و فرزندانش در اکتبر ۱۹۴۷م به پاکستان مهاجرت کرده و در ناحیه ملتان اقامت گزید.

زبیده تحصیلات ابتدائی را در دبیرستان بلدیه "وهاری" که از توابع ملتان می باشد، بپایان رسانیده در امتحان نهائی دوره دبیرستانی شاگرد اول شد و سپس تحصیلات عالیه خود را در ملتان و لاهور ادامه داده در سال ۱۹۶۱م موفق به اخذ درجه فوق لیسانس ادبیات فارسی شد و بعد دوره فوق لیسانس ادبیات اردو را هم در سال ۱۹۶۳م با موفقیت گذرانید و پس از تکمیل تحصیلات خود چندی در دانشکده های دختران حیدرآباد، ملتان و گوجره زبان فارسی و اردو را تدریس کرد

Marfat.com

تا اینکه بسال ۱۹۶۶م موفق شد که با استفاده از بورس وزارت فرهنگ و هنر ایران ، بدانشگاهِ تهران بیاید و اکنون مشغول تحصیل در دوره دکترای ادبیات فارسی است . وی بسال ۱۹۶۷ م از تهران برای حج خانه خدا بمکّه مشرف شد.

زنده یکی از هشت فرزند مولوی محمد صدیق است و باوجود داشتن خواهر و برادر خود را پس از وفات پدر و مادرش تنها می شمارد و از شدت احساس تنهائی ، گاهی به بیرون شعر مبادرت میورزد و زمانی برای تسلّی قلبی به گردش و سیر و سیاحت می رود . وی میگوید شعرهای من اکثراً الهام است چون هیچ وقت به تصنع شعر نمی گوید بلکه یک حالت خاص بر وی عارض میشود و در آن کیفیت خاص حرارت شدیدی مثل تب حس میکند و برای فرونشاندن این سوزش و طپش باید یا شعر بسراید یا برای گردش بیرون برود ؛ بهمین جهت شعر هایش اغلب پر از سوز و گداز دردناک است.

Marfat.com

زنبیده واقعاً دختری است درویش صفت و دل بسته بشریعت اسلام قیافه او قلندرانه و طرز رفتار او بزرگانه است لباس خیلی ساده بتن میکند و همیشه در فکر خود مستغرق است . با مردم خیلی کم معاشرت میکند و بیشتر سخنان دیگران را گوش داده و کم سخن میگوید ولی اگر کسی را شایسته صحبت خود بداند ساعتها بدون هیچ احساس خستگی صحبت میکند، حرفهائیکه پر از مطالب ادبی و مفاهیم علمی میباشد و سخنانی که از ذوق و تلاش و کوشش وی حکایت میکند و شنونده را مبهوت میسازد که این وجود بسیار ساده که همیشه یک قیافه سرد بچهره خود دارد ، در درونش چه آتشها روشن است و این قشر خونسردی که بر روی شخصیت خود کشیده است ، در زیر آن چه دریای خروشانی از مهر و محبت وجود دارد. ممکن است در اولین برخورد کسی او را به القاب خود خواه و خود بین ملقب

Marfat.com

نماید ولی اگر کسی او را وادار به اظهار احساسات و عواطف و افکار حقیقی وی بکند بزودی عقیده خود را تغییر میدهد ومیفهمد که این دختر عادی معمولی نیست بلکه وجود فوق العاده ای است که دردهای صدها دختر را در قلب حساس خود جمع کرده و تحمل میکند، کوه آتش فشانی است که از وی شرهای تیز و بلند بصورت شعر سر میزند.

اشعار زبیده انفجار عقده دردناک و بتنگ آمده سکوت زن خاوری است او زبان گویای زن صامت مشرق است در زبان مادری خود شعر نمی گوید و این هم کوشش غیر مستقیم لاشعور شاعر است برای اخفای راز های درونی که در اجتماع شرق عمومیت دارد[1]. فقط بزبان فارسی شعر میسراید

۱ـ تا به بیدردان نگویم با زرانج درد او
دوخت از تار نگه لبهای من ای وای من (زبیده)

Marfat.com

تا در محیط اردو زبان پاکستان عام فهم نباشد . مضامین شعرای
وی همان مضامین عام است که هر کس را تحت تأثیر قرار میدهد
ولی روح معانی را در پیکر فارسی برای این زندانی کرده است
تا فقط صاحبان نظر بدرک معانی آنها نائل آیند .
زبیده تلمیذ الرحمن است . در شعر گوئی هیچکس استادوی
نیست . از شاعران پیشین به حافظ و سعدی و مولوی و از
شاعران جدید به نیما یوشیج ، فریدون توللی و نادر نادرپور علاقه
دارد و راجع به شعر کهن و نو نظری صریح و صاف دارد وی محاسن
هر دو را در شعر خود جمع کرده است و از قیود سرسخت شعرکهن
و از بی رویه بودن شعر نو اجتناب میکند . شاعر مزبور مضامین
بکر و تازه را در قالب آهنگ و وزن جا میدهد و جاده میانه روی
را برای خود پسندیده است و هیچ وقت از حد اعتدال
تجاوز نمیکند .
غزلهای وی پر از درد و سوز و گداز است غیر از غزل

Marfat.com

قطعات و رباعیات و دوبیتی ها هم سروده است گاهی شعر نو هم میگوید ولی شعر وی وزن و آهنگ دارد و هیچ وقت شعرهای منثور نمی سراید البته شعر آزاد وی گاهی مصرع های کوتاه و بلند دارد.

زبیده هم یکی از پارسی گویان پاکستانی است که در شعرهای خود زبان ایران امروزی را بکار میبرند و این نهضت ادبی در شعر فارسی پس از تشکیل پاکستان در آن نواحی پیدا شده و مقبول عام گشته است. اکثر پارسی گویان امروز پاکستان میکوشند تا شعرهای آنان برای ایرانیان هم قابل فهم باشد تا مصداق "حدیث اهل دل با اهل دل گو" احساسات درونی خود را بملت همجوار و هم کیش خود هم بتوانند ابلاغ نمایند و می شود گفت که تا حدی هم در هدف خود موفق گشته اند و زبیده نشان این موفقیت میباشد.

عشق وی نه عشق حقیقی است نه مجازی که بقول

Marfat.com

خودش عشق عشق است. عشق سوختن و گداختن و طپیدن است و این عشق گاهگاهی بروجود وی چنان مستولی میشود که از دنیا و ما فیها خبری ندارد و از شدت و لذت درد شعرهای گوناگون از طبع حساس وی بیرون می چکد و اینست داستان شعر سرائی وی. (با حذف اشعار)

Marfat.com

ایکه شرق و غرب عالم از نقایت مستیز
شاعر بی برگ از فیض سخایت ثمره گیر

درگه تو درگهی عالی است کانجا خسروان
چون من بیچاره از خواهندگی محو نفیر

جمله عالم جیره خوارِ تست ای عالم پناه
هر که بود و هست، شد از خوان جودت نقمگیر

ای تویی درمان شناس دردهای بیدلان
یک نظر بر این جوان دردی ز ضعف و رنج پیر

آنکه از افتادگانت دستگیری کرده بود
چون خودش افتاد جز تو کس ندارد دستگیر

Marfat.com

هر کسی در انتظار دوستان چشمش براه

انتظار لطف تو امید این تنها فقیر

تو دوای دردمندان تو ولی بیکسان

پس چرا نالد ز درد بیکسی شبها حقیر

تا ز یارب، یارب انجم سحر خیزی کنند

تا ز فریادم فرو مانند افلاک از مسیر

تا بکی خونم همی ریزد ز درد بی دوا

تا بکی چشمم گهر بار و رخم چهچو زریر

جرم بخشا، عیب پوشا، بحر دستا، جان‌ها!

از کن تو جمله موجودات شد هستی پذیر

"لاتکن" فرما، به هر رنجی که تالم من ازش

هم بفرما "کن" که تا بهبود گردد جایگیر

هر گناهی رفت از این بنده ی آلوده دل

لطف کن لطف ای خدایم پوزش و عذرم پذیر

Marfat.com

کوهستان منزو

ای سنگهای سخت که سر دید و ساکتید
صد ناله های گرم ز اعماق جانتان
هم چون صریر شعله بگوشم فرا رسید

سر دید از برون و درون شعله های درد
کاندوختید از بر کانون زندگی
با این سکوت سخت بکوشید در نبرد
ترکید از حکایت غمهای بی دلان
و از خشیت خدای
و از تیشه ی محبت جوشان عاشقی

Marfat.com

سخنید و چشمه های خروشنده در برید
جوشنده هم چو گریه ی دلهای آشنا
نازک لید کاینهمه در سینه پرورید
• این ریشه های نرم درخت و گیاه ها
در سختی وجود تان وا کرده راه ها

هم من گزیده ام دلی محکم تر از شما
خاموش تر ز هرچه شنیده و دیده اید
یخبسته تر ز برف و تگرگ و فضای گور
پرسوزتر ز آتش واندوه و آفتاب
رخشنده تر ز اختر و تابنده تر ز ماه
روشن تر از ستاره و پاکیزه تر ز آه
بینا تر از دو دیده و دانا تر از کتاب
گوشاتر از دو دست وشکوفاتر از حیات

Marfat.com

آرام تر ز ساحل و جوشنده تر ز نیل
آزاد تر ز موجه و بسته تر از نگین
بیتاب تر ز برق و شکیبا تر از یقین
افتاده تر ز خاک و خود افزاتر از شباب
نازک تر از پیاله و رنگین تر از شراب
بی کار تر ز هیچ به چشم برون نگر
بی بار تر ز سرو و نکوهیده تر ز خرخ
امّا درون ستوده تر از چشم خاوران
نالنده تر ز چنگ و خروشنده تر ز جان

Marfat.com

چهاردهم اوت

(سالروز ایجاد پاکستان)

(در موقع جشن دربلسه ای در تهران خوانده شد

شب چهارم اوت ۱۹۶۹ م.)

عمرها قومی بخونِ خویش بازی میکنند

تا نگار حریّت بندد حنا بر خویشتن

اختران جمعاً وجودِ خویش قربان میکنند

تا ز آزادی یکی خورشید گردد ضو فکن

صد هزاران جانِ پرواز بسوزد زاشتیاق

تا بتابد شمع استقلال شب در انجمن

Marfat.com

شب همان شب هست کز خونبازی پاکانِ قوم
طورِ پاکستان ز نورِ حریت شد لمعه زن
خون قربان‌هاست کز تأثیرِ آن در کوه و دشت
صف به صف روید سپاهِ لاله‌ی خونین کفن
امشب ای یاران! بخونِ ریخته وعده دهیم
خون فدای خاکِ پاکستان کنیم و جان و تن
خاکِ پاکستان که هر یک ذره اش تابنده باد
تا قیامت میهنِ قدسی ما پاینده باد

Marfat.com

غزل

به غم بفروختم در عشق تو آخر جوانی را
خوشا طالع پذیرفتند جنسِ ناروانی را

خیالِ نرگست صد لاله کارد در جگر هر شب
رسد دستی بباغِ شوق کی باد خزانی را

ز سوز آرزوی تو شدم تا جان بلب شادم
به عیشِ جاودان ندهم گدا از نیم جانی را

عجب نبود اگر باری گدای کوی تو بخشد
ز فیضِ یک نگه اکلیلِ ملکِ دو جهانی را

خدایا شکر چشم خود براهِ کس نمیدارم
نباشد جز تو یار من که تا خوانم فلانی را

یقین کز رحمتم بی بهره نگذاری دران عالم
تو کز بخشیده ای ترفیهِ عیش این جهانی را

Marfat.com

براهِ عشق تنها روز همراهان جدایی کن
بگیر از یادِ او توشه بهل هر کاروانی را
ادب کن خویشتن را تا کم اهلِ جهان گیری
یکی بر گو هرت بنگر، چه جوئی بحر و کانی را
چه میخوابی، به شبگیری براقِ آه پیدا کن
بیا در یاب معراجِ مکان و لامکانی را
گریز از ناکسان و در خدمتِ انعام موسی شو
بنه گام و بچشم کم مبین کارِ شبانی را
هزار افسانه گفت امشب ز دیده اشکِ گستاخت
ز بام افتاد تشنت، حیف! چه نازی بی زبانی را

Marfat.com

باز

باز آهستہ سیم یادِ او
میوزد در گلستانِ جان من
باز گلهای سپیدِ یاسمین
یادم آرد خنده‌ی جانان من

باز کم کم لاله میدرد قبا
باز گل آتش زند در باغها

باز می بندم طراز از بهر او
شهرِ دل را با چراغِ داغها

Marfat.com

باز بلبل ناله ای سر میدهد
باز از دل خیزدم فریاد ها
باز دیوانه شوم کز تابِ موج
میکنم از گیسوی او یاد ها

کم کُمک شوری بپا بینم دگر
در سراپای وجودِ مرده ام
نرم نرمک نینوا از رستخیز
شعله بارد برتنِ افسرده ام

آذرخشِ بی غریو شوق باز
وزدگی در خرمنِ صبرم فتاد
ای خرد هان! پایداری کن یکی
باز فصلِ گل رسید و پیکِ باد

Marfat.com

جاودان زی ای جگرای ساقی و مینای من

روزها من می خورم شب چشتم خون پیمای من

الحذرای دوستان از داستانِ من کزنیست

هیچ کس را تابِ سوز و شورِ جانفرسای من

ای خوشا دوشینه عشرت ها که بودم بردرت

وای دریغا بی تو این امروز و این فردای من

هان شبانگاهان چراغ آرزو بی نور گشت

میشود آیا برآید ماهِ مهر آسای من

تا به بیدردان نگویم باز رازِ دردِ او

دوخت از تارِ نگه لبهای من ای وای من

Marfat.com

دوزخ و اعراف و جنت می ندانم و اعظا
از خدا خواهم که باشد کوی یارم جای من

دوش برصحرا گذر کردم قضا را دیدمش
خاک بر سر تا له برلب یار دلآرای من

گفتمش تا کی زبیده سر بصحرا لب به آه
گفت تا فرمان بفرماید جنون فرمای من

Marfat.com

غزل

(موقع حج در مکّه نوشته شد)

آن کیست آن شاهِ دلم کوی غلامش منزلم
خاکِ رهش بر سر نهم بهر نثارش جان دهم

یک دم از او غافل نیم جز او مکس مایل نیم
جز برقِ او حاصل نیم از کشتِ جان و از تنم

ای عارفان، ای لولیان، ای زاهدان، ای مطربان
با هم خورید از جام آن کز جامِ وی ترشد لبم

خواهم ز طوفِ این سرائی خانهٔ بل خانهٔ خدا
زآن شاه می جویم رضا بر کوه و در صحرا دوم

Marfat.com

روزی مگر خون رگم افتد قبول دوستم
گردن بفرمانش نهم خنجر به حیوان می زنم

لاگفتہ لاگردیدہ ام تا روی الا دیدہ ام
مَازَاغَ عینی ما طغیٰ، نہ بردو چشم من قدم

یاحسرۃً ای بندگان برمست او خندہ زنان
ان کانت الّا صیحۃً بنگر جمیعٌ کالعدم

سنی نہ ای شیعہ نہ ای آخر زبیدہ تو کہ ای
درحیرتم در جنگِ دین باکہ شمار تو کنم

Marfat.com

شرح روزگار

(نامہ)

قرنہا چشم خرد می بود مست خواب زیست
تا بہوش آمد ز عشق این خواب را تعبیر یافت
عمرہا مثلِ کمان خم ماند سروِ جان ز غم
تا کہ وصلِ راست بالایی مثال تیر یافت
سالہا غنچہ ی اَمل چون خار در دل می خلید
تا ز خونناب نسیم سعی بہ گل تغییر یافت
ماہ ہا می کرد گریہ ابر بر خاک سیاہ
تا ز رنگا رنگیِ گلہا چمن تکثیر یافت
ہفتہ ہا قطع منازل کرد مہ در دشتِ شب
تا ز اشراقِ سفر تیرہ دلش تنویر یافت

Marfat.com

روز ها دم درکشید از قیل و قال عارف کرتا
دل زبی تابی نوای نالهی شبگیر یافت

ساعه ها از دیدِ ما دون چشمِ عاشق دور ماند
تا بلوحِ جان خیال دلستان تصویر یافت

لحه ها بنواخت بر اندیشه مضرابِ عمل
تا که در اندک زمانی کارکی تدبیر یافت

لحظ ها میسوخت مغزم از پی این نامهای
تا که شرحِ روزگار از بهرِ تو تحریر یافت

Marfat.com

جوانی رفت و ماندم زندگانی دریغا زندگانی بی جوانی
همی گردد شب و روز حیاتم نگفته هیچ از رفته نشانی
فرو بستم ز شادی چشم و ماندم گذشتِ عمر تنها شادمانی
همه بد دیده ایم از روزگاران به جز یک حسن کان باشد روانی
وگرای وقت هرگز می نرفتی نمی بشکست زنجیر زمانی
کسی را از تو امیدِ رهایی میسر می نشد از سخت جانی
تو گر بر اشهبِ دورانِ سواری یکی بنگیز اسبت گر توانی

همه امیدِ مردم در گذشتست
همه فریادم از تو کند رانی
زبندِ سالهای پر ملالت
مرا شد خورد هر یک استخوانی

Marfat.com

ای مه به تیره شب غم کرا بجویی؟
سوی چه دستانی چون شبروان بپویی؟

با این برهنه پائی راهِ تو پر شراره
کین خاکیان غافل گویند شان ستاره

بکوش اندر جفا ای چرخِ گردان
هنوزم دیده را خونین سرشک است

زبیده غم مخور گر پر نداری
گر تو مرکب آهی سواری
بپرد باز و شاهین زیر گردون
تو نه افلاک را راهی گذاری

Marfat.com

ای قبلهٔ جان حاصلِ بتخانهٔ تویی تو

در دیرِ مغان نعره‌ی مستانهٔ تویی تو

هم محتسب و قاضی و سجّاده و دلق

هم رندی و هم شیشه و پیمانهٔ تویی تو

مستیم و ز جبریل بین سجده ربودیم

ساقیِ ازل رونقِ میخانهٔ تویی تو

در عشقِ تو از دردِ رقابت خبری نیست

هر دلشده را دلبرِ جانانهٔ تویی تو

پنهان و صد غمزه‌ی غمّازِ تو پیدا است

رازی و بر خلق هم افسانهٔ تویی تو

Marfat.com

شاهپی تاراجِ دلم چند بتازی
وانی کہ بہ ایں کشورِ ویرانہ توئی تو
نالیدہ زبیدہ کہ کجا هوش و حواسم
خندیدہ دو چشمش کہ چہ دیوانہ توئی تو

Marfat.com

سالگرد

شبِ تو فالِ دوشینِ ننگین
سرآمد زاغ را پروازِ سنگین
کہ سالِ بی پنہ پرّان بہر سو
ازین شد طرد مردود از دگر سو
بدامن برف را از دستِ افلاک
تنش افتادہ مثلِ لکہ ناپاک
بہ عَجلہ دخترِ برف از زشتی ننگ
نور دیدہ است در دامن وُرا تنگ
نمی بینم دگر ز آن چیح آثار
کہ برفِ سالِ نو پوشاند بر یار

Marfat.com

ولی هرگاه بادِ روزگاری
بدامن ز آفتاب آرد شراری
ز دل برفِ مکانی و زمانی
گدازد گیرد از دیده روانی
دگر آن زاغِ مرده زنده گردد
ز نورِ خاطره تابنده گردد

ز برفِ نامرادی های امسال
بوهم آرم برون زاغِ کهنسال
بزودی عقل حاضر بین دگر بار
زدست دل برد این لذت یار
چنین هر زاغ سال زندگانی
شود پیدا گهی، پنهان زمانی

Marfat.com

غزل

(بمناسبت روز مادر نوشته شد)

خفت آن دلبر و این دیده ز تیمار نخفت
بخت بربست گل و نرگس بیمار نخفت

آه کز دیده من پهلوی بختم آوخ
خفت با خفته و با عاشق بیدار نخفت

سالها رفت و ندانم که یکی چشم از خواب
آه بدینسان به برِ من شبی دلدار نخفت

دیدهٔ بینش خوش و راحتِ جان و دل خفت
چشم داغ جگر و آتش آزار نخفت

Marfat.com

نیمه شب ها که همه مستِ شراب خوابند
روزگاری است که این دیده ی خونبار نخفت
چرخ و گیتی به برما در شب خفت اما
چشم نجم فلک و جانِ منِ زار نخفت
چشم بسته است زبیده به تکلف همه شب
هیچگه لیک ز دستِ ب افگار نخفت

Marfat.com

ناقوس

کجا آن آدم شه کارِ دستت
که جز از نام گم بینم نشانش
گمان بردم به هر دد دوست گشتم
براند آخر مرا چون دشمنانش
به هر کس خیرِ همچو که رساندم
ز شرِ همچو خویش رنج بردم
هد رشد فرصتم در خونبانی
نثارینش ماران گنج بردم
شمردی برتر از افرشتگانش
که در پستی شده کمتر ز حیوان
سگِ هاراست در آزارِ هم نوع
نه پاسش از شرف نی ترس یزدان

Marfat.com

تو هم روزی خدایا ناله سر ده
چو من از درد فریادی برارم
که از ناپاکی و دونیِ انسان
تو افگنده سر و من دلفگارم

تو شرمنده ز ظلمش پیشِ شیطان
به پیشت من ز جهلش شرمسارم
بدم آتش به ناقوسِ قیامت
من از شعرم به جانش شعله بارم

Marfat.com

غزل

دامن از یاد لبت پر از گل دوشم
مختتب دور ز میخانه‌ی درد نوشم

باده از تاک جگر گیرم و ساغر از شوق
چشم مردافکن تو می برد از کف هوشم

نی توانم بخرم هرده جهان را صد بار
گر یکی لعل ز گنجینه‌ی غم بفروشم

کس نیارست دم از راز محبت بزند
لاله‌ی جمله زبان سوزد و اف نیبوشم

نی ترانی تو هم کاش میآمد باور
دوختم تا برخت دیده ز خود بی هوشم

Marfat.com

نالهٔ صبحگاهم بانگِ درای انجم
غلغله‌ها است بر افلاک ز شور و جوشم
همه گویند که دیوانهٔ فلانی گشته است
دوستم، آخ زبیده چه شدش خاموشم

Marfat.com

غزل

سخن ز لب و نبود بهار نتوان گفت
ز رفت و آمد آن گلعذار نتوان گفت

ز چاک سینه ی گلهای خونچکان دریاب
که شرح درد وُرا صدهزار نتوان گفت

برندپی به جمالش ز داغهای جگر
بغیر زخم از او یادگار نتوان گفت

بقدرِ شوقِ شهیدان نازچشمس، دان
کرشمه های وُرا در شمار نتوان گفت

چمن ز اشک صبا دامن از گهر پر کرد
به زین به مقدمتِ خونثار نتوان گفت

Marfat.com

دوای مرگ ز عیسیٰ توان بجست دلی
ز چارہ ی دلِ یک دلفگار نتوان گفت

ز قصہ های فراق و ز جانِ بی تابم
توان گفت بہ ہرکس بہ یار نتوان گفت

گذر بہ خاک زبیدہ نسیم طوفان وار
برین حدیثِ سکون و قرار نتوان گفت

Marfat.com

آدم جویی

گزیدم و دو ملولم انسانم آرزوست رومی

خدا چنین مگرم کرد بی او را
بیا آدم بجو داریم هو را

توای زاهد پی موجود معلوم
بگردی هفت کشور چار سو را

مرا عمری بسر آمد ندیدم
یک آدم خود شناس نیکخو را

ره تار حیاتم پیچ در پیچ
بیاور خضر و نور آرزو را

Marfat.com

نشستہ در کمینگاہم ہمارہ
زدہ بر جانِ زشتی رنگ و بو را

خدایا لاتذر دیار ز ایشان
واللہ ھُمّ زدھم الثبور ا

تو خیر الوارثینی لاتذرنی
زنصرت ھائے خود فرداً شکور ا

فأشکو بثی و حزنی الی اللہ
انا المغلوب فانصرنی عفو ا

تو نعم المولیٰ و نعم النصیری
فانصر أمۃ حبی اللہ کو ا

زبیدہ چند خون گریی سحرش
بنہ این دیدہ ہائے خونچکیدہ خو

Marfat.com

غزل

(خدمت استاد محترم جناب دکتر عبدالشکور احسن)

یاد تو جان فزیدم جانِ ستم کشیده را
مهر تو سازِ زندگی این دل رنج دیده را

شوق و اُمید دیدِ تو برگِ نهالِ آرزو
از نم دردت آبرو باغِ خزان رسیده را

سالِ تو کند تربیتِ جمالِ گل
از نفست گشادِ دل غنچهٔ نو دمیده را

هر سحر آرد دم صبا بوی تو رشکِ یوسفا
از سرِ لطف باز خوان بیت حزن گزیده را

Marfat.com

بی تو غریقِ سیلِ غم چند بمانم ای صنم
دل که ربوده ای زمن هم ببر این دو دیده را

روز بنالهٔ دارم دست فلک رباب وار
عشقِ تو شب گره زند تارِ اَمَل بریده را

شهد و شکر بکام هجر زهرِ هلاهل آیدم
بوسه از آن شکر بده تلخی غم چشیده را

هم چو زبیده هم گنان درعجب اندر عاشقی
عقلِ کسی نمیرسد کارِ ز خود رَهیده را

(باشگاه دانشگاه تهران)

Marfat.com

غزل

هجرِ آن شمع اگر جانِ خریداری سوخت
وصلِ آن صاعقه هم خرمنِ کساری سوخت
دوزخِ عشق نداند عصیان از طاعت
دل رندان و هم ابرار ز رخساری سوخت
بشتابید حریفان پی شعله زارم
کآتشِ شوق تو آن طالب دیداری سوخت
در خراباتِ مغان جای گزید آخرِ کار
کافرِ دلشده سجاده و زناری سوخت
آنچه از پنجه ی وحشت ز گریبانم ماند
ناصحِ خیره به لجبازیم آن تاری سوخت

Marfat.com

تا نگویی بمنت چیست سرو کاری نیست
هرچه با غیرِ تو ام بود سرو کاری سوخت

ای مردم پی تلقینِ زبیده نروید
دوش یک صیحه ی او غافل و هشیاری سوخت

Marfat.com

۱- باقی است جام ها

یا شیشه های می

در سالن بزرگ

۲- چندی است صرف شد

هر آنچه داشتند

چندی است رفته اند

مستان و دوستان

سوزن به ته رسید

صفحه تمام شد

مهمان و میزبان

هرکس بخانه رفت

Marfat.com

زین سالن بزرگ

۳- اما نرفت او

سرمیز خود هنوز

تنها نشسته است

چشمان باز وی

پایدِ ورود

باشد کسی رسد

زین رفتگان دگر

۴- و این مات و منتظر

بی نشه و سُرور

پژمرده پر لبش

از خنده یک کلی

دوشیشه است و جام

خالی به پیش او

Marfat.com

اوبی خبر ازین
غرقه بفکر خویش
تنها نشسته است
در سالن بزرگ
در سالنی که زان
هرکس بخانه رفت

Marfat.com

غزل

در رهت خاک گرای ماهِ دل آرام شوم
برتر از انجم و آسوده ز آیام شوم

در خور لطف نیم با دلی صد پاره
نازم ارمن بحساب عاشقِ ناکام شوم

خرّم آن روز که بردوش صبا مثل غبار
بوسه زن بر قدمِ ساقیِ گلفام شوم

مژده ای اشک که دود از جگرم برآمد
هدیه خاکترِ تر سازم بانام شوم

ابکه برقی زرخت دامن کهساری سوخت
سوزکی ! تا که مگر پخته من خام شوم

Marfat.com

سالها غرقِ خیالِ می چشمت کردم
بود آیا که خودم غرقه دران جام شوم
دل بستم به جهان هم چو زبیده همه عمر
وقف سودایش سر دیده بدان بام شوم

Marfat.com

۱۔ سالی گذشت سال بر آن شعله های مست
آن شعله ها که شامگهت از نظرگست
آن شعله ها که سوخت مرا هرچه بود و هست
آن شعله های رازِ نهانت لبم ببست

۲۔ سالی بکوله بارِ گران و نَفَس زنان
بگذشت با دو[۲] گام پگاه و شبانگهان
باری ز غارتِ اَمَل و عشقِ مردمان
باری ز حسرتِ کهان و ز نعمتِ مَهان

Marfat.com

۳- سالی که روزآن چو شبانِ سیاه بود
گویی گذشتنش همه بی مهر و ماه بود
از شعله های یاد دو چشمت سحر دمید
ز اندوهِ نا امیدیِ من شب سیاه بود

۴- سالی است رازِ تو بدل و جان خریده ام
سالی است کز نگاه رفیقان رمیده ام
کی می شود که آیی و بازش سپارمت
ترسم بگونه هام بغلتد ز دیده ام

۵- رازت که از خلیدنم آخر جگر شکافت
رازت که پیک اشک ز چشم ترم نیافت
آهم رهش نداد سوی خنده ام شتافت
در خنده هم نماند و ز شعرم سرش فراخت

Marfat.com

قم اللیل

(استنبول لالالی هوتل)

شبم آهسته خوانی، ازکه ترسی؟ بغارت بر جوانی از که ترسی؟
زعشقت تیره خاکم شعله گردان بسوزانش چو جانی از که ترسی؟
بزخم یک نظر از کس نترسم باین تیر و کمانی از که ترسی؟
بکوه و دشت جلوه می نمایی به موسیٰ لن ترانی از که ترسی؟
بگیر افتاده را بر آشکارا به پیدائی نهانی از که ترسی؟
فروغی ده به جرم تارِ قلبم تو خورشیدِ جهانی از که ترسی؟
رهی هست فرمانم بدر که بخشم رایگانی از که ترسی؟

زبیده از تو می خواهد خودت را
مگوش از در نرانی از که ترسی؟

Marfat.com

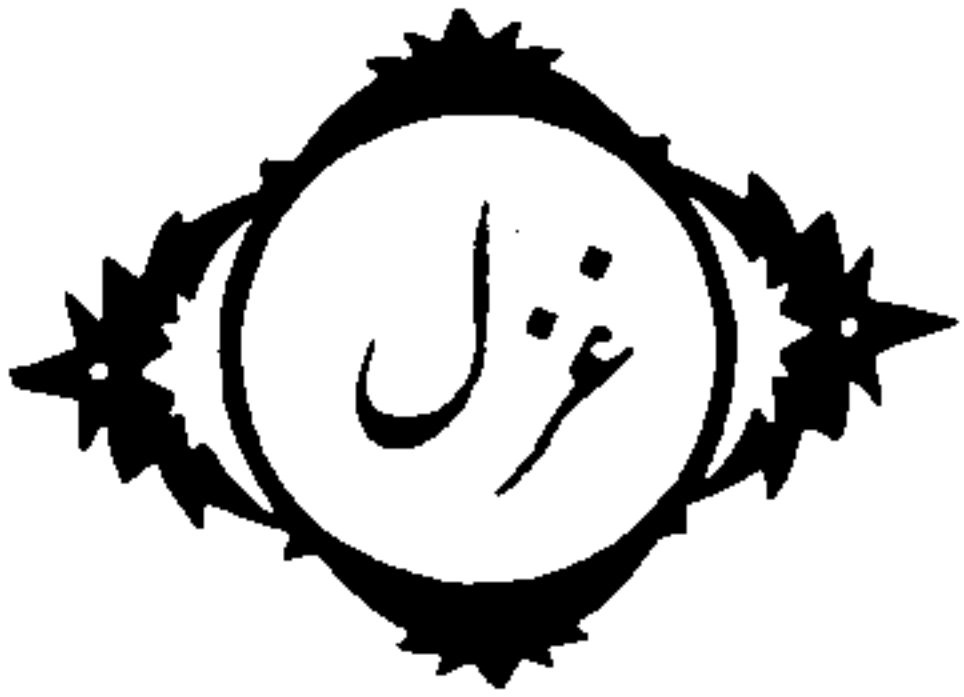

(در آرامگاه مولوی نوشته شد)

ساقی بیار اختر شامم کشب رسید
زآن شعله آب ریز به کامم کشب رسید

عمرم بزهد و مستی پندار و کبر شد
زآتش بجوی چاره ی خامم کشب رسید

دادی بباد تقوی چل ساله دیشبم
امروز لطف کن پی نامم کشب رسید

جانم ز اقتدای خرد مرد و دل فسرد
نورش کجا که باد امامم کشب رسید

Marfat.com

بگذار ماهتاب تراود بقلب من
برگردای تو ماهِ تمامم که شب رسید

هر چند دل بگفتِ فقیهان نهاده ام
بگشه مرا بمیکده گامم که شب رسید

بادی وزید نرمک وخواب از زبیده برد
باشد که بینیم سر بامم که شب رسید

Marfat.com

غزل

(عید فطر ۱۹۶۶ - تهران)

بیا بیا که شده خاک بر سر آنچه غم است
بیا بخور که دگر صبح عید تازه دم است

گلۂ ز اندک و بسیار هوشیار کنه
بکیش دردکشان کی حساب بیش و کم است

نشین ز یار زبر رفته صحبتی بکنیم
ز نزد و دور مگو تا بدست من قلم است

نه دانم اینکه دلِ ما است یا که بتخانه
زهر که رفت و نیامد در آن یکی صنم است

Marfat.com

بخنده نرگسِ غمگین نهفت راز سرشک
کسی ندید بچشمش که پر ز اشک و نم است
ز بزمِ عشرتِ دارا و جم مکن یادی
زبیده هر که رسد دستِ او بجامِ جم است

Marfat.com

لاہور ای الای فرہنگ و زندگی

نیمہ خدای عشق و زیبایی و سرور

ہر یادگارِ جاذبِ رشد و شباب من

در خاطراتِ دلکشِ حسنِ تو گم شدہ است

ای مرز و بومِ آرزو و قلب زندہ ام

آن روز ہای ابرو شبان سیاہ باد

کز التہابِ شوق

فرمان ہرزہ گردی و آوارگی بداد

زندہ است در دلم

رہ ہای نیلگون تو کز مہر نیمروز

Marfat.com

می سوخت پای رهروان و نقش پای شان
سوزنده کوچه های و خیابان های تو

از نقش ناپدید قدمهای من پراست
لاهور ای تو مایه ی الهام و شعر من
می بینمت حضور.

با شالیمار و قلعه و لارنس و شملات
شبها خیال می کشد دیگر بسوی تو

دیگر بسایه های درختان کهنه ات
میخوانم از رضی و فریدون و شهریار
یا از کلام حافظ و اقبال و مولوی
آن سایه های دنج ترا یاد می کنم
دیگر امید دید تو ایجاد می کنم

۱- نادر نادرپور.

Marfat.com

لاہور ای خزان تو سرمایہ ی بہار
از یادِ برگِ زردِ تو در دامنِ خیال
صد غنچہ گل شود
صد دیدہ وا شود
تا یک نگاہِ شوق نثارِ رخت کند

Marfat.com

غزل

آمدی

(خدمت استاد محترم جناب دکتر محجوب در جلسه ای خوانده
شد که اولین بار در ملتان تشریف آوردند.)

۷۔فوریہ ۱۹۷۵ م

آمدی ای رستخیز شوق خفته آمدی
پا به چشم به دگرانی نورِ دیده آمدی

آمدی و روزگار رفته را آورده ای
جان فدای تو که با ایامِ رفته آمدی

شکر دیوانه نوازی این دل شوریده ام
بهرِ یک دیوانه صد منزل بریده آمدی

Marfat.com

مژده ای مستان که ساقی بعد مدت وارسید

نقد جان آریم گر تو با پیاله آمدی

جان سرور رفته ده میخانه میخانه دگر

ای که رشک میکده از جام کهنه آمدی

دل بمیرد بهر دیدن دیده کور احترام

فرصتت بادا نزاع قلب و دیده آمدی

شعرها انگیختی و شورها انداختی

با هزار الهام و نغمه زی زبیده آمدی

Marfat.com

قطعه

(خدمت دکتر شکور احسن استادِ گرامی)

پرسیدم از خرد که چه گویم بمدح وی
گفتا خموش زانکه نیاری تمام گفت

گفتم ز بهرِ شکر کرامت چسان شود
با دیده بوسِ خاکِ قدومِ کرام گفت

گفتم بطورِ احسن و اوضح بگو که چه
باشی شکورِ آنکه بدادت مرام گفت

گفتم ز لطفِ او همه دانش هوس کنم
آن هم رسد ز درگه عالی مقام گفت

گفتم بکسبِ علم شده تا کنون بسر
کاین سکه ایست رائج سوق الدوام گفت

Marfat.com

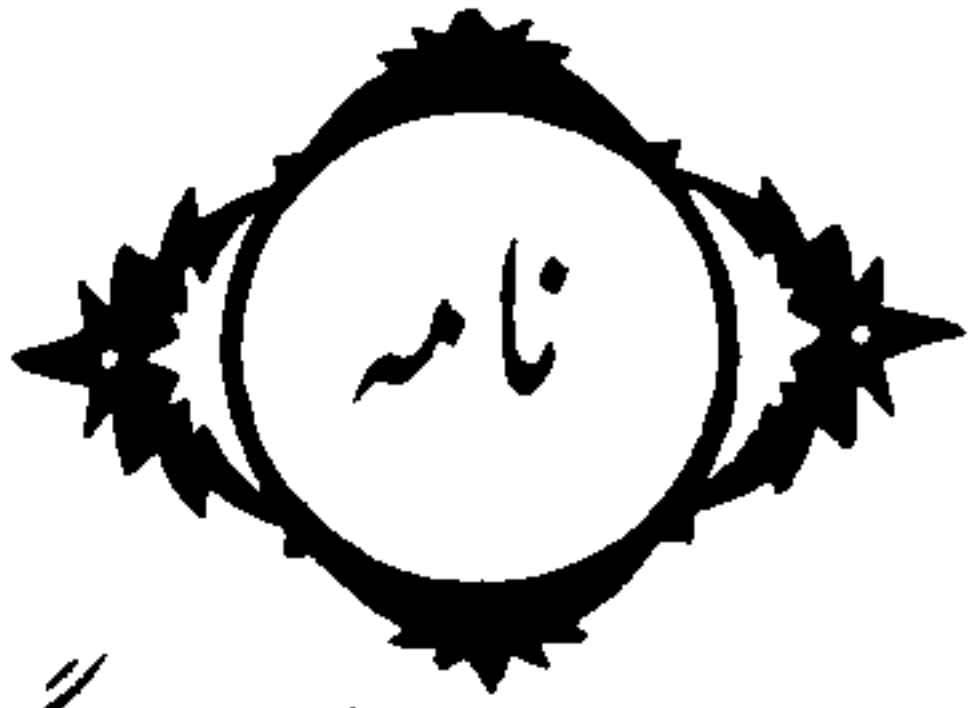

نامہ

(خدمت استاد محترم نصیحت گر)

سحر چون شوقِ بیدارم
بگوشم می کند نجوا
کہ خفتہ خفتگان پاشو
رویم آوارہ در صحرا

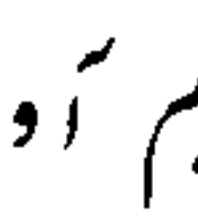

رویم آن گاہ پا باپا
تو گویی می روم تنہا
نمی بینی تو شوقِ من
بدین مانع شدی مارا

Marfat.com

نرفتم تا کنون دیگر
نه شبهائی سحرگاهان

قمر خواند مرا هر شب
سحر خواهد گلِ خندان

بخواند بلبلِ نالان
به جوید شبنم گریان

ولی من گوشِ شنوایم
گران گشته است و ناشنوا

نمی بینی تو شوقِ من
بدین مانع شدی مارا

Marfat.com

شام جایزه

بگیرم جایزه از خانه فرهنگ
فزون از صبح نوروز است شامم
نگارِ فارسی را می پرستم
قبولِ خاطرش آمد سلامم
بچشمِ کم مرا منگر که امشب
ببزمِ لطفِ درکف هست جامم
ز عشقِ نیکوان بدنام یاران
ز عشق فارسی من نیک نامم
روم روزی ببطلبش گر به ایران
به مژگان می شود از شوق گامم
زبیده تا گدای علم هستم
نیرزد قیصری با این مقامم

(نوامبر ۱۹۶۰م)

Marfat.com

ای شب بمان ! بمان ! که دگر پای هرزه گرد
از شبروی بمانده و محبوس بستری است
دردی و سوزشی به بدن چیز می کند
وین زحمتِ لذیذ که در تن سراسری است
از فیض سوز تست گل نوبهار تست
ای شب کسی چو من نشناسد مقامِ تو
تنها منم که لب به سپاست گشاده ام
روزان تو دوستانِ رمیده بمن کشی
شبها ز تست رو بقفا بر فتاده ام
در نورِ چلچراغِ پریسالِ خاطرات

Marfat.com

دیگر سرودِ رفته ز تارِ دلم شنو
سودای خفته را دگر در سر برقص بین

هر برگ گشده ز کتابِ سرور و شوق
دیگر بدست من نگر با نقش اوّلین

خندِ گلِ فسرده ی پارین بفکرِ من
گل های خاطرات دمیده چمن چمن

گلها که نیست همچو یکیشان به صد بهار
آوانِ خوب کودکی و مایه ی شباب

یک یک گذر کنند ز پیشم هزار بار
من مست و ماتِ لذّت وسوزان زشوق و تب

ای شب بمان! بمان! بیکی پاره شب بمان!
شب پاره ایکه رشک چمن پاره ها بود

شب پاره ایکه دامنش لبریز لاله ها است
قربان چشم تیره اشک خور پاره ها بود

تا بنده تر ز ماه هزاران چراغ بین —۱۵۴—

Marfat.com

غزل

می بسوزد سینه اشکی گرچه قطره ی آب هست
کشتیِ صبرم فرو برده است وبس پایاب هست

لاله ای عشقت بدانش زنده در پائیز هجر
تا مرا اندک نمی از گریه ی خونناب هست

شعله ی سوزنده ی آهم نگیرد در تو لیک
زاتشِ آرامِ حسنت سوخت دل گر آب هست

کس ندیده چیزی همچو روی تو و عشقِ من
گرچه بی مانند چیزی درجهان کمیاب هست

ماهی دریای عصیانم ، برو زاهد مرا
کی بدل همچو تو باک از موجه وگرداب هست

بس زبیده لب به بند و با ادب باش و بدان
نیستی درخلوه اینک محفل احباب هست

Marfat.com

غزل

دلا رفتی اگر با دلنوازی
بخاکِ دردمند من چه سازی؟

تو کہ چنگال شاهینی ربودت
پتی در پیکرم آخر چه رازی؟

رها کن کازه گر ایوان گزیدی
شها، باشی به بنده برنوازی

به پر آزاده در لاهوت و مگرای
بسوی سینه ام در ترکتازی

نیاز تو بجز او گر بکس نیست
چرا با چون منی اندر نیازی؟

برون شو از تنِ تیره برون شو
دلم کن خاک و دل کن خاکبازی

برو، کی میزند راهت زبیده
که تا مانی بمن، سوزی، گدازی

Marfat.com

گرانبار (نامه)

نظر بر جاده و بی شوقِ منزل
بگامِ خویش دل داده است راهی
یگانه رهروی دور از من و تو
نگیرد همرهی با پر کاهی

سبکبار از غم و از خوار و از بار
افق تاریک و روشن جستجویش
دل شب لرز لرزان از نگاهش
ورای آسمانها آرزویش

Marfat.com

سبکبار است و دشتِ زندگی را
به تنهایی و تندی طی نماید

سبکبار است اما چشم پاکش
گرانبار است و در جایی نپاید

گرانبار است چشمِ او صدف وار
نهان دارد گهر از چشمِ مردم

زغواصان سرِ دوری گرفته
گهر در او است او در خویشتن گم

Marfat.com

غزل

(ایا صوفیا ـ استنبول ـــــ در اثر دیدن خوابی)

بهارا لاله ها کاریده رفتی

گلا بر شاخِ جان خندیده رفتی

چه شب کردی که بی تعزیر دبی باک

متاعِ صبر و دل دزدیده رفتی

به پهنایش دو عالم تنگ دیدی

دلِ عاشق بساطش چیده رفتی

نماندی ای خیالِ دوست یکدم

درخشیدی بخطفِ دیده رفتی

Marfat.com

نثارِ پای تو آورده بودم
ز لعلِ دیده ام رنجیده رفتی
چه می پرسی زبیده سر نوشتم
به بین خطی که خود بکشیده رفتی

Marfat.com

غزل

(خدمت استاد محترم جناب دکتر مجوب)

ای عشق من و بختِ تو بیدار، کجایی؟
جان می کند این دلشده، دلدار! کجایی؟

هر درد دوا دارد و آغاز هم انجام
انجام و دوای دل بیمار! کجایی؟

مپسند که نومید روم در شب تاریک
ای اخترِ امیدِ منِ زار کجایی؟

برگرد که برگشت دگر قافلهٔ گل
من نعره کشان در همه گلزار کجایی؟

Marfat.com

بنشین که گل پهلوی هر خار نشسته است

بخشای و بیا سای به برخار کجایی ؟

برخیز که برخاست خور از خاور روشن

مانده دلم از گرد غمت تار کجایی ؟

هر صبح زبیده بکشد نالهٔ جانسوز

ای شوق تو افتاده به نیزار کجایی؟

Marfat.com

غزل

(از رحیم یارخان خدمت دوست ارجمند جناب عشق نوشته شد)

دل پیت ای دلستان آید همی
جان شکارا صیدِ جان آید همی

آشکارا از تو دور افتاده ای
هر شبی زی تو نهان آید همی

شوقِ من بالن ترانی های تو
مثلِ نرگس سر کشان آید همی

در جگر صد داغ خندد هم چو گل
تا بچشمت گلستان آید همی

پیک حق تا گرد غم نخورد دلش
زی زبیده پر فشان آید همی

Marfat.com

(خدمت حضرت اقدس جناب پیر حسام الدین راشدی

تقدیم است)

کریما، ارجمندا، جان نوازا

به جانِ تو سلام از جان ما باد

جهان پیر را پور جوانی

زفیضت شمع گردون را ضیا باد

هزاران سال رنج و غم نشینی

بیک یاری ز لطف تو صبا باد

گذشت روزگاران برمرادت

نگاهت رهبر دورِ سما باد

Marfat.com

سروشِ بل شهنشاهِ سروشان
بعهد تو محبت را وفا باد
حسامِ دین و پیرِ راشدی لو
زبیده را ز تو نورِ هدیٰ باد
همیشه تا به عالم نیکویی هست
به نیکی نامِ عالی را بقا باد
ز صدیقی بصدقِ امتنانش
نثارت گوهرِ شکر و دعا باد

محض نظر به خدمات ادبی و دوست خوبی ممدوح ستودم. وگرنه با مردم خواری و آدم دری بعنوان سیاست باشد و یا باسم دین شدیداً مخالفم.

Marfat.com

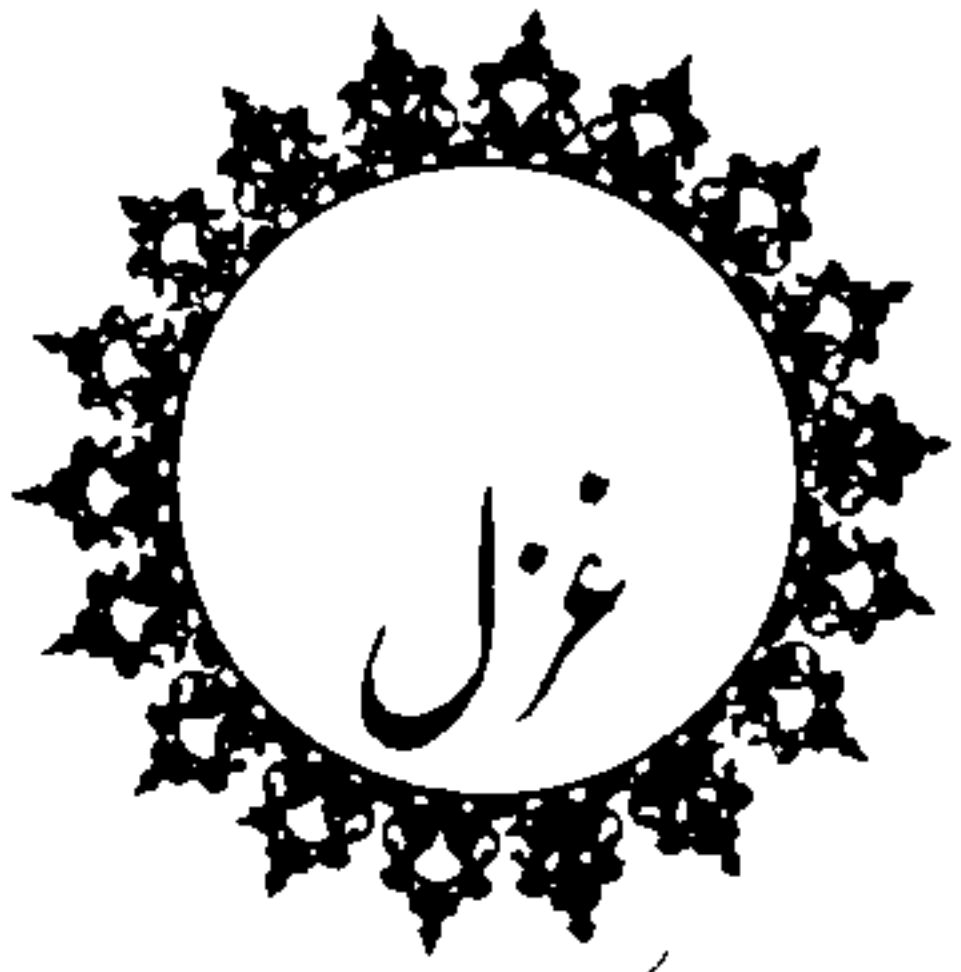

مطربا، چنگ کہ دو چنگ ستمگر بشکست
ساقیا نوش کہ دو بینشِ گزان تر بشکست
آن دو سگ را کہ بآزار گدایی بودند
دوش سگی ہمہ دندانِ گدا در بشکست
مژدہ ای دردکشان زار شکستہ است دو سنگ
زر ہمان زرِ کریم است چہ غم ار بشکست
شکر یزدان کن و آزار خلایق کم جوی
چاہ کن خود بچہ افتاد و زبون تر بشکست
تا بنایدِ زمان پیچ نبندی دلِ خود
بہ ادایی دو دلِ شیفتہ بنگر بشکست

Marfat.com

دلبر و یارِ تو جز ایزدِ دانا کس نیست
منت او است نگهداشت اگر ور بشکست

بست و بشکستِ جهان را تو زبیده منگر
دست حق بین که چه بست و چه دگر بشکست

Marfat.com

غزل

(در رثای مادر)

مادر چه ها شبا که ز دردم نخفته ای
بیدار مانده ای و دعاها گفته ای
اینک شبان شمار که از سیل آب چشم
بی خواب مانده ام که تو چشمت نهفته ای
گیرم هزار رنج برایم کشیده ای
اما چه دیده ای که بیکباره خفته ای
آن خانه ایکه با تو مثیل بهشت بود
بی نور و بی صفاست که یمنش برفته ای
تنها طراز خانه است الماس ها بماند
الماس های پاکِ بمژگان بسفته ای

Marfat.com

اینک تراچه شد که نشنوی فغان من
ای تو که حرفهای نگفته شنفته ای

زین لمعه ی تبسم تو سوخت طورِ دل
و این برق خانه سوز درخشان وخفته ای

بنگر به سنگ ریزه نیرزد زبیده است[1]
آخر نگین خاتم خویش گرفته ای

۱ـ ماما مکرر با دوستانِ خود می‌گفت زبیده در اولاد من مثل نگینی است در خاتم.

Marfat.com

زبان میبرد نامِ تو
ترا ای رفته می خواندم
بکامم انگبین می شد
دهانم بوی جنت داشت

سحرگاهان گلِ خندان
بگردش همی بردت
مَنَت دنبال می کردم
ترا ای رفته می خواندم
مرا پاسخ همی دادی

Marfat.com

کنون هم می روم گاهی
به شبهای قمر تنها
نمی خوانم ترا دیگر
همی یابم درخشان را
نفس گم کرده یا خفته
قمر حیران و افسرده

تو ای رفته گهی دیدی
درخت سایه داری را
شوند راحت بزیر آن
هنودان و مسلمانان
به آغوشش همه خرّم
به پهلویش همه شادان
نه با نیک است مهر او
به بدها هم فزاید جان

Marfat.com

تو هم زان لطف‌ها دیدی
بشاخش بوده ای جنبان
به برگش کرده ای بازی
ز تابستان و از باران
پنه بردی به زیرِ آن

اگر دیدی دگر فهمی
چه ها آورده ای بر ما
تو رفتی و ز ما بردی
فیوضِ سایه داری را

کنون صحرای تابستان و ما آواره در صحرا
نه از گرما پناه ما نه از باران نه از سرما

Marfat.com

نمی بینم ترا الا
شبانگاهان که می خواهم
کشیده رنج بی پایان
ز تابستان و یا باران

نمی خوانم ترا الا
که وحشت می کنم پیدا
نمی خوانم ترا الا
که می بینم درختی را
به پائیز خفته یک چندی
به بالا رفته یک چندان
بدورش چند بنشسته
همه آسوده و خندان
ترا ای رفته می خوانم
بگو ، برگرد ، بله جانم

Marfat.com

باد بادک

دور بر بام های مقابل
دوتا کودک به بینم به بازی
زان یکی کاغذِ بادِ قرمز
به هوا می کند اهتزازی
دیگری کاغذِ زرد و سبزش
سوی آن قرمزی می پراند
هریکی شان رسیده به افلاک
لکه ی کوچکی را بماند

Marfat.com

آن یکی پیش رفته بیک بار
و این یکی در عقب رفت ناگاه
دست شاطر نخش بیشتر کرد
دیگری را نخی گشت کوتاه

اینک اینک دگرگون شده کار
تاب در جانِ قرمز نمانده
رفته پائین پائین به یکبار
زرد و سبزی به افلاک مانده

به به ! دیگر تکان خورده قرمز
دیگرش پهلوی آن ببینید
هر دو نزدیک رفته است باهم
آخ دیگر جدا شان ببینید

Marfat.com

این یکی خم شده بهرِ نجوا
دیگری گوش داده به حرفش

حرف قرمز رسیده به پایان
زرد و سبزی شده خم به طرفش

کاغذِ قرمزی رفته بر باد
پیشِ میز من افتاده برخاک
زرد و سبزی بریدش نخِ عمر
هان! نخ ما که باشیم در خاک

Marfat.com

چشمک زند ستاره و خفته است چشم ماه
شب میرود براه
تو فتنه باد سرد
غمزد بگاه گاه
سرد است رخت خوابم و سرد است جایگاه
تب کرده ام و لیک
از خواب بی نصیبم و سوزم چو چوب تر
سوزم لهیب و دود ولی سر نمیکشد
افتاده ام به پهلوی شب میرود براه

Marfat.com

آواره فکر من
در کوچه های یادِ گذشته است ره نورد
هر نعره ی مهیب و بلندِ کشیکچی

"میاردم به خویش" (از فریدون توللی)

گَلک های هرزه گرد
با همدگر به جنگ
عوعو کنند اندی و اندی به ناله اند
حَشَرات مستِ نغمه و ساعت به تیک تاک
این مطربان به سردی شب گرم میزنند
وا مانده فکر من
خسته است و پرغنود
آرام چشمه ایست
بی موج و بی خرام

Marfat.com

ناگاه تکه‌ رختِ حیاتِ گذشته‌ ام
یک برگ خشک خاطره‌ ی نوبهارِ پار
چون اشکِ خون ز چشمِ فرو مانده ز انتظار
بارد به آبِ چشمه پراند وراز خواب
او حلقه حلقه می‌شود و برگِ خشک را
جامی دهد به فرق و نشاند نگین وار

Marfat.com

تقریم

(دوست شعرشناس و برادر دانشمند جناب پدرام)

ایا روشن چو خورشید جهانتاب
رخت پاشد بقلبم نورِ مهتاب
تو مرغوبی و دلکش هم چو خدمت
تو محبوبی و جاذب چون محبت
تو سروی با ثمرای حسن و خوبی
فدای برگ برگت شاخِ طوبی
جهان بینم زنورت روشن ای جان
تویی ای جانِ عالم جان جانان

Marfat.com

تو پدرامی ، دلآرامی ، تو جامی
ز عشق و آگهی و نیکنامی
محبت از تو آموزد روانم
نثارت شوق و شعر و مهر و جانم

Marfat.com

(خدمت آقای دکتر باقر استاد محترم فارسی در ثنای خانم ایشان)

بی تو ای غیرت مه انجمنی ساخته ایم
من و غم بهر تو از گل چمنی ساخته ایم

هر کجا لاله دمیده است ز شوق لب تو
دامن و جیب بهارین دمنی ساخته ایم

صد گره عقل فسون پیشه بکار مازد
در هش از خم زلفت شکنی ساخته ایم

شعلهٔ دل که جهان را همه خاشاک ستمرد
شبنمش بهر یکی گلبدنی ساخته ایم

Marfat.com

جامه‌ی صبر که یاران به برِ ما کردند
خوش دریدیم و چنین پیرهنی ساخته ایم

تا رباب دل نالانِ زبیده بشکست
لب فرو بسته و با بی‌سخنی ساخته ایم

Marfat.com

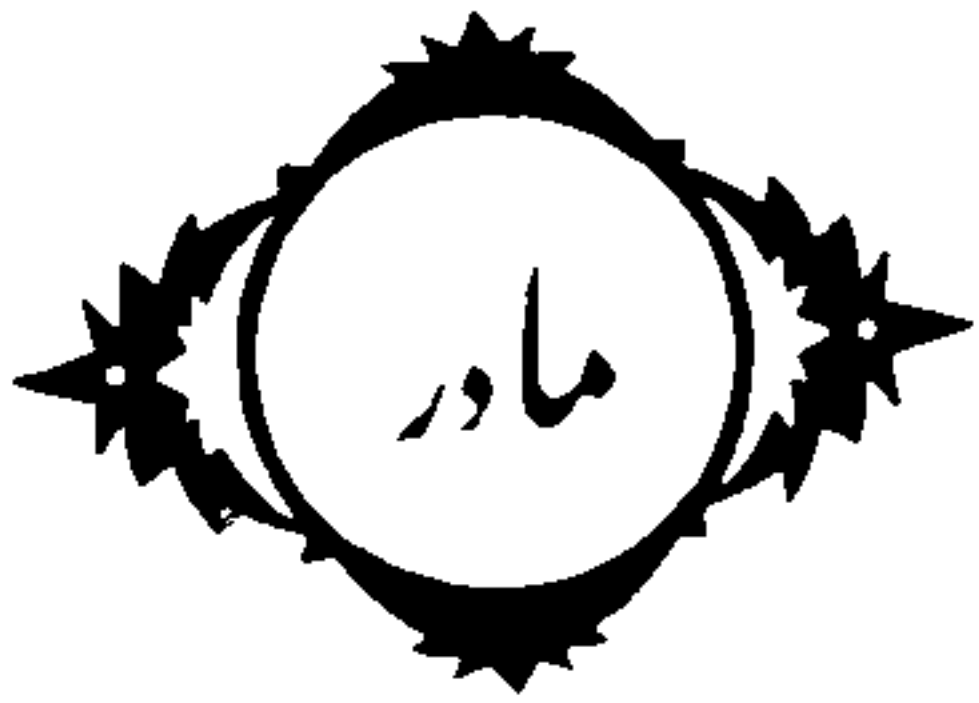

چشمان تو دو چشمه ی جوشانِ عشق پاک

دستانِ تو دو دسته ی جام محبتی

رخهای تو دو اختر اقبال و سعدِ من

لبهای تو دو ساغر نوشینِ جنتی

مادر نمی توان مرا کندن زسینه ات

گو بین ما هزار زمان و مکان فتد

هرشب دعای تست که خوابم براحتی

هر روز صبح در اثرِ یاربت دمد

دوری زمن اگر دگراین گیتی در دلم

الهام بخشِ روحِ گرانبار نازکم

Marfat.com

مادر، تویی نشسته به بالین من تویی
دو چشم پر تبسم تو خیره در رخم

کجایی؟ ای دلم کانونِ عشقت
هوایت در سرِ سرهای عالم

Marfat.com

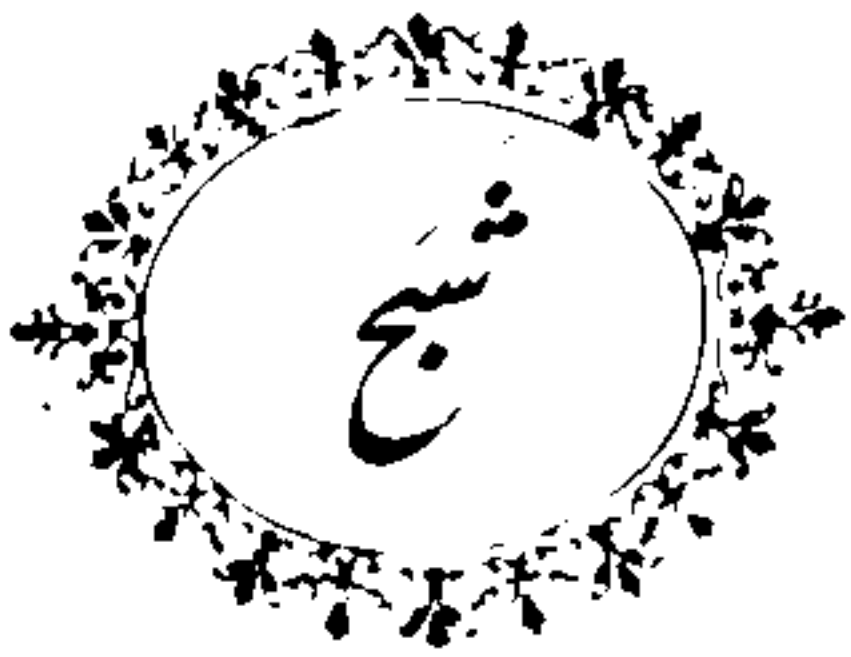

شناسای کهن بود
شبح کز شامگاهِ خاطره ها
بسوی من خرامید و کلاغان
بغوغای غم انگیزی پریدند

کلاغانِ سیه رنگِ غمِ من
به ساجِ خاطرِ او آرمیدند
خرامید و بمن خیره نگه کرد
درخشش لعل سوزان آفریدند

شناسای دلم بود
حکایت‌های رفته را بمن گفت
بگوشم خم شد و هر راز برگفت

Marfat.com

نمی دانم زچه ترسید نگه
بلرزید وقفا بر من باستاد
بنالیدم یکی دیگر بیاسای
ولی نشنید و یا خود من نگفتم
بلرزید و لبسوی شامگاهان
خرامید و به تاریکی نهان شد
شتابان رفت، تو گویی نیامد
کلامان سیه رنگ غم من
که از پروازِ عمری خسته بودند
به نخلستان قلب دردمندم
بخاموشی و سنگینی رسیدند
دگر زاندوه منزل وارهیدند

Marfat.com

چیستانِ انبہ

چیست آن مرغیکہ رنگش سبز یا چون زرِ کان

قیر گون نوکش مثالِ دانہ ی خالِ بتان

زادہ اندر شاخسار و بادِ سوزان می خورد

میتوان گفتش سمندر درمیانِ طائران

نغمہ اش شہد است وعطرش شامہ ی جان پرور

گر یکی دستِ نوازندہ نہی بر نوکِ آن

چیست آن مرغیکہ لانہ بر درختان می کند

بی پر و بی بال و بی پا می جہد در آشیان

گوشتش بر جملہ اقوام و ملل آمد حلال

چہ بہ بودایی و جینی و ھنود و مسلمان

Marfat.com

رکشی او را نگر دو دامنت رنگین ز خون

لحم او بی خون و بی پیه است و با یک استخوان

شتتش بی منتِ تکبیر و قصابی بود

خوردنش دندان نخواهد پختنش با تیغ بدان

عم او برده است دل از دستِ رند و پارسا

دل باو ناداد گان را می توان گفتن خران

Marfat.com

بیچاره دل بخند به چشمِ تری بخند
برخود بخند و هرچه برآن بگذری بخند

خندیدنی است تلخ و گوارای جام زیست
می نوشش جرعه جرعه و پیشت سری بخند

باگریه باخت هر که قمارِ حیات باخت
باخنده بردنی است اگر شاطری بخند

کوته نگشت عمرش و وقتش نشد فزون
شمعی بگریه باش، وگر اختری بخند

دانم زبیده زآتشِ گریه گدازِ دل
در موجِ غم چو غنچه ی نیلوفری بخند

Marfat.com

در جانِ من هستی دگر رفتی نمی دانم چسان
رفتی نمی دانم کجا رفتی نمی دانم چسان
گفتی که باید بروی۔ گفتی نمیدانم چرا
گفتی ولبخندی زدی وخفتی نمی دانم چرا
خوابت ببردای جان جان یا برد جانت راز تن
او برد جانت راز تن یا جانِ جانانم زمن
برخیز و باز آی، ای پدر، دیگر ببالینم نشین
دیگر ببالینم نشین شادان جو شام آخرین
باز آی، به منزل باز خوان یاران آفت دیده را
یارانِ آفت دیده را دامان ز شادی چیده را

Marfat.com

شعری به مستان باز خوان گوشم بدیوارم دگر
گوشم به دیوارم دگر، نغمه بگوشم آرم دگر
دیگر موفق گشته ام، صد بار نازشم کن مرا
صد بار نازشم کن مرا، دیگر نوازشم کن مرا
کو هدیه ها، کو نعره ها، آن میهمانی ها کجا
آن میهمانی ها کجا. آن شعر خوانی ها کجا
آن خنده، آن دندان کجا، این دیده، این دریا کجا
این دیده این دریا کجا، آن غنچه ی گویا کجا
آن دل کجا، آن شوق کو، آن سر کجا، سودا کجا
آن سر کجا، سودا کجا، این بی سر و بی پا کجا
آن تو کجا، آن من کجا، آن دخت درویشت[1] کجا
آن دخت درویشت کجا، این دخت دل ریشت کجا

۱- بابا مرحوم همیشه گاه نوازش مرا درویش خدادخدا کی درویش، و فقیر الله (الله کا فقیر) میخواند.
۱۹۲ —

Marfat.com

غزل

یادِ ایامیکه در میخانه کاری داشتیم
هرچه کوته بود اما روزگاری داشتیم

از نگاهِ کیفْ آجیی برد جانِ عالمی
تا چه باشد کز اُمتیش انتظاری داشتیم

تا بخلوه سر به پای عشق بنهادیم ما
حسن جلوه کرد و بردار اختیاری داشتیم

دیدنش راخواستیم ویک نظر نیند اختیم
از نگاه نارسایی شرمساری داشتیم

حاصلت ای عشقِ شورانگیز ازاین بودو بس
پس چرا امید وصل و کامگاری داشتیم

۱۹۳۰

Marfat.com

بادہ ی جانتاب وخورشیدِ جہانتابی، چہ سود

لذّتِ شبہا کہ با آن ماہ یاری داشتیم

بعد مدّتِ وقتِ ما خوش بود شب در محفلی

ساتگینی از زبیدہ یادگاری داشتیم

Marfat.com

برگ زرد

ای برگ زردِ بر سرِ راهی فتاده ای

از آن درختِ پیر

زآن شاخه ی بلند

از دستِ باد تند

از چشمِ عاشقی

در پای مه رخی چو گناهی فتاده ای

زین بادِ چیره دست

بدمیدی بر درخت

اندک برین گذشت

کاین شاخِ نوپرست

Marfat.com

خونت مکیده وچون پرکاهی فتاده ای
آن رقص مست کو
کز بوسه ی نسیم
برشاخِ لمته بود
بی رنگ و بی سرود
در پای رهروان چوگیاهی فتاده ای
بشناختی مرا
افتادیم بپای
بی هوشیم ببخش
نشناختم ترا
با من تو آشنا تری قربانِ تو شوم
حالا شناختم
ای سرگذشت من
ای برگِ زرد پاک
برچیمت ز خاک

Marfat.com

می بوسمت بحرمت و در کیفِ خود نهم

هم من دمیده ام

از شاخه ی حیات

دیدی شباب من

و این عمرِ بی ثبات

ای عکسِ زندگانیِ من با تو چون کنم ؟

Marfat.com

شبی گفتم به آه نارسایی
ترا پرواز تا عرش برین نیست
بگفتا طائر بی شهپرم من
ترا سوز درونی تا قرین نیست

بیاد استاد محترم جناب پروفسور رازی مرحوم

میتوان جان و امید و دل و دین داد زدست
لیکن ای ماه خیالِ تو نیارم دادن
می شود هیچ نبینم روی مهر آلینت
لذتِ یاد مقالِ تو نیارم دادن

Marfat.com

درختِ توت

شبها درخت توت جوان می کشد کشیک
تنها بکوچه ای و بهارش به شب رسید
گاهی ز جورِ باد الم شنگه افگند
گر شعرِ غم فزا بسراید بزمزمه
استاده، هیچ خم نشود پیشِ تند باد
صد برگِ خون شده گر نثار رهش کند
هرگز کسی خبر نشد از حکایتش
هرگز ندیده ام گر کس آمد به پای او
هرگز کسی نگاهِ ترحم باو نکرد
یعنی بگوشِ کس نشده های و وای او

۱۹۹—

Marfat.com

آن کیست؟ کوز چشم درختی ببرد خواب
و این باد از چه رنجه کند این نهال را

وقتی بهار بود و همین باد دیده ام
بازی کنان جوان را با آغوش می کشید
وز گرمی نوازش او می سرود وی

حالا مگر بیاد گذشته است مست و مات
وقتی که با خیال خزان آشنا نبود

وقتی که باد هم سرِ قهری با و نه داشت
شبهای سردِ تار که خوابم نمی برد
وز خفتگان کسی سرِ خود بر نه آورد

آهسته از اطاق روم سوی آن درخت
در نورِ دور دست چراغی بپای او
لم می دهم که دردِ درونیش حس کنم

Marfat.com

اما نهیب می زندم عقلِ نفع جوی
کای بینوا محصلِ بی برگ آشنا
کز دستِ تو بهار جوانی هدر رود
میکوش جزوه های خودت را ز بر کنی
تا هم تو لذتی و نصیبی بری ز زیست
بعد از خزان درخت ببیند بهار باز
اما بهارِ زندگیت نامکرر است
میخوان هر آنچه درس و کتابی بدستِ تست
الا حیات تلخ تر از مرگِ جانگزا است
تا کی دلت ز دردِ درختی تپد ز سوز
باری خبر ز دردِ خودت شوکران دوا است

Marfat.com

بازهم بازای جوانی وشور
بازآ، تا به پیچ نفروشم
دور از شامگاهِ حسرت دور
پی بهبود بیکسان کوشم

بازای اختر نصیبم باز
همتی تا نشان ره بینند
بازای قلبِ نا امیدم باز
خنده ای تا غمت تبه بینند

اشک ای آشنای رازِ غمم
محو شو، دوستی مگر آید
دور شو دور تا که باز شوم
شاد و خندان کسی ز در آید

Marfat.com

باده بریز و برشکن شیشه ی می و جام را
از نگهی تمام کن مستیِ نا تمام را

آتشِ شوق برفروز خرمنِ عقل و دین بسوز
چند نگیری از سرم فکر و هوای خام را

دستِ خودت بدوشِ من از پیِ گردشی بیا
از سرِ شور بر بدر جامه ی ننگ و نام را

از درِ لطف گام نه در دلِ عاشقان بشو
بهرِ تو حفظ می کنند از ازل این مقام را

Marfat.com

واعظا خیره داده اند دوزخِ عشق را بمن

می ندهم به جنتی سوختنِ مدام را

رفت زبیده نیمه شب زار و ببرد حسرتت

آه نماند تا سحر کس نشنود پیام را

Marfat.com

او بود پشتِ در

من بودم و شبی که نه ماه و ستاره داشت
دامان خیسِ ابرِ برق شراره داشت
اشکی گهی ز دیده بدامن همی چکید
گاهی دلم به سینه بشدت همی تپید
دشتِ خیال من چو همان شب سیاه بود
نی اخترِ امید ، نه دیدارِ ماه بود
از دور می رسید بگوشم ترانه ای
گاهی صدای چپ چپکی از قهوه خانه ای
یادش همینکه برق زد اما بوهم تار
یکدفعه در گشودم و بگرفتمش کنار
او بود ، او که برد همه تیرگی و رنج
او بود پشتِ در به شب تار و سرد و گنج

Marfat.com

غزل

برخیز خفته ام که نه وقتِ شبانه ماند
هنگامِ عیش سرشد و از وی فسانه ماند

زان شعله های عشق که در سینه داشتیم
بادی است سوزناک که زآتش نشانه ماند

پیدا به بین سپیده سحر بر شقیقه ها
توفیده باد و شمعِ طرب بی زبانه ماند

ساقی برفت و جام و سبو با خودش ببرد
سازِ شکسته ای ز سرودِ مغانه ماند

دور چراغِ مرده پری چند وقت صبح
یک یادگار انجمن عاشقانه ماند

---۲۰۶

Marfat.com

بی نشه شد شرابِ شباب و تو سرخوشی
پیری خمارِ آن مِی تندِ جوانه ماند

دردا که آبِ گریه‌ی ما زآسیا فتاد
وآن آسیای سنگدلش هم بجانه ماند

خیزو بگیر دستِ زبیده‌ی خویش را
بیچاره ضعف کرد و دمِ آستانه ماند

Marfat.com

غزل

باش ای دل شبی در محفل میخواری چند
هست در میکده غیر "ده" و خونکاری چند

بذر از عشق و بدین وهش هنگفت منار
بین به اندک شرری سوخته بسیاری چند

بزم عیش است ولی شمع بگرید از درد
زانکه بوده است سرمرقد دلداری چند

گشت دل زار خود و زار بگریاند دو چشم
خرم آن زار که دارد چو خودش زاری چند

چه قباهای بلندی که مراهم می بود
ماند از دست جنون زآنهمه این تاری چند

Marfat.com

شش سرخیِ رہ عشق بپایم می گفت
عاشق چند گذشتہ است براین خاری چند

بادلِ پر زہوس تا نشوی بر درِ او
رفت ناکام زبیدہ کہ شدہ باری چند

Marfat.com

آتشی زد امشب ای مه شوق تو در دامنم
پاک گشت و سوخت زآهم بود تر گر دامنم

تو زمن رنجی گرت سه قطره بر دامن چکد
بی تو چون دریا بجوشد چشم و بنگر دامنم

از پشیمانی بخوابم زود و خیزم صبح دیر
بستر و بالش ترم ای گل مگو تر دامنم

بی رخِ تو نیستم روشن چراغ نیم شب
ثانیه گذرد چو ساعت تا زه ای در دامنم

گرمی و رنگِ سرشکِ من به بین بس کن ز قهر
حاصلت آتش بیاید بفشری ار دامنم

Marfat.com

ساعدم با مهر گرفتی هنوز از آن تماس

چون ید بیضا همی تابد مجم در دامنم

نارها کردی مج دست زبیده ای نگار

بر نمیدارم ز اشک از دیده ی تر دامنم

Marfat.com

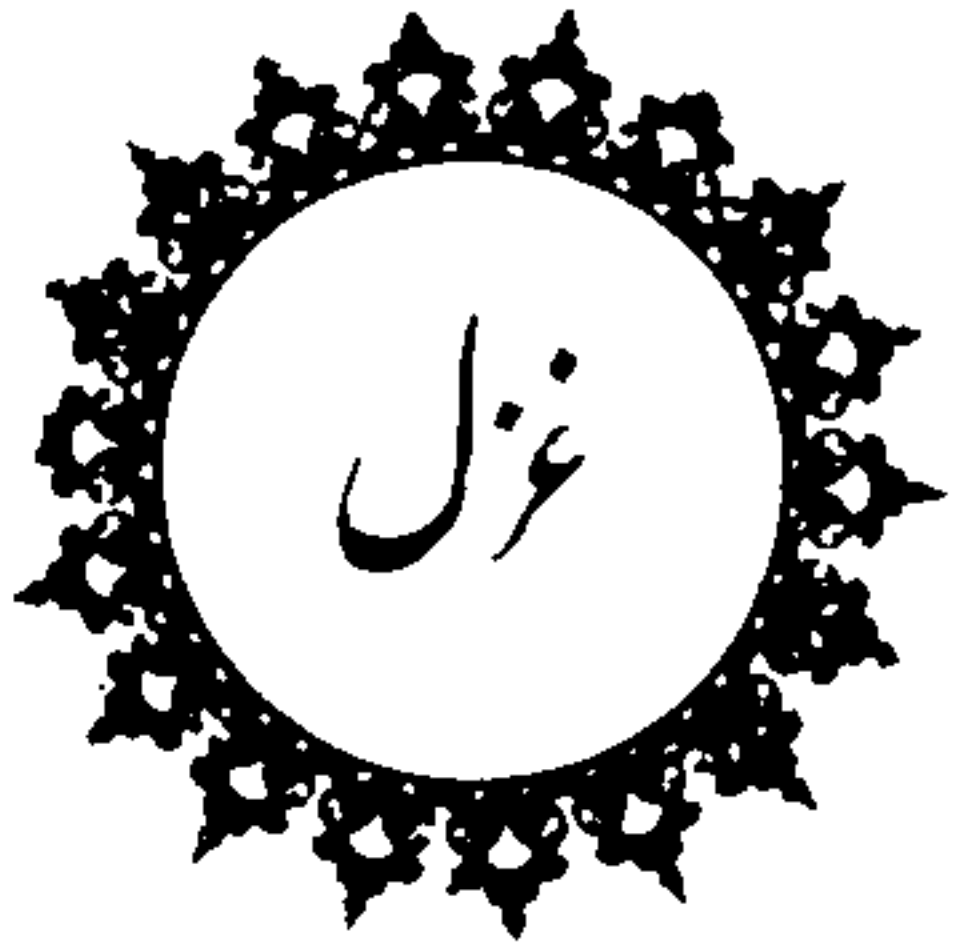

گفتم "امشب" گفت وصلم نیستم از دیگران
گفتم "ای بادا ترا کین می رود از دستمان"

گفتم "ای رحمی که جان برلب رسید از فرطِ شوق
تا کی آخر" گفت" باشی هم بما وهم به جان"

گفتم "ای دلدار سوزم از برای وصلِ تو
چه شود" گفت" اربسوزد جسم وجان عاشقان"

گفتم "اخترها به شب برگریه ام خنده زنند
می نسوزد" گفت" قلبم صد هزاران مثل آن"

گفتم "آیا در جهانِ عشق هم چومن کسی است"
گفت " تو نو واردی آگاه ای از این جهان"

Marfat.com

گفتم "ای درد اکه از دردِ تو بیچانم چو مار
باشش تا "گفت" آنکه از نالہ بگردی نیستان
گفتم" ار نالم شوند آگه زبیده عاشق است
زین چنین رسوائی "گفت" افتی قبول دوستان"

Marfat.com

غزل

(لالا سی عاشقانہ)

ای مستِ من بخواب کہ خفتہ است روز ہم
بردہ بگیس شب رخِ عالم فروز ہم
خوانی سرود و مرغ چمن را ببرد خواب
خستہ است آب جوی و تو رقصی ہنوز ہم
بخشید شعلہ ملحفہ خاکستری بہ سر
منقل بخفت و خفت بہ پہلوش سوز ہم
بافیدہ شب برای زمین پتوئی زبرف
مہ گشت رخت خوابِ مہ شب فروز ہم

Marfat.com

برخاست جیغ بوم و صدای کشیکچی
خوابید آن محصل و آن پیه سوز هم
میگون شده است چشم زبیده بخواب کو
بگشیده انتظارِ شبی را بروز هم

Marfat.com

تنهایی

ای حسرتت نصیب من ای رفته از برم
ای بی تو خار هر موی سنجاب بستره

تا چشم من ز دیدگلت بی نصیب ماند
گلگون شده دو گونه ام از دیده ی ترم

بر گردای کمان مرا جسته تیر بخت
با دیخ گوشه ای که ز عنیر تو جان برم

یا ساغری ببخش ز آب حیات مرگ
یا دور دار دیو صفت آدم از درم

بشکافم این جگر که ز دستش نمانده تاب
یا شمع دل بکش که نسوزد سرا سرم

تنهایی، ای تو یار رمیده کجا شدی
بخشای بر زبیده و آسای در برم

Marfat.com

غزل

ای شوق ایکه با من بیچاره بوده ای
دیوانه ای که همره آواره بوده ای

نوریکه جا بسینه ی خاکی گرفته ای
افزون تر از فرشته و استاره بوده ای

در ذره ها تویی پیِ خورشید می تپی
هم مه هم آب را دلِ صد پاره بوده ای

خود نو بهاری، خود گلی خود نغمه ی بهار
ای شوق هم تو شایقِ نظاره بوده ای

با خود بسر نبرده واز خود رمیده ام
امّا تو با من استی و همواره بوده ای

Marfat.com

کس نپرسم بکجایم چه کاره ام

بس است گر تو یارم و غمخواره بوده ای

هرگز نگفتی راز زبیده بکس ، ولی

دیشب که مست و مات چو میخواره بوده ای

Marfat.com

ای شوقِ تو نصیبِ من و اضطرابها
وز خونِ دل بسازم چشم شرابها

از روز کز تو دور فتادم ندیده ام
آن ناز و این نیاز به برق و سحابها

می بینمت بروی و هم سوزدم دو چشم
این هم دل و جگر ز نگاهت کبابها

عشق گلت به بلبل شیدا چه ها نکرد
تا از تو انتظار ندارم عتابها

باری مگر که همرهِ آوارگات برفت
بر پای موج آبله بین از حبابها

۲۱۹ ــــ

Marfat.com

پرتو اگر ز حالِ جگرخستگان تُهی
بینی نوشته زاب و ز آتش کتابها
جانم بسوخت نالهٔ پرسوز امشبت
بس کن ز بیده نغمه و بس کن ربابها

Marfat.com

غزل

دو چشمت ساقیا دانی چه بردم لذّتی زانها
بخندم با دو عالم غم که دارم منتی زآنها
دریغ از من مکن نگهی ندارم درگهی دیگر
نخواهم جان و هم دل را بخواهم لمحتی زآنها
بسوز درد میسازم بجویم چاره از خویشان
چه خوشتر دوزخ شخصی که یابم جنتی زآنها
حریفان جمع بنشینند و می نوشند و بدگویند
مگر دانند برسانند بمن بدغیبتی زآنها
هزاران شکر بدرسم کرم رفت از کریمانم
بهر سختی که گذرانم نبینم نعمتی زآنها

Marfat.com

شبم روشن بداغ لالهٔ دل باد پیوسته
مکش یارب چراغم را نخواهم لمعهٔ زآنها
زبیده بخت یوسف را بنازم پیش اخوانم
زمن زحمت ندیدند و ندیدم رحمتی زآنها

Marfat.com

غزل

ای چشم لعلِ گم شده را جستجو مکن
با پاسبانهای مژه گفتگو مکن

وای دل بحالِ خویش پریشان مشو مگر
ما را اسیر حلقه ی آن تار مو مکن

بگذار تا بدشت بسازد جنون من
رسوا و زارِ خویشتنم کو بکو مکن

رو نال با هزار ستم دیده از ستم
دل سوزی انتظار ازان تند خو مکن

بس دردها که حاصلم آمد ز کشت شوق
هرگز زبیده دوستیِ خوبرو مکن

Marfat.com

غزل

(در اثر دیدن خوابی)

شبی بردی دل و جانم ولی دانم نمیدانی
گذشتی بر شبستانم ولی دانم نمیدانی
شرار اشتیاق افروختی در خرمن خوابم
همه را سوختی سامانم ولی دانم نمیدانی
زپای و دستِ تو برداشتم صد دانه ی بوسه
چنین تسبیح گردانم ولی دانم نمیدانی
به واعظ خوی تو آموخت با مازور گوئی را
وگرنه او و این ، دانم ولی دانم نمیدانی

Marfat.com

مگر دیگر نسیم آید به بوی یار در راهت
همان یعقوب کنعانم ولی دانم نمیدانی
زبیده چند روزی بود در کویت سراغش کو؟
زبهرِ او است نگرانم ولی دانم نمیدانی

Marfat.com

حسبِ حال

(امتحان شفاهی)

فرصتم باد اگر ماشینم سوی او می برد

امتحانم کرده بود و باز دیدن میکند

کس مپرسی رفت و دیگر پرسشِ احوال هست

ای خوشا دیوانه کو را پرسش اعمال هست

خامشی می خواست میکردم قلم را گرم کار

حال میخواهد به بیند گرمی گفتار یار

کاغذش در دست و جایی را نه بینم از شعف

صحبتی با من کند دیگر چه خواهم زان طرف

نکته ها گویم برایش چیز ها گوید برام

نیل این است ای دلِ دیوانه گرداری مرام

Marfat.com

غزل

سر کن دگر سرود کهن ای رباب شوق
بازم ز هر دو دیده روان است آب شوق

بازم بسر هوای گل و سبزه اش دمید
دیگر نه دین نه عقل بیاورد تاب شوق

تا کاسه ی سرم شود از غم دگر تهی
بازش بریز هوش و بهش کن شراب شوق

ای زخمه زن ز عشق گذشته دگر نواز
برگی دگر بزن ز کتاب خراب شوق

گرداب هایله نتواند کشد ورا
چشمک زند به سیل حوادث حباب شوق

Marfat.com

خواہی اگر بہ حجلہ ی معشوقہ پا نہی

بابِ ہوس ببند و درون شو زبابِ شوق

یک ذرہ ہوش راہِ زبیدہ بزد زآب

لب تشنہ مرد لب بلبان سرابِ شوق

(۲۲۸)

Marfat.com

غزل

تنها نه نعمتی ز کریبان گرفته ایم
هم عبرتی کز ما ز لیمان گرفته ایم

یادی ز هر جیب بدل در نهاده ایم
یعنی کرایه ای ز مکینان گرفته ایم

بخت نکو ببین که بپاداش جرم عشق
چندین نوشته ها ز حسینان گرفته ایم

تا دستِ ما ز گردنِ او کوتهی گرفت
خود را بدستِ خویش گریبان گرفته ایم

داغِ اَلم بلاله و مه منحصر کنیست
دلمان نگرچه ها ز وسیمان گرفته ایم

Marfat.com

جز نالهٔ قاصد نبرد پیشِ او پیام
این فقره از بیاضِ یتیمان گرفته ایم
دارد سفر مدام زبیده براهِ شوق
او را غلط ز کوچهٔ نشبنان گرفته ایم

Marfat.com

خنده است و پاکی است و قشنگی و نازکی
مهر است و بی ریایی و عطر است و خاموشی
چشم است و بی کمانی و بی تیری است و اشک
رنگ است و بی ثباتی و پر جاذبی و رشک
مستی و شاهدی و جوانی و معرفت
فقر است و بی نیازی و صد برگ و مسکنت
جسم است و کوچک است و روان است و بی کران
حرف است و ساده است و معانی و یک جهان
نرمی و لطف عارض و بی زلف و پیچ نیست
گل هست آره گل که همه هست و هیچ نیست
گل هست و هست هرچه توان خواست زین جهان
گل بودنش بهاری و نابودنش خزان

Marfat.com

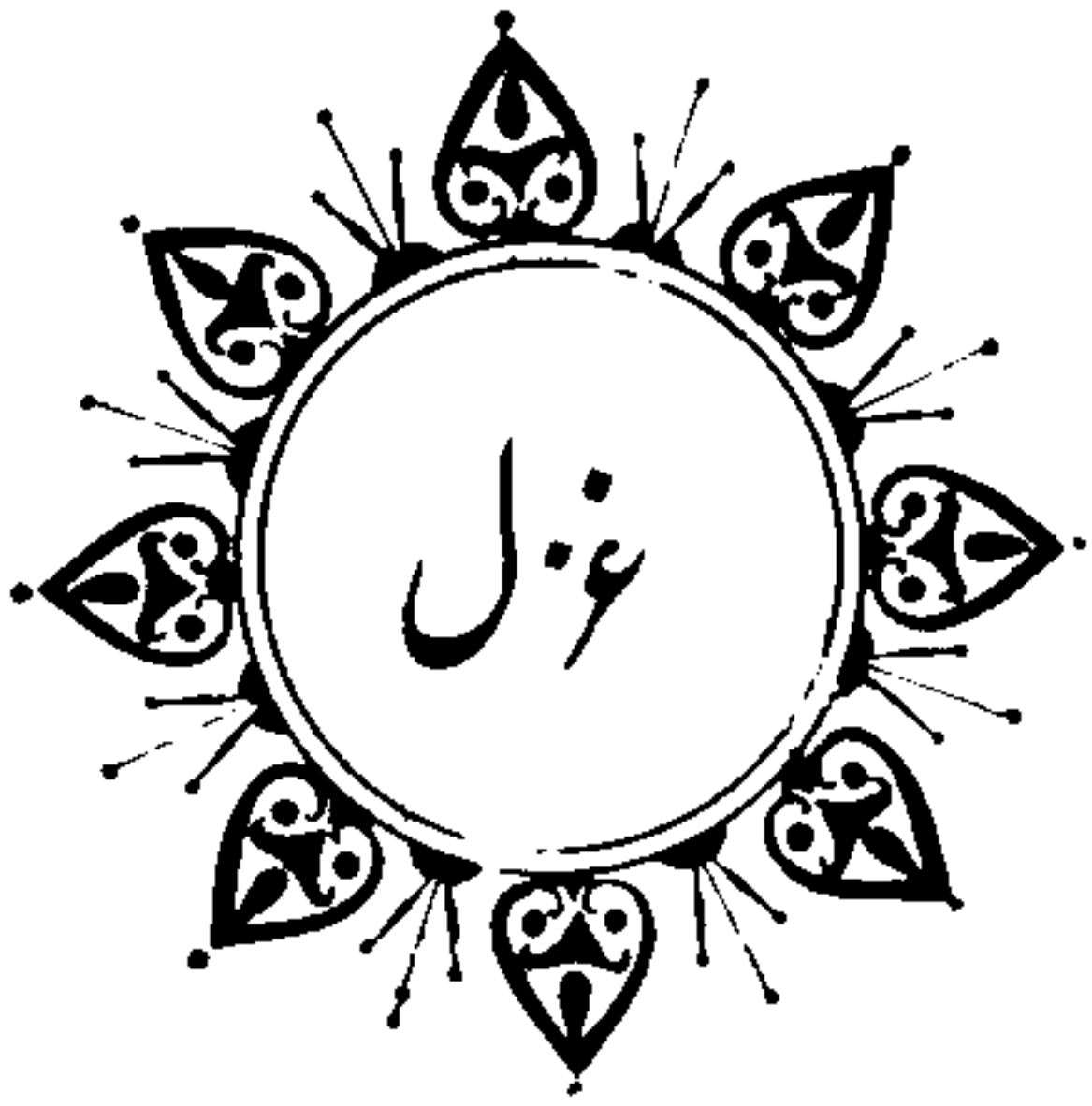

چنین باران و درد هجر یاران نصیب ما مکن یارب بهاران
هوا مست است و گل رقصد بگلبن سراید بلبل اندر شاخساران
بشوخی لاله ها خون می فشانند بخندد تا بحال دلفگاران
دو چشم ابر باران بار باشد دو رخ از گریه جوی کوهساران
بگون بختان سر خود برنیارند بنفشه رسته دیدم برمزاران
چو امروزی بتر باشد ز دیروز همین بهتر که گذرد روزگاران

زبیده ترس مرگ و لذت زیست
گریزد هر دو از ما سوگواران

Marfat.com

ای راه تار پر خم و پیچ حیات من
تا کی؟ مرا بپست و بلند تو کار هست؟
تا کی؟ بجا یم نرسانی ازین سفر ؟
تا کی؟ بدوش نعش تمنام بار هست؟

ای پای لنگ باهمه تاریکی شبم
خوابِ مرا بسوزی و سازی بخوابِ خویش
تا کی؟ مرا بمنزل بی منزلی کشی ؟
تا کی؟ دهم ببادِ تحسر شباب خویش ؟

Marfat.com

ای ماه بخت و پسِ ابری که نیستی؟
تا کی بچشم باز نبینم چهی زکوه ؟
تا کی چو کوره گاه زمین میخورم بدشت؟
بی نور تو بچاه بیفتم گهی زکوه

ای هم سفر که از شبح افزون نه بینمت
از تیرگی بفکر تراشیده ام ترا
تا کی؟ زمن گریزی و تنها گذاریم؟
آخر زنیستی نه رهانیده ام ترا؟

Marfat.com

یاد استاد گرامی جناب محمّد علی علیہ الرحمت

چشمِ دل روشن مرا آموزگارا از تو بود
آہ، سوزِ عشق و ذوقِ علم ما را از تو بود

سینہ‌یِ خردی پر از عزمِ جوانی داشتیم
غنچہ‌ی امید خندان نوبہا را از تو بود

آہ، کنون در خوابِ آبی بہر آموزش بشب
گر بروزان جامِ می در دست ما را از تو بود

می کشیدی بر سرم دستِ نوازشگر مدام
جُور از ظلش ظلِ پرِ ہما را از تو بود

آفتابی ذرہ می بی مایہ را تابندہ کن
رشکِ یاقوت و گہر هر سنگِ خارا از تو بود

بودگاهی شورِ تو مہرِ لبِ ما را شکست
نغمہ‌ی پرسوز و گلشن هزارا از تو بود

Marfat.com

غزل

گر گرد غم ز طبع برفتم همه بچشم
گر داغ گمنه ای بنهفتم همه بچشم

هر لعل و گوهری که ببینی بگردنش
لعلی و گوهری است که سفتم همه بچشم

ایدل شبی ز دردِ تو با یار دلستان
گفتم ولی نه بالب و گفتم همه بچشم

افتاد و خیزِ شوق ندیدا زما مپرس
با سر براه خیزم و افتم همه بچشم

یادم بدل خرید بصد گوهر سرشک
ارزم گران بخاطر و مفتم همه بچشم

در انتظارِ صبح زبیده بشامِ هجر
بیدار ماند جانم و خفتم همه بچشم

Marfat.com

شوقِ چیره دست دریده قبای ما
خود را ز بیخودی نشناسیم وای ما

ی تند بادِ شوق چه توفی دگر، بهل
باران و برق و گریه و آه و بنای ما

اره مگر بسوی گلستان و گل بریم
صد خار گل شده است زخنده به پای ما

ماهی بسوی کوچه ی دلدار می رویم
محض اینکه ننگریم کی آمد بجای ما

هرشب سرو صدای جهان را نشنویم
آید بگوش نغمه ی شیرین نوای ما

Marfat.com

ناراحت از جفای زمانه چو می شویم
یادِ شفیقِ او است که باشد دوای ما

گفتم که زار رفت زبیده به حسرتت
آره بخنده گفت "گذشته بلای ما"

Marfat.com

غزل

هست چندی ای لیب شوق دامانم بسوخت
سره شو آخر میان سینه تا جانم بسوخت

سوختی شهبال عقلم در طوافِ اوّلین
از جنون شهپر در آوردم که هم آنم بسوخت

مدّتی زین سوختن هم لذّتی بردم و لیک
سوخت آنهم سالها این سوز چند الم بسوخت

فصل گل بود و صبا آتش بدامان می گذشت
داغکی بر لاله افتاد و گلستانم بسوخت

تابتِ هر آرزو را تیشه ای کردم بسر
میتوان در آتش غم خند خندانم بسوخت

دشمنان سوزند خرمن دشمنان را ای عجب
خرمنِ جانم زبیده جانِ جانانم بسوخت

Marfat.com

مژده

بمناسبت ولادت سعید اعلیحضرت ولیعهد ایران در جشن
خانهٔ فرهنگ ایران لاهور خوانده و خدمت سفیر کبیر احمد قدیمی تقدیم شد

مژده ای ایرانیان ایزد به شه فرزند داد
آنکه بهرش منتظر بودیم آن دلبند داد
آسمان خم کرد پشت از بهر استقبالِ او
تا چو طاق نصرتی گردد پی اجلالِ او
از گل گویند هرگز کس بهارانی ندید
این گل بشکفت و آمد نو بهارانی پدید

Marfat.com

رفته بود آن کوشش تاریخ از یادِ جهان
کوششِ نو یاد داد از خویشتن وز باستان
آن همت کشور پهناوری آباد کرد
این صفا آورد و قوم خویش را دلشاد کرد

Marfat.com

کجا دلی که پیت محو جستجوی نیست
کجا لبی که ز تو گرم گفتگوی نیست

فتاده ام سر راهیکه می گذشتی دوش
که مست بوی ترا حاجت سبوی نیست

بسر هوای مهی دار کاندرین محفل
نبوده است سر عاشق، کدویی نیست

اگر نه باده خوری تا رسی بکوثر و حور .
بخور و گیر نگاری که همچو اویی نیست

به نیمه اشک توان شست خرقه ات زاهد
که چشمه را به نم چشم آبرویی نیست

Marfat.com

درین سرابِ جهان تشنه ای زپا منشین
ترا بآب نخواهد رساند سوئی یسین
گذشته عمرِ زبیده بعشقِ خوشش ردیان
بهر دریکه شدم غیر زشتخوئی نیست

Marfat.com

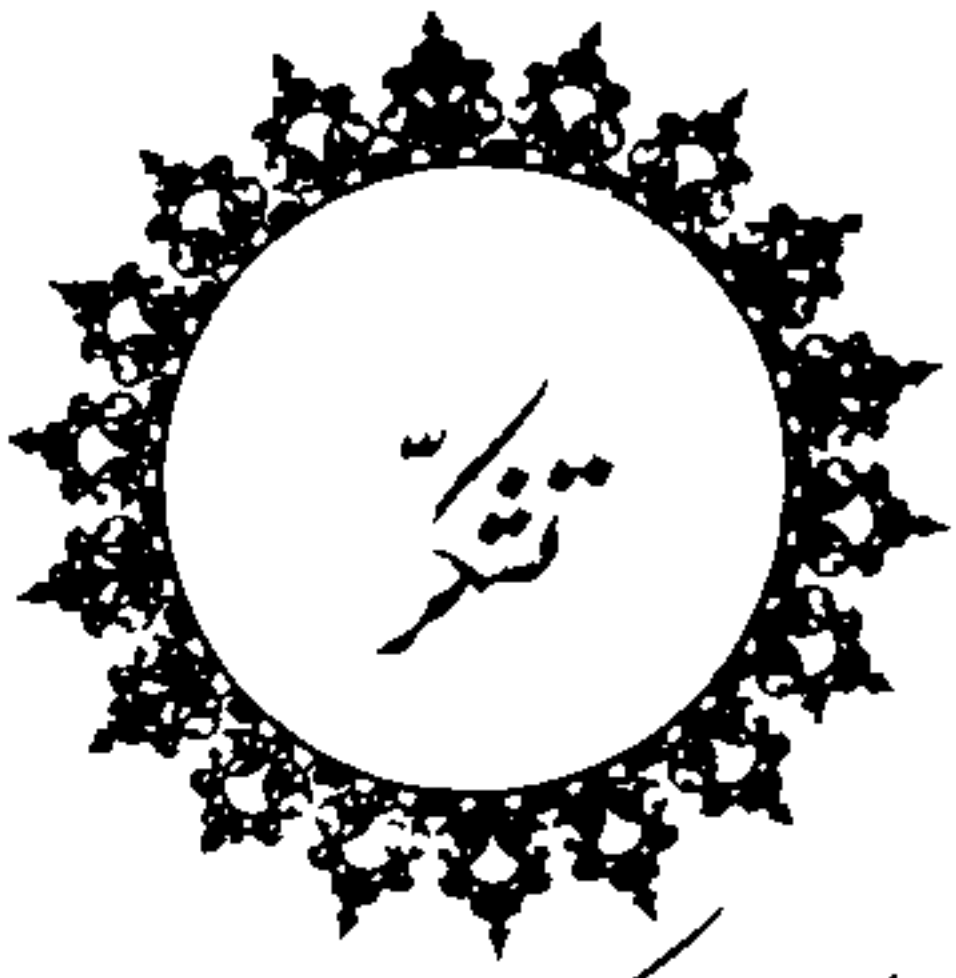
تشکر

خدمت آقای دکتر جواد غفور زاده ،

دانشکده پزشکی ، دانشگاهِ تهران

ایا عیسی دما دستت مریزاد دوای دردِ زن در دست لو باد

تو باشی تا بعالم درد باشد به هر جایی در آیی غم گریزاد

امیدِ خستگان در کاردِ تو بزخم نشترت راحت فزایاد

تو جوادی به اسم و تا قیامت زجودت بر شفا ما ناد بیداد

تو زنده می کنی با تیغ و خنجر چنین معجز ز که دارد جهان یاد؟

چو من هر کس که شد زنده به تیغت

به عالم کشتی لطفِ تو بزیاد

Marfat.com

دیوانه‌ی ادب

(بمناسبت دعوت جلسه‌ی ادبی در دانشکده پسران رحیم یار خان)

آمد پیام دلبرِ جانانه‌ی ادب
مژده ولا که بوده ای پروانه‌ی ادب

صد عمر و صد جهان چه بود تا کنی نثار
لوح و قلم بیار به نذرانه‌ی ادب

یارب بصنع بهتری یا من که ساختم
در دیوزار خاک پریخانه‌ی ادب

صدها هزار پیکرِ تقویم احسنت
بگر فدای لعبتِ فتانه‌ی ادب

Marfat.com

واعظ شراب پاک و شراب خبیث تاک

هر دو نثار بادهٔ ی رندانهٔ ی ادب

نیم سنگ محتسب چرخ برجگر

پیوسته باد گردش پیمانهٔ ی ادب

ساقی صلا بده به جوانانِ گرم خون

بر ما مست خون نثاری کاشانهٔ ی ادب

تا تاک و تاکزاده سرور آورد بخاک

همواره باد رونقِ میخانهٔ ی ادب

صدق و صفای قلب زبیده بیارتا

باشی شهیر و شهره چو دیوانهٔ ی ادب

Marfat.com

دروغ بود ، دروغ آنچه می شنیدم من
خیال بود خیال آنچه آفریدم من

فریب بود ، فریب آنچه تو همی دادی
غم تو بود غمت آنچه می خریدم من

امید بود ، امید آنچه می شکستی تو
اَمل بروی اَمل تا بماه چیدم من

فراق بود ، فراقت که آتشی افروخت
ز سوز بود گدازی که می تپیدم من

Marfat.com

دل و شباب و تن و جان نثارِ تو کردم

ز درد و رنج ندانی چه ها کشیدم من

هزار جامه ی سالوس و مکر داری تو

مرا قبای صبوری که خوش دریدم من

هوس جهان را همه شعله ور چو دوزخ کرد

ببین عشق بهشتی است ارمیدم من

Marfat.com

تقدیم جناب عشقی و آقای تسبیحی (محمد حسین)
که بعد از یک سال خاک مولتان را شرف بخشیدند

نعره ی شوق ای حریفان یار از در آمده
آنکه پار از مارمید امسال در برآمده

ز انتهای تشنگی و نهایتِ صدقِ طلب
ساقی دردی کشان بامی و ساغر آمده

از پی جبرانِ تلخی های مهجوری نخست
شهد از لعلش ز خنده ها شکر درآمده

Marfat.com

آشنایان از برای دیدِ یاران می روند
جذب و شوقِ مانگر اما که دلبر آمده

دلفریب ما بعکس دلستانانِ جهان
گرم جوش و نرم خوی و بنده پرور آمده

هدیه ی مهر و وفای و دوستی از ما پذیر
ای هوایت در سر و عشقت بدل در آمده

تا حدیثِ شوق را پایان ندیده هیچ کس
هم زبیده را به وصف او لش سر آمده

Marfat.com

غزل

دیشب عجب غزالکی دامی بدوش رفت
شیر افگنان فگنده ز پای و خموش رفت

فریاد های داد به آنسوی آسمان
از بستگان زلف ز جوش و خروش رفت

آن مظهری است نور سمٰوٰت و ارض را
کز جلوه هاش موسی بیهوشم ز هوش رفت

سینای سینه سوخته از پرتو رخش
جادو به نیش بر ترک از جام نوش رفت

چون در شاهوار جگر سفته خلق را
تیر صدا که دزدکی از راه گوش رفت

یک شب هزار شب شد و زان چشم صد فسون
کار زبیده از سر فردا و دوش رفت

Marfat.com

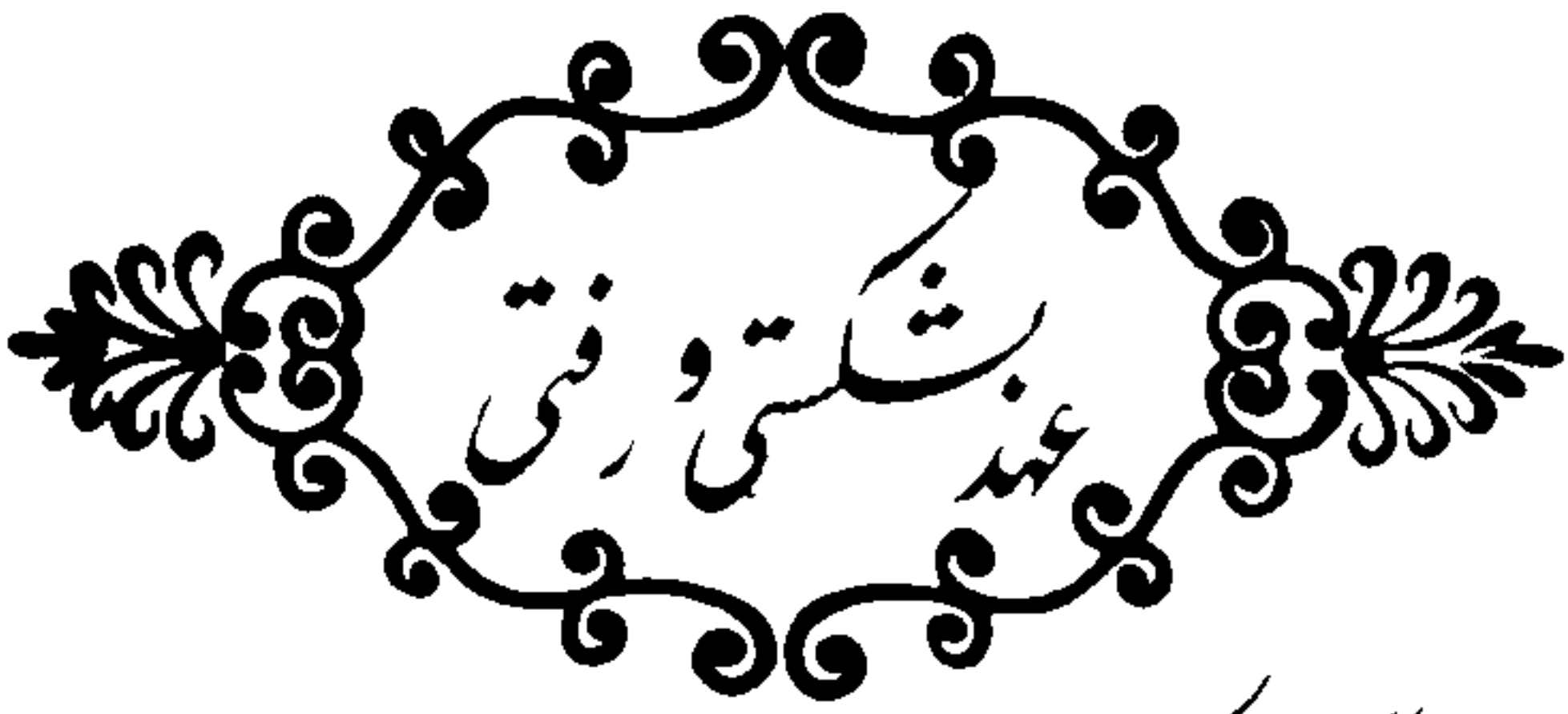

تو ای گل تا کی زیب باغ بودی
بدل کی هم چو در دو داغ بودی

هزاران لاله می خندید در جان
چو جام عشق رنگین و فروزان

جهان با مهر و خوبی آشنا بود
بپاکی خاک برتر از سما بود

چراغ آسمان هر صبح خندان
همی بوسید چشم خواب بندان

که ای لطف و محبت را خریدار
چه می خیسی تمتع می کن از یار

Marfat.com

بهر شاخی ترانه می سرودم
ز هر برگی فسانه می شنودم

به هر بادی ز آزادی پریدم
به تو غنچه شدم از خس بریدم

که جاویدم اگر بویت ببردم
خس و خاشاک را مرده شمردم

تو هم از لطف مهر من گزیدی
ز راه دیده اندر دل رسیدی

چو دانستی و دیدی هرچه بوده است
که نور دیده ام جز تو نبوده است

ز باغم رخت بربستی و رفتی
ز عشق عهد بشکستی و رفتی

کنون این باغ تاریک است و ویران
نخفته زیر خس با یاد یاران

Marfat.com

مکر آواز رزمی نوازی
سرایہ تحسن اقوام را به سازی

کہ عشق از خاک کوہستان بخیزد
زبیدہ زندہ از مولتان بخیزد

Marfat.com

غزل

(خدمت دکتر محجوب)

ای بر دل بیدارم عشق تو مهنا تر
بر جان گرفتارم درد تو مهیا تر

من شاه فلک نازم از بند جهان رسته
با طوق تو برگردن در حکم تو مولا تر

در وصل نیاسایم از شور درون جوشی
هم هجر تو نگذارد از سوز شکیبا تر

با این همه پیدایی محجوبی و در شهرت
سرگشته و آشفته کو عاشق رسوا تر؟

Marfat.com

صندوق سینه را بگذار کز آن سینه
یک لمعهٔ قدوسی الهی است، اولی تر
از زهر تمنایت دادند زبیده را
از جان و خبان جامی در شوق تو اهلی تر

Marfat.com

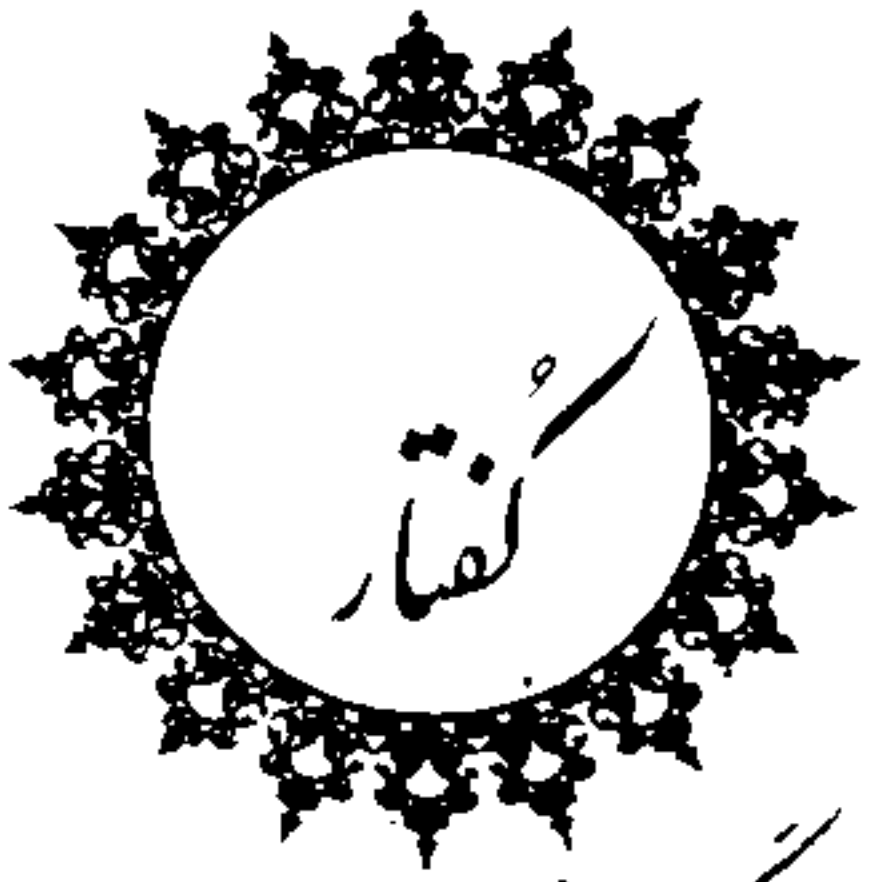

سالها منتظر مرگ نشست

مرده خواری مردار

تا ازین زنده دلان کس میرد

طعمی تازه بدهن گفتار

بادمی کرد دهانش هر روز

هم ز ناکامی رخش آمایید

روسوی شهر نهاد این ناپاک

بسکه از قحط خوراکی رنجید

Marfat.com

ماده سگها دو سه باهم با او
تاخت آورد به شهر مولتان
زانکه بشنید که این شهر تمام
مردگان دارد و گورستان است

لیک دیدند که شهری زنده است
مدنی سخت و توانا دارد
جگری زنده و رنگین دارد
ذهن زاینده و کوشا دارد
جان گویا و شگوفا دارد
روح بالنده وجنبان وخروشان دارد

Marfat.com

گور ازیاس شد و غره به ماده سگها
پنجه یازید به جان وجگرش گاز گرفت
ماده سگها به سروسینه ی شهری تازید
تا مگر شهر به تاریکی مرگی خوابد

لیک این گرسنگان گرسنه تر رسوا تر
نا مراد از شکستند وعقب بنشستند
بگزیدند به گوری و بگندش بستند
کس ندانست که نابود شده یا هستند

شهر مولتان که شود زنده و پاینده مدام
باد بر روح درود وبدل شهر سلام
به سروسینه تحیات زجان ایام
بر جگرگاز همایون شود وخوش فرجام

Marfat.com

..... جستهٔ ایم ما

هر روز تکچراغ فلک ها بدست خویش
از بامداد اوّل و تا شام آخرین
جستم ترا ز باختر تا خاک خاوران
امّا ترا نیافتم ، ای عشق اوّلین

هر شب بکلبهٔ کواکب بر جستجو
در نارهٔ های ماه ، به شرفای خاکدان
در دشت های فکر و صنم خانه ی خیال
هر جا ترا بخواستم ، با ناله و فغان

Marfat.com

امانترا نیافتم ، ای عشق جانفشار
ای عشق ایکه نیمه شبان می خلی به جان
نجوا کنی بر خواب و بر انگیزیم به تک
لبیک! در کجا؟ به چه سویی روم دوان؟

می خواستی که حفظ کنی روی خویش را
از بوسه های شوق و ز آسیب یک نگاه
آخر چرا دو چشم نهادی به خاک من
واخر چرا بسوختی بهای من به آه

ای عشق ایکه در من خاک تباه خفیس
آتش فکنده ای که رمادم هدر کنی
خاکسترم بساز ، ولی شعله ی مرا
از دود نا امیدی تارم بدر کنی

Marfat.com

ای عشق ، ای بگومی تو رسوا شدم به شهر
این ناصحان و عاقلان گوترک من کنند
من عاشقم که کار به جانم کشیده است
و این ناکسان طمع به پلیدی تن کنند

Marfat.com

غزل

خدمت دکتر جعفری و دکتر محجوب

ای وقت تو خوش باد که خوش وعده بدادی
گفتی که بیایی، پی‌جان دام نهادی
آواره‌ی هر کوی ببوی تو صبا وار
صد بار بدر خورد مست، امّا نگشادی
از هرچه بگویی، بله، کمتر شدم امروز
واز هرچه حساب خرد افزود، زیادی
ساقی تویی من شکوه و افسوس ندارم
مستی است اگر گفت بدادی که ندادی

Marfat.com

کو کاسه سری کز دم سودات نتوفید
کو خرمن دل برق وشش در نه فتادی

ای آرزوی نقش گر صورت و معنی
خلق اند مریدان همه تو عین مرادی

ای روشنی شمع جگر ، نور روانم
هم نوری وهم ناری ، بیاضی و سوادی

بی توشده عالم همه بی جان چو زبیده
ای مه چه بگویم که تو آبی ، یا که بادی

Marfat.com

ره آورد (غزل)

(خدمت استاد محترم جناب کلتر مجوب)

بهار اگلستان در آستینم ز چشم و دل نشان پرسی همینم
ز تو ای عشق دارم هرچه دارم تویی ای عشق جان و عقل و دینم
ز تو پاک است و روشن تیره خاکم ز تو بر طارم اعلی نشینم
بگویید گام اوّل می نهادم که گردد ره شده روح الامینم
شدم تنها ز هر بیگانه و خویش ترا تا هم نشین برگزینم
تو برق دامن پشمینه پوشان تو شاه کامران نازنینم
جهنم زار عشق آباد قلبم
زبیده هم چو فردوس برینم

Marfat.com

سیزده غزل

خدمت استاد محترم جناب دکتر مجتبوب

ای آمدنت عزّ نوروز بما، آی
آن زمزمه آموز لب خفته نوا، آی

ای نغمه و مه بوسه ده شبگیر و دیری
زود آی که نزدیک شود جان بضیا، آی

آوای تو آیام شده قافله عشق
جان! گم نکند راه طلب بانگ درا، آی

از خاک بهشت کاهکشان چرخ غزل را
دار از نقش قدم بهر ادب نور بقا، آی

Marfat.com

ای بار بدعرش زگفتار تو گشته است

بر بربط جبریل امین نغمه سرا، آی

آمیخته صد آه به صد غم جگر امشب

آموخته صد ناله به شب گیر دعا، آی

هنگام گل و مُل شده هر فرد بجایی

مجبوب خلایق شده من، بهر خدا، آی

آورده گل شعر زبیده به نثارت

مگذار که پرپر شود از باد فنا آی

Marfat.com

صد عید تو خرم بود ای عید جان‌ها روی تو
صف بسته عالمیان همه در عیدگاه کوی تو
با نرگس شهلای تو رشک چمن سیمای تو
ای غیرت ماه سما دو ابروی دلجوی تو
ای ورد خوانده بیقی وجهک مهر بر رخسار تو
خوی کرده دریا و درر در عرصه گاه خوی تو
با پرتو انوار حق ای سینه‌ات سینای من
تو قبیده کنعان دلم از موجه های بوی تو

Marfat.com

پیمند قلب عاشق شکسته بهر بوسه ای
بیضا یدی دارد بدست این چاکر کم گوی تو
یعقوب وار آخر من از ملتان به خدمت میرسم
ای رانده عشق تو زبیده را چو عشق سوی تو

Marfat.com

غزل

هر شب که بوی تو به روانم گذر کند
هر جا به تن درآید و جان را بدر کند

دل را غم تو بس ازین سودا گر حیات
نقد خرد ببازد و سودا به سر کند

تعبیر هوش چون کنم از صبر و هجر چون
کاین عشق پنجه یازد و زیر و زبر کند

زان عین نور بهره ی ما کو؟ که از نگاه
خاک سیاه را همه شمس و قمر کند

کو بادِ تند؟ کز تن زار و زبون شده
گردی برد، او بگه جان را خبر کند

Marfat.com

خوش وقت آنکه حال مرا دید و هم نگفت
مست طلب خودش راهبا و هبر کند
عیب غزل منه به زبیده که آن غزال
این عیب را به غمزه ی جادو هنر کند

Marfat.com

غزل

بمناسبت گشایش خانه‌ی فرهنگ ایران در ملتان

از هر بن مو خیزد صد نغمه‌ی مستانه
برخیز که می آید آن دلبر جانانه
تا جرعه‌ی دیدارش در کام روان ریزی
بلبل چه نشسته ای پرشد همه میخانه
هان! پیش، اگر یاران راهیت باوندهند
آویز بدامانش با جرأت رندانه
کوس لمن الکاسی زد زاهد فرزانه
دریاب خرابی را در عاشقی دیوانه

Marfat.com

تا تاک و وسایل چیست حایل بدل و ساقی
از ساغر چشمش کش، بشکن خم و پیمانه
جز کیش محبت نیست فرهنگ و ادب ما!
جز دانش و نامه نیست کالا بدرین خانه
در سوز سپند دل مسکین نزیده دا
تا کو، بود دایم هر چشمه جوشانه

Marfat.com

او رفت تا ابد است
با شعر و با شراب
از شهر ملتان .

دیر بهی تند است
خمخانه ی حیات
بی شور و بی صدا است
بی نور و بی صفا است
هر محفل ادب .

Marfat.com

او رفت و برده است

از عشق هرچه بود

از حسن هرچه دید

از علم هرچه داشت

از فضل هرچه یافت

از لطف هرچه کاشت

و از شعر هرچه هست.

غار تگری برفت

با شمع جمع و ماند

تاریک همچو شب

بی سوز هم چو قبر.

ملتان تہ لور

Marfat.com

کز تف غم مدام
از آه آتشین

سوزد هوای آن
ملتان شهر نرم.

واز گرد ماتمی
خاک الم بسر
ملتان شهر گرد.

او رفت مدتی است
اما بدور شهر
هر نیمه شب هنوز
آواز نام او
پیچد چو در فضا

Marfat.com

پنجشنبه[1] ها صدا

خواندورا وفا

خواهد ورا دعا

جوید ورا صفا

عشق بیا. بیا.

شهری همه گدا،

ملتان شهر ما.

---

[1] روز پنجشنبه در ملتان روز گدایی است و گدایان از فجر تا عشا گروه گروه گدائی میکنند و فضا از صداهایشان پراست.

Marfat.com

غزل

برآنکسی که دو تا خواهش ز بوستان مولتان در گرو رفت

نغمه نغمه دگر آواز ز جان می خیزد
شعله شعله دلم از نوک زبان می خیزد
توده توده غمت اینکه به قلبم بنشست
تکه تکه بمثل ابر روان می خیزد
قطره قطره که جگر را به مژه می سفتم
لکه لکه دگر از جیب همان می خیزد
ناله نانه که شب تار فراقت گذرد
لمعه لمعه ز گلشت صبحدمان می خیزد

Marfat.com

جلوه جلوه کہ بہ سینای درد نم پاشی
نعرہ نعرہ ز سر شوق فغان می خیزد

گریہ گریہ می ہستی کہ فرو شد از من
خندہ خندہ ز تو در جام مغان می خیزد

زندہ زندہ کہ مرا سوختی بنگر شب
اخگر اخگر بر افلاک دخان می خیزد

شمہ شمہ کہ صبا گفت ز حالم با گل
پرہ پرہ ز پی با و زان می خیزد

مردہ مردہ کہ بجو مولتانش کردی
پیرہ پیرہ دگر آن عشق جوان می خیزد

گام گامی بسوی کوی نبیدہ بخرام
کارش از کار شدہ است و ز جہان می خیزد

Marfat.com

دلا از غم بفرسودی مبارک
بمردی و بیا سودی مبارک
تپیدی چند گاهی در درونم
شدی نایل به مقصودی مبارک
در آنبوه پلیدان سیه روی
سر دامان نیالودی مبارک
ز سیل اشک بر زخم پلشتان
بجوشیدی بپالودی مبارک
موفق گشته تا خوکان تمامی
به آدم زاده مردودی مبارک

Marfat.com

ز ناپاکان وزنده رهیدی
کشیدی ورد تا بودی مبارک

ز سوز و تاب شعله های عشقت
همین خاکستری، دودی مبارک

ز شهر قبر نومیدی برویم
دری از گور بگشودی مبارک

کشم یک چند نعشت را بسینه
مرا پابند فرمودی مبارک

جگرهم بدرقه راهت فریسم
که روزی یار من بودی مبارک

گرفتی زار و خسته راه هر دو
زبیده این همه زودی مبارک

Marfat.com

می سوختم ز شوقِ فراوانِ تو ولی
رفتم به نارگزیر که دیگر خدا نخواست
آن را که خواستم بدو چشمِ تو افگنم
آن آخرین نگاه ز پای تو برنخاست

Marfat.com

فہرستِ مطالب

مختصات کتاب	۲
تقدیم	۳
توضیح	۴
سپاسگزاری	۵
حرفِ آغاز ــ عرضِ ناشر	۷
شعرِ زیبدہ (از: الیاس عشقی)	۱۳
رابعۂ قدسیہ (نوشتہ: محمد حسین تسبیحی)	۷۷
زبیدہ صدیقی (از: دکتر سبط حسن رضوی)	۸۷
مناجات	۹۵
کوهستانِ شمرو	۹۷
چہاردهم اوت (سالروزِ ایجادِ پاکستان)	
(در موقعِ جشن در جلسه‌ای در تهران خوانده شد شب	
چہاردهم اوت ۱۹۶۹ م)	۱۰۰
غزل	۱۰۲

Marfat.com

باز		۱۰۴
غزال		۱۰۶
غزال	(موقع حج در مکه نوشته شد)	۱۰۸
شرح روزگار	(نامه)	۱۱۰
زمانه		۱۱۲
غزال		۱۱۴
سالگره		۱۱۶
غزال	(بمناسبت روز مادر نوشته شد)	۱۱۸
نافوس		۱۲۰
غزال		۱۲۲
غزال		۱۲۴
آدم جوئی	کزدام و دوملولم انسانم آرزو است (رومی)	۱۲۶
غزال	(خدمت استاد محترم جناب دکتر عبدالشکور احسن)	۱۲۸
غزال		۱۳۰
در سالن بزرگ		۱۳۲
غزال		۱۳۵
سال روز		۱۳۷
قم اللیل	(استنبول لالایی هوتل)	۱۳۹
غزال	(در آرامگاه مولوی نوشته شد)	۱۴۰

Marfat.com

غزل (عیدفطر ۱۹۶۷- تهران) ۱۴۲

۱۴۴

لاہور

غزل ــ آمدی (خدمت استاد محترم جناب دکتر محجوب
درجلسه ای خوانده شد که آولین بار درملتان تشریف
آورده) ۷-فوریه ۱۹۷۵ م. ۱۴۷

قطعه (خدمت دکتر شکور احسن استادِ گرامی) ۱۴۹

نامه (خدمت استاد محترم نصیحت گر) ۱۵۰

شام جایزه ۱۵۲

شب پاره ۱۵۳

غزل ۱۵۵

غزل ۱۵۶

گرانبار (نامه) ۱۵۷

غزل (ایاصوفیا ــ استنبول ــ دراثر دیدن خوابی) ۱۵۹

غزل (خدمت استاد محترم جناب دکتر محجوب) ۱۶۱

غزل (از رحیم یارخان خدمت دوست ارجمند جناب عشقی نوشته شد) ۱۶۳

قطعه (خدمت حضرت اقدس جناب پیر حسام الدین راشدی تقدیم است) ۱۶۴

غزل ۱۶۶

غزل (در ثنای مادر) ۱۶۸

ای رفته (یاد پدر) ۱۷۰

Marfat.com

بادبادک	۱۷۴
چشمه	۱۷۷
تقدیم (دوست شعرشناس و برادر دانشمند جناب پدرام)	۱۸۰
غزل (خدمت آقای دکتر باقر استاد محترم فارسی دانشگاه خانم ایشان)	۱۸۲
مادر	۱۸۴
شبح	۱۸۷
پیشانی آینه	۱۸۸
غزل	۱۹۰
ای پدر	۱۹۱
غزل	۱۹۳
برگ زرد	۱۹۵
بیاد استاد محترم جناب پرفسور رازی مرحوم	۱۹۸
دخت لوت	۱۹۹
اشک	۲۰۲
غزل	۲۰۳
او بود پشت در	۲۰۵
غزل	۲۰۶
غزل	۲۰۸
غزل	۲۱۰

Marfat.com

غزل		۲۱۲
غزل	(لالہ یی عاشقانہ)	۲۱۴
تنہایی		۲۱۶
غزل		۲۱۷
غزل		۲۱۹
غزل		۲۲۱
غزل		۲۲۳
غزل	(در اثر دیدن خوابی)	۲۲۴
حسبِ حال	(امتحان شفاهی)	۲۲۶
غزل		۲۲۷
غزل		۲۲۹
گل نرگس		۲۳۱
غزل		۲۳۲
تا کی؟		۲۳۳
یاد استادگرامی جناب محمد علی علیہ الرحمت		۲۳۵
غزل		۲۳۶
غزل		۲۳۷
غزل		۲۳۹
مژدہ	(بمناسبت ولادت سعید الاحضرت ولیعہد ایران و جشن خانوادگی ایرانیان)	

Marfat.com

خوانده و خدمت سفیر کبیر احمد قدیمی نوائی تقدیم شد) ۲۴۰

غزل ۲۴۲

تشکر (خدمت آقای دکتر جواد غفور زاده، دانشکده پزشکی، دانشگاه تهران) ۲۴۴

دیوانه ی ادب (بمناسبت دعوت جلسه ی ادبی در دانشکده پسران رحیم یار خان) ۲۴۵

غزل ـ من و تو ۲۴۷

غزل (تقدیم جناب عشقی و آقای تسبیحی که بعد از یک سال خاک مولتان را شرف بخشیدند) ۲۴۹

غزل ۲۵۱

عهد شکستی و رفتی ۲۵۲

غزل (خدمت دکتر محجوب) ۲۵۵

گفتار ۲۵۷

.... جشن ایم ما ۲۶۰

غزل (خدمت دکتر جعفری و دکتر محجوب) ۲۶۳

ره آورد (غزل) (خدمت استاد محترم جناب دکتر محجوب) ۲۶۵

سیزده بدر (غزل) ۲۶۶

تبریکات عید غزل ۲۶۸

غزل ۲۷۰

غزل (بمناسبت گشایش خانه ی فرهنگ ایران در ملتان) ۲۷۲

ملتان بیاد عشق ۲۷۴

غزل به آنکسی که دوتا خواهرش را بگورستان مولتان در کرد و رفت ۲۷۸

نوحه ۲۸۰ خدا حافظی ۲۸۲

Marfat.com

Marfat.com

تنظیم الانبار

مؤلفہ

ڈاکٹر زبیدہ صدیقی

۱۳۹۶ ہجری قمری ۱۹۷۶ میلادی

Marfat.com

تنظیم الانبار

مؤلفہ

ڈاکٹر زبیدہ صدیقی

۱۳۹۶ ہجری قمری ۱۹۷۶ میلادی

Marfat.com

تتمہ من رحم الابرار

سورۃ

ڈاکٹر زبیدہ صدیقی

ملتان ۔ پاکستان

Marfat.com